Uloga malog grada u razvoju ruralnih područja - primjer Grada Preloga

Varga, Morena

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Science / Sveučilište u Zagrebu, Prirodoslovno-matematički fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:217:695754

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-29**

Repository / Repozitorij:

Repository of the Faculty of Science - University of Zagreb

Morena Varga

Uloga malog grada u razvoju ruralnih područja – primjer Grada Preloga

Diplomski rad

Zagreb

2021.

Morena Varga

Uloga malog grada u razvoju ruralnih područja – primjer Grada Preloga

Diplomski rad
predan na ocjenu Geografskom odsjeku
Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
radi stjecanja akademskog zvanja
magistre geografije

Zagreb

2021.

Ovaj je diplomski rad izrađen u sklopu diplomskog sveučilišnog studija Geografija; smjer: istraživački (smjer: Prostorno planiranje i regionalni razvoj) na Geografskom odsjeku Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, pod vodstvom izv. prof. dr. sc. Aleksandra Lukića.

TEMELJNA DOKUMENTACIJSKA KARTICA

Sveučilište u Zagrebu
Prirodoslovno-matematički fakultet
Geografski odsjek

Diplomski rad

Uloga malog grada u razvoju ruralnih područja – primjer Grada Preloga

Morena Varga

Izvadak: Grad Prelog, u čijem je sastavu osam naselja – gradsko naselje Prelog te ruralna naselja Cirkovljan, Čehovec, Čukovec, Draškovec, Oporovec, Hemuševec i Otok, smješten je na prostoru Donjeg Međimurja. Analizom procesa i pojava na prostoru Grada Preloga istražene su veze između grada i okolice. Prostor istraživanja je proširen i na prostor lokalne akcijske grupe Mura-Drava čiji je Grad Prelog sastavni dio. Istraživanje veza između grada i okolice u velikoj je mjeri bazirano i na intervjuima koji su provedeni sa raznim akterima s područja čitavog LAG-a te na projektima koje provodi Grad Prelog, ali i LAG Mura-Drava. S obzirom da Grad Prelog spada u kategoriju malih gradova proučeni su parametri određivanja veličine takvih gradova u Hrvatskoj s osvrtom na neke druge europske države poput Češke i Rumunjske.

101 stranice, 31 grafički prilog, 15 tablica, 30 bibliografskih referenci; izvornik na hrvatskom jeziku

Ključne riječi: grad, okolica, ruralno područje, LAG Mura-Drava, Grad Prelog

Voditelj: izv. prof. dr. sc. Aleksandar Lukić

Povjerenstvo: izv. prof. dr. sc. Aleksandar Lukić
doc. dr. sc. Vedran Prelogović
doc. dr. sc. Petra Radeljak Kaufmann

Tema prihvaćena: 16. 1. 2020.

Rad prihvaćen: 11. 2. 2021.

Rad je pohranjen u Središnjoj geografskoj knjižnici Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Marulićev trg 19, Zagreb, Hrvatska.

BASIC DOCUMENTATION CARD

University of Zagreb
Faculty of Science
Department of Geography

Master Thesis

The role of a small town in rural development: a case study of the City of Prelog

Morena Varga

Abstract: The City of Prelog, which consists of eight settlements - the town of Prelog and the rural settlements of Cirkovljan, Čehovec, Čukovec, Draškovec, Oporovec, Hemuševec and Otok, is located in the area of Donje Međimurje. The connections between the city and its surroundings were investigated by analyzing the processes and phenomena in the area of the City of Prelog. The research area was also extended to the area of the local action group Mura-Drava, of which the City of Prelog is an integral part. The research of the connection between the city and its surroundings is largely based on interviews presented with various actors from the entire local action group Mura-Drava, on projects implemented by the City of Prelog, but also the local action group Mura-Drava. Considering that the City of Prelog belongs to the category of small towns, the parameters of determining the size of such towns in Croatia were studied with reference to some other European countries such as Czech Republic and Romania**.**

101 pages, 31 figures, 15 tables, 30 references; original in Croatian

Keywords: city, surroundings, rural area, local action group Mura-Drava, the City of Prelog

Supervisor: Aleksandar Lukić, PhD, Associate Professor

Reviewers: Aleksandar Lukić, PhD, Associate Professor
Vedran Prelogović, PhD, Assistant Professor
Petra Radeljak Kaufmann, PhD, Assistant Professor

Thesis title accepted: 16/01/2020

Thesis accepted: 11/02/2021

Thesis deposited in Central Geographic Library, Faculty of Science, University of Zagreb, Marulićev trg 19, Zagreb, Croatia

ZAHVALA

Ovim putem se zahvaljujem svima koji su odvojili slobodno vrijeme da sudjeluju u intervjuima povodom mog diplomskog rada te time doprinijeli njegovoj kvaliteti i sveobuhvatnosti. Točnije, zahvaljujem se predstavnicima gradske uprave Grada Preloga, turističkoj zajednici Grada Preloga, djelatnici REDEA-e iz Čakovca, direktoru tvrtke iz gospodarske zone Prelog -Sjever, djelatnicima LAG-a Mura-Drava, mom instruktoru iz autoškole u Prelogu te voditeljima OPG-a iz općine Sveta Marija. Veliko hvala akademiku iz Koprivnice koji mi je puno pomogao s literaturom i savjetima.

Nadalje, veliko hvala mome mentoru izv. prof. dr. sc. Aleksandru Lukiću koji je bio uvijek u toku s najnovijim događanjima, pun ideja i voljan pomoći svojim savjetima. Isto tako bih se zahvalila i ostalim članovima povjerenstva, doc. dr. sc. Vedranu Prelogoviću i doc. dr. sc. Petri Radeljak Kaufmann.

Zahvalila bih se i svojim prijateljima s fakulteta: Katarini, Mateu, Mateji, Martini i Luciji s kojima sam proživjela neponovljivih pet godina studija. Isto tako, Ani-Eleni, Ivani, Tei, Heleni i Luciji iz srednje škole koje su mi uvijek bile podrška. Iako ne živi u Hrvatskoj i ne vidimo se često, velika podrška mi je i Anita, prijateljica iz djetinjstva kojoj se ovim putem zahvaljujem. Zahvalila bih se i Mihaeli koja mi nikad nije dala da posustanem i uvijek me gurala naprijed.

No, najveća zahvala ide mojoj obitelji: roditeljima, sestri te baki i djedu. Bez njihove potpore ne bih ni studirala geografiju ni postigla sve ovo. Hvala na strpljenju, ljubavi i podršci.

Za kraj se zahvaljujem mom Dejanu koji je uvijek bio tu za mene i podržavao me u svemu što radim.

Zahvaljujem vam još jednom svima!

SADRŽAJ

1. UVOD 1

1.1. PREDMET ISTRAŽIVANJA, PROSTORNO-VREMENSKI OBUHVAT I IZVORI PODATAKA 1

1.2. CILJEVI I HIPOTEZE ISTRAŽIVANJA 4

1.3. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA 5

1.4. PREGLED DOSADAŠNJIH DOMAĆIH I STRANIH ISTRAŽIVANJA 6

2. MODELI URBANO-RURALNOG DIFERENCIRANJA 8

2.1. DIFERENCIRANJE RURALNIH I URBANIH PODRUČJA U HRVATSKOJ I EUROPI 9

2.2. KRITERIJI IZDVAJANJA RURALNIH PODRUČJA I TIPOLOGIJA RURALNIH I URBANIZIRANIH NASELJA NA PRIMJERU GRADA PRELOGA 14

3. FUNKCIONALNO – PROSTORNA I MORFOLOŠKA STRUKTURA GRADA PRELOGA 18

3.1. FUNKCIONALNA STRUKTURA I ISKORIŠTAVANJE GRADSKOG ZEMLJIŠTA 20

3.2. GLAVNI ELEMENTI FUNKCIONALNO-PROSTORNE STRUKTURE 23

3.2.1. POSLOVNE DJELATNOSTI 25

3.2.2. PROIZVODNE DJELATNOSTI 28

3.2.2.1. INDUSTRIJA 30

3.2.3. ODGOJ I OBRAZOVANJE 39

3.2.4. STAMBENA FUNKCIJA 41

3.2.5. TURIZAM 46

3.2.6. PROMETNI SUSTAV 56

3.2.7. GOSPODARENJE OTPADOM 60

3.2.8. GRADSKA UPRAVA I UPRAVLJANJE PROSTOROM 62

3.3. CENTRALITET NASELJA 64

3.3.1. VAŽNOST RAZVITKA FUNKCIJA GRADA PRELOGA 64
4. SOCIJALNO-PROSTORNA STRUKTURA GRADA PRELOGA 67
4.1. STANOVNIŠTVO GRADA PRELOGA OD 1857. DO DANAS 67
4.1.1. PRIRODNO KRETANJE STANOVNIŠTVA 71
4.1.2. STAROSNA, SPOLNA, OBRAZOVNA I DRUGE STRUKTURE STANOVNIŠTVA 72
4.1.3. DEMOGRAFSKI POTENCIJALI GRADA PRELOGA 77
5. GRAD PRELOG UNUTAR LAG-A MURA-DRAVA 79
6. ZAKLJUČAK 90
LITERATURA 945
IZVORI 97
PRILOZI VIII
POPIS SLIKA VIII
POPIS TABLICA IX

1. UVOD

Baš poput urbanih sredina, ruralna područja isto doživljavaju značajne promjene u proteklih 50 godina. Glavni pokretači tih promjena su stanovništvo, institucije te tehnologija (Noronha de Vaz i dr., 2013 prema Bryant, 1989). Urbanizacija je imala ključnu ulogu jer su ljudi preseljavali iz ruralnih sredina u gradove. To je isprva bilo potaknuto većim izborom posla u gradskim sredinama. S vremenom su i u ruralnim sredinama nicale brojne nove mogućnosti zapošljavanja. Došlo je i do promjena u poljoprivrednoj politici, promjena u proizvodnji te promjena na tržištu. Tehnologija je odigrala veliku ulogu u poljoprivredi i industriji što je imalo veliki utjecaj na lokalnu ekonomiju i zaposlenost. S vremenom fokus više nije bio samo na poljoprivrednim djelatnostima već i na šumarstvu, ribarstvu, rudarenju, proizvodnji, turizmu te uslužnim djelatnostima. S pojavom drugih djelatnosti broj zaposlenih u poljoprivredi je opadao. Transport te komunikacijske tehnologije omogućile su poduzetnicima da se fokusiraju samo na lokalnu zajednicu kada su u pitanju dobra i usluge, već i šire. Na početku mnoge usluge u ruralnim sredinama poput banaka ili škola služile su samo za stanovništvo s ograničenom mobilnošću te za uže područje, no danas stanovništvo i tvrtke iz gradova sele upravo u ruralna područja jer tamo vide prosperitetniju budućnost, veću mogućnost napretka te bolju kvalitetu života. Danas je riječ o multifunkcionalnim ruralnim područjima. To sve ne bi funkcioniralo bez gradova koji su neizostavni dio ruralnog razvoja. Gradovi su usko povezani sa svojom okolicom. Oni su mjesta susreta ruralnih aktivnosti i (često) organizacijskih prednosti (Noronha de Vaz i dr., 2013 prema van Leeuwen, 2010). Fokus ovoga diplomskog rada bit će na utvrđivanju veza između grada i okolice na primjeru Grada Preloga te na području LAG-a Mura-Drava u čijem je sastavu i Grad Prelog.

1.1. PREDMET ISTRAŽIVANJA, PROSTORNO-VREMENSKI OBUHVAT I IZVORI PODATAKA

Osnovni predmet istraživanja ovog diplomskog rada je proučiti da li su veze između grada i okolice jednosmjerne ili dvosmjerne te koji je njihov intenzitet. Prostorni obuhvat istraživanja bit će urbano naselje Prelog, Prelog s preostalih sedam ruralnih naselja koja pripadaju Gradu te ruralni prostor, odnosno općine izvan administrativnih granica Grada Preloga koje su u sastavu LAG-a Mura-Drava.

Grad Prelog se inače nalazi u središnjem južnom dijelu Međimurske županije (sl.1). Svojim južnim pročeljem izlazi na jezero HE Dubrava, tj. graniči s Varaždinskom županijom (sl.1).

Sl.1: Grad Prelog unutar administrativno-teritorijalnog ustroja Međimurske županije
Izvor: URL 1

Kada je u pitanju Međimurska županija, Grad Prelog na istoku graniči s općinom Sveta Marija, na sjeveroistoku s općinom Kotoriba i općinom Goričan, na sjeveru s općinom Donji Kraljevec i na zapadu s općinama Orehovica i Mala Subotica (sl.1 i sl.2). Grad Prelog ima površinu od 63,7 km² te je time druga jedinica lokalne samouprave unutar Međimurske županije. U sastavu Grada Preloga je inače osam naselja. To su Prelog, Cirkovljan, Čehovec, Čukovec, Draškovec, Hemuševec, Oporovec i Otok (sl.1. i sl.2). Prema zadnjem popisu stanovništva iz 2011. godine na području Grada živjelo je 7 815 stanovnika (Feletar i dr, 2015). Najveće naselje je Prelog s 4324 stanovnika, zatim Cirkovljan (818), Čehovec (720), Draškovec (595), Oporovec (425), Otok (335), Čukovec (332) te Hemuševec (266) (Feletar i dr., 2015). Prelog zajedno s prethodno spomenutih

sedam naselja, od 1993. godine, spada u Općinu prema Zakonu o područjima županija, gradova i općina iz 1992. godine. Hrvatski sabor je Prelog gradom proglasio u veljači 1997. godine.

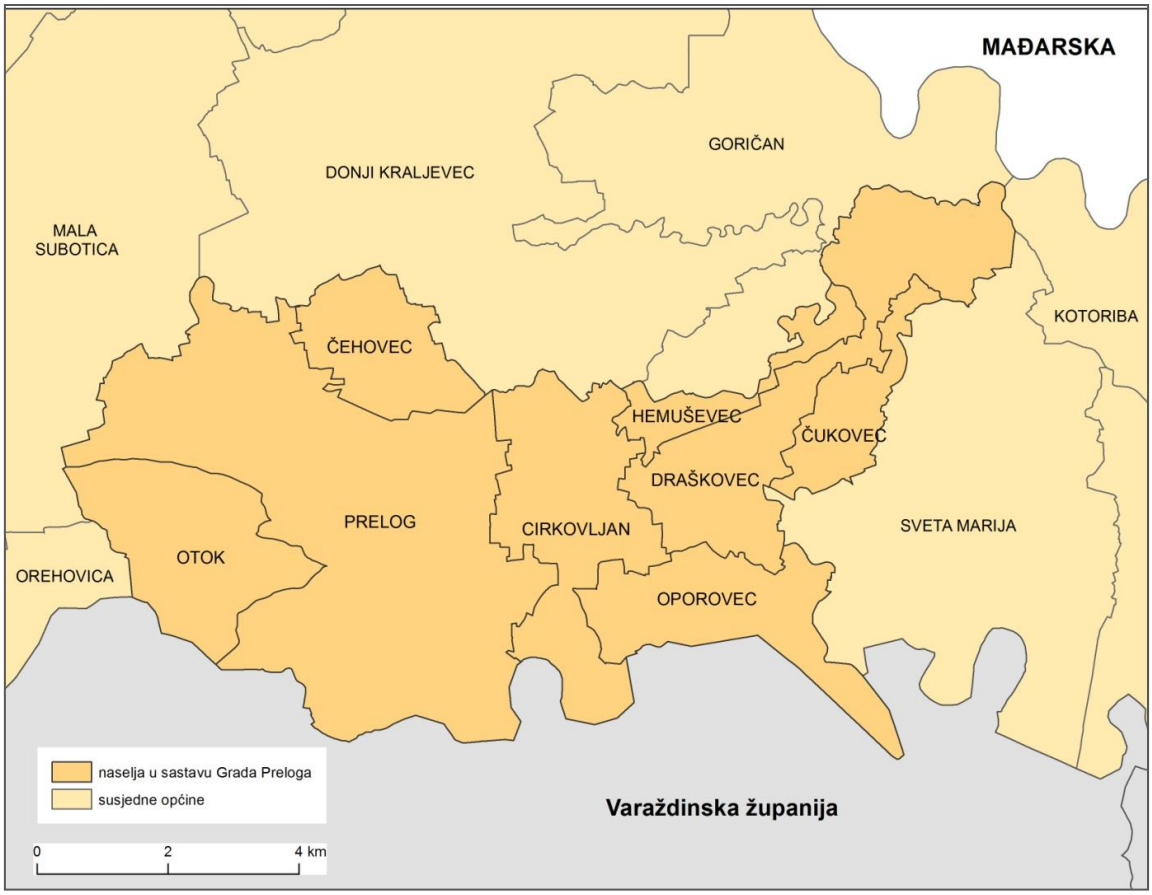

Sl.2: Naselja u sastavu Grada Preloga

Izvor: URL 1

S obzirom da je Grad Prelog i u sastavu LAG-a Mura-Drava, u radu će se nastojati analizirati i neke poveznice u širem kontekstu uzimajući u obzir i okolni ruralni prostor izvan Grada Preloga. Razrada šireg konteksta ove tematike slijedi na samom kraju rada s nešto kraćim i sažetijim osvrtom na tematiku s obzirom da je ipak fokus na procesima i promjenama na području Grada Preloga. U radu će se koristiti i primjeri iz nekih europskih država poput Češke i Rumunjske. Što se tiče vremenskog obuhvata, većina statističkih podataka bit će iz 2001. i iz 2011. godine. Neki statistički podaci su i iz ranijih razdoblja, poput demografskih za koje je potrebno dulje vremensko razdoblje za donošenje konkretnih zaključaka. Za pregled broja stanovnika na području Grada Preloga koristio se raspon popisa stanovništva od 1857. do 2011. godine. Za analizu broja rođenih i umrlih

koristili su se podaci iz 2001. i 2019. godine, dok za prikaz dobno-spolne piramide Preloga podaci iz 1991. i 2011. godine. Za izradu tortnih dijagrama u odlomku o demografskim kretanjima na području Grada Preloga koristili su se podaci o stanovništvu starijem od 15 godina prema najvišoj završenoj školi te o stanovništvu prema migracijskim obilježjima iz 2011. godine. Indeks demografskih resursa (IDER) je računat prema podacima popisa stanovništva iz 2011. godine. Podaci o turističkim kretanjima na području Grada Preloga, dobiveni od Turističke zajednice Grada Preloga, odnose se na razdoblje od 01.01.2015. do 30.09.2020. Potpoglavlje o gospodarenju otpadom bazira se većinom na podacima iz 2019. i 2020. godine prema podacima Ministarstva zaštite okoliša i energetike. Potpoglavlje o stanovanju na području Grada Preloga većinom se bazira na najnovijim podacima iz 2020. godine, dok se od starijih podataka jedino koriste podaci o stanovima prema načinu korištenja u Gradu Prelogu prema popisu stanovništva 2011. godine. U poglavlju o prostorno-funkcionalnoj strukturi Grada Preloga najprije se objašnjavaju udjeli zaposlenih po sektorima iz 2001. i 2011. godine, dok se u nastavku fokus stavlja na statistiku koju provodi FINA putem svojih Godišnjih financijskih izvješća od 2015. do danas, s naglaskom na 2019. godinu. U potpoglavlju o proizvodnim djelatnostima na području Grada Preloga koriste se najnoviji podaci dobiveni od sudionika u intervjuu zaključno sa 30.09.2020. te se od ranijih godina koriste samo podaci iz 2016. godine o poslovanju tvrtki te broju zaposlenih unutar jedne od industrijskih zona. U sklopu toga se koristi i anketa koja je provedena 2014. godine u većim tvrtkama Preloga te je na temelju toga izrađena i karta gravitacijskog područja Grada Preloga 2014. godine. U potpoglavlju o odgoju i obrazovanju na području Grada Preloga, na primjeru srednje škole se koriste primjeri broja učenika i zaposlenih 2008./2009. i 2018./2019., dok se za osnovne škole na području Grada Preloga te predškolsko obrazovanje koriste podaci iz 2017./2018. godinu iz Strategije razvoja Grada Preloga od 2018. do 2028. godine. Koriste se i statistički podaci o procesima na području LAG-a Mura-Drava prema popisu stanovništva iz 2011. godine, no s obzirom da je to treća izmjena njihove lokalne razvojne strategije, podaci su ažurirani 2020. godine.

1.2. CILJEVI I HIPOTEZE ISTRAŽIVANJA

Ciljevi ovog diplomskog rada su:

- Istražiti ključne demografske, socio-ekonomske te fizionomske procese i promjene na području Grada Preloga.
- Istražiti ulogu Grada Preloga u sklopu LAG-a Mura-Drava.

- Istražiti utjecaj grada na okolicu i posebno istaknuti pozitivne aspekte tog utjecaja (za okolicu).
- Istražiti utjecaj okolice na grad i posebno istaknuti pozitivne aspekta toga utjecaja (za grad).

Na temelju tih ciljeva postavljene su hipoteze koje će biti ispitane u radu:

- Grad Prelog kombinira prednosti gradske sredine i ruralnog prostora.
- Iako negativni i u gradskom naselju Prelog i u ostalim naseljima u sklopu Grada Preloga, demografski trendovi su ipak povoljniji u gradskom naselju.
- Prelog je grad pozitivne poduzetničke klime i kvalitetne poduzetničke infrastrukture.
- Naselja unutar Grada se bolje razvijaju te imaju više mogućnosti za napredak nago ruralni prostor oko samoga Grada.
- Okolica ima veće koristi od samoga grada nego grad od okolice.
- Grad Prelog, u sklopu LAG-a Mura-Drava, ima veći značaj od ostalih JLS-ova.

1.3. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Metodologija istraživanja korištena u ovome radu obuhvaća pregled literature iz brojnih izvora u okviru kojih se raspravlja o procesima i promjenama na području Grada Preloga i na području LAG-a Mura-Drava. Istraživanje obuhvaća analizu sekundarnih podataka objavljenih u znanstvenim časopisima, publikacijama te znanstvenim radovima. Centralne funkcije na području Grada Preloga obrađene su na temelju vlastitog iskustva i poznavanja prostora, uz korištenje alata Google Maps-a. Posebno korisne bile su „Povijesno-geografska monografija: 750 godina Grada Preloga“ (Feletar i dr., 2015) te sveučilišni udžbenik „Grad i urbanizacija“ (Vresk, 2002). Većina znanstvenih radova o Prelogu istražuje demografske i gospodarske promjene te prometni sustav i objavljeni su u znanstvenom časopisu „Donjomeđimurski zbornik“ (2013., 2015., 2016.). Korištene su i knjige „Mozaik izvan grada: tipologija ruralnih i urbaniziranih naselja Hrvatske“ (Lukić, 2012) te „Towns in a Rural World“ (Noronha de Vaz i dr., 2013). Za proučavanje promjena na području LAG-a korištena je treća izmjena „Lokalne razvojne strategije 2014.-2020.“ iz 2020 godine. Turizam je analiziran temeljem podataka o turističkim kretanjima dobivenim od Turističke zajednice Grada Preloga. Gradska uprava Grada

Preloga je na korištenje dala „Strategiju razvoja Grada Preloga od 2018. do 2028. godine“. Detaljan uvid u događanja na području Grada Preloga dala je i publikacija „Priločki list“ iz 2019. godine. Za potrebe proučavanja procesa i pojava na području Grada Preloga korišteni su i sljedeći prostorni planovi: Prostorni plan Međimurske županije iz 2001. (II. ID 12/19), Prostorni plan uređenja Grada Preloga iz 2003. (IV. ID 7/20) te Detaljni planovi uređenja pojedinih dijelova Grada Preloga koji su relevantni za ovaj rad. To su DPU područja lječilišno – turističkog kompleksa Draškovec iz 2008. (II. ID 9/16), DPU dijela naselja Jug – Prelog iz 2004. (IV. ID 15/20), DPU sportsko-rekreacijske zone Prelog iz 2013. (20/13), DPU gospodarsko-stambene zone Draškovec-Hemuševec iz 2004. (8/04), DPU proširenja industrijske zone u Prelogu iz 2005. (III. ID 7/15) te DPU gospodarske zone u Prelogu – Sjever iz 2006. (V. ID 4/15). Obavljeno je i šest polustrukturiranih intervjua tijekom rujna i listopada 2020. godine. Svi su akteri intervjuirani metodom „licem u lice“. Akteri su birani prema određenoj tematici koja se obrađivala unutar ovog diplomskog rada.

Akteri koji su sudjelovali u intervjuima su sljedeći:

- djelatnica Gradske uprave Grada Preloga – u tekstu označena kao I1
- predstavnik LAG-a Mura-Drava – u tekstu označen kao I2
- djelatnica Javne ustanove za razvoj Međimurske županije – REDEA i bivši član LAG- a Mura-Drava – u tekstu označena kao I3
- stanovnik Grada Preloga – u tekstu označen kao I4
- predstavnik tvrtke u Prelogu – u tekstu označen kao I5
- predstavnik OPG-a iz općine Sveta Marija – u tekstu označen kao I6

Podaci koji su dobiveni intervjuima unutar rada su prikazani tablično, grafički te kartogramima. Za izradu kartografskih prikaza korišten je ESRI-jev softver ArcGIS verzije 10.4.

1.4. PREGLED DOSADAŠNJIH DOMAĆIH I STRANIH ISTRAŽIVANJA

Feletar (2013) u radu analizira ruralni prostor Grada Preloga s osvrtom na njegove strukturne i funkcionalne promjene. Dosta pažnje posvećuje poljoprivredi, demografskim promjenama, ali i gradskim funkcijama Grada Preloga. Preko raznih modela urbano-ruralne diferencijacije definira vrste naselja na području Grada Preloga. Skupina autora (Feletar i dr., 2015) u velikoj znanstvenoj monografiji posvećenoj povijesti i geografiji Grada Preloga bavi se prometno-geografskim položajem Grada Preloga nekad i danas,

objašnjava njegove prirodno-geografske značajke te daje osvrt na njegove demografske promjene. Knjiga donosi i arheološki pregled, pregled njegove povijesti, osvrće se na vjerski život, obrazovanje, graditeljstvo te kulturnu baštinu te objašnjava kulturni, društveni i sportski život Grada Preloga u razdoblju 1264. - 2014. Kavran-Matjačić (2016) analizira društveno-gospodarski razvoj na prostoru Grada Preloga kroz indeks demografskih potencijala (IDER), na temelju podataka iz popisa stanovništva 2011. godine te ga uspoređuje s ranijim popisom. Taj pokazatelj primjenjuje i na teritoriju Međimurske županije. Osim demografskih potencijala, proučava i gospodarske potencijale te daje smjernice kvalitetnijeg razvoja Grada Preloga. Skupina autora (Kos i dr., 2015) se u radu osvrće na postojeće stanje prometnog sustava Grada Preloga, daje prognozu prometnih tokova te smjernice budućeg unapređenja prometnog sustava Grada Preloga. Najman (2016) pojašnjava stanje turističkog sektora Grada Preloga. Metodom ankete analizira stanje u nekoliko ugostiteljsko-turističkih objekata u Prelogu. Na kraju rada detaljno razlučuje projekt turističko-lječilišnog kompleksa u Draškovcu. Vučetić (2009) kroz rad istražuje povijesno-prostorni razvoju Preloga. Objašnjava morfološku strukturu Preloga nekad sa osvrtom na današnje stanje. Vresk (2002) u knjizi definira sam pojam gradova, objašnjava razvoj gradova u svijetu te stupanj i dinamiku urbanizacije u svijetu i u Hrvatskoj. Navodi i podjelu gradskih funkcija ističući funkcionalno-prostornu, socijalno-prostornu te morfološku strukturu grada. Objašnjava i što je to okolica te na koje načine grad utječe na nju. Na kraju rada osvrće se i na ulogu grada na regionalnoj razini kroz nekoliko modela urbanog planiranja. Lukić (2012) govori o konceptima ruralnosti te definicijama ruralnog prostora. Spominje i razne modele urbano-ruralnog diferenciranja na europskoj razini, ali i na razini Hrvatske. Diferencira ruralna i urbana naselja Hrvatske te sve to prikazuje tablično i grafički. Skupina autora (Noronha de Vaz i dr., 2013) kroz primjere raznih država objašnjava uloge gradova i njegovih okolica te ističe poveznice između njih samih. Dodatno daje osvrt i na male gradove. Vaishar i Zapletalova (2008) naselja u Češkoj razvrstavaju u četiri kategorije. Fokus njihova rada je na istraživanju malih gradova u Moravskoj pokrajini sa naglaskom na malim gradovima u perifernim područjima. Zaključno ističu konkretne procese koji bi se u budućnosti mogli javiti u tim malim češkim gradovima. Skupina autora (Stoica i dr., 2020) male gradove u Rumunjskoj istražuje na razini njihove urbane moći, preko indeksa urbane snage (IUS) te time objašnjava njihovu prostornu raspodjelu te učestalost. Osvrće se i na stanje na razini EU koja baš i ne pridaje preveliku pažnju malim gradovima u sklopu urbanih mreža.

2. MODELI URBANO-RURALNOG DIFERENCIRANJA

U akademskim se diskursima ruralno najčešće promatra u odnosu prema urbanom na način da sama egzistencija ruralnog ovisi o postojanju urbanog. Tada se postavlja pitanje bi li ruralno uopće moglo postojati bez urbanog. A. Hodžić piše: „Međutim, gdje je selo tu je i grad. Selo postoji samo u odnosu na grad i obratno. Ono što historijski prethodi selu i gradu jest (uglavnom) agrarno naselje. Razvojem proizvodnje i podjele rada, proizvode se i selo i grad. Stoga selo ne prethodi gradu: oboje su rezultat procesa diferencijacije naselja na određenom prostoru.“ (Hodžić, 2006:12 prema Lukić, 2012:22). Mnogi autori drugačije definiraju pojam ruralnosti, odnosno ruralnog prostora. K. Halfacree ruralni prostor opisuje kao sklop triju ključnih elemenata. Prvi element je konkretni, materijalni ruralni prostor koji se oblikuje putem prostornih procesa poput tokova i interakcija povezanih s proizvodnjom ili potrošnjom, kao drugi element navodi formalne reprezentacije ruralnog koje su stvorili birokrati, političari i slično te kao zadnji element navodi svakodnevni ruralni život koji obuhvaća socijalne i individualne elemente, kulturu i način življenja u ruralnome prostoru (Halfacree, 2006:51 prema Lukić, 2012). A. Šundalić smatra da je ruralni prostor definiran s četiri elementa: selo, poljoprivreda, okoliš i tehnologija (Šundalić, 2006:206-207 prema Lukić, 2012). On pojmu „ruralni prostor“ pristupa s četiri dimenzije. Prva dimenzija je sociokulturna koja se manifestira kroz narodnu kulturu, tradiciju, religiju i slično, zatim razvojna dimenzija koja se pokazuje kroz prirodne rezerve resursa važne za ekonomiju, treća dimenzija je ekonomska koja se bazira na kontinuiranom obnavljanju resursa te zadnja, ekološka dimenzija, koja počiva na eko-pristupu u proizvodnji te očuvanju bioraznolikosti (Šundalić, 2006:206-207 prema Lukić, 2012). Ante Marinović-Uzelac selo, odnosno ruralno naselje, definira kao naselje čije se stanovništvo pretežito bavi poljodjelstvom, stočarstvom ili ribarstvom, tj. primarnim djelatnostima (Marinović-Uzelac, 2002 prema Lukić, 2012). U novije vrijeme selo je sve manje mjesto poljoprivredne proizvodnje, a sve više mjesto stanovanja. Mnogi autor danas smatraju da je pojam selo zastarjeli pojam i da selo postupno gubi svoje izvorne seoske ili ruralne karakteristike jer u naselja tih prostora sve više prodiru gradski oblici života. Zato autori I. Crikvenčić i A. Malić uvode pojam „agrarna područja“ (Lukić, 2012). Pojam „ruralni prostor“ prema D. Pejnoviću predstavlja izvangradsko područje koje karakterizira polifunkcionalnost, heterogen (mozaičan) pejzaž te složena socijalno-ekonomska struktura (Pejnović, 2009 prema Lukić, 2012). Može se zaključiti da je teško definirati ruralnost te se može reći da je pluralnost ruralnosti zapravo njena definicija (Lukić, 2012). S druge

strane, grad je složen društveni fenomen koji se prostorno, a posebno vremenski, manifestira u različitim oblicima i funkcijama. Općepoznato je da je grad kompaktno sagrađeno veće naselje u čijim sekundarnim i tercijarnim djelatnostima radi veći dio aktivnog stanovništva i to ne samo za vlastite potrebe, već i za potrebe stanovništva šireg prostora (Vresk, 2002). Takav grad se naziva „formalni grad“, tj. kompaktno sagrađeni prostor s cjelokupnim urbanim sadržajem (Vresk, 2002). Pojam „upravni grad“ predstavlja jedinicu lokalne samouprave koja se sastoji od više naselja. Možemo govoriti i o „funkcionalnome gradu“, odnosno gradu što ga čini kompaktno sagrađen prostor zajedno s urbaniziranom i funkcionalno integriranom okolicom. Baš poput ruralnog prostora i grad je teško precizirati ovisno koja se obilježja, odnosno parametri uzimaju kod njegovog određivanja. Osim socio-ekonomske strukture i mobilnosti stanovništva, diferencijacija urbanih i ruralnih naselja se često bazira i na veličini naselja, broju stanovnika ili stanova, gustoći naseljenosti, administrativnome statusu, urbanoj strukturi te morfološkim obilježjima naselja (Lukić, 2012).

2.1. DIFERENCIRANJE RURALNIH I URBANIH PODRUČJA U HRVATSKOJ I EUROPI

U Hrvatskoj vlada nesuglasje kada je u pitanju diferencijacija ruralnih i urbanih područja i naselja. Najveći problem je što se službeni i stručni diskurs oko pojma grada ne slažu. Time se stvaraju nesporazumi i u popularnom, laičkom diskursu. U popisu stanovništva iz 1961. godine sva su naselja prvi put diferencirana na gradska, seoska i mješovita na temelju dva kriterija: veličine naselja koja je izražena brojem stanovnika te udjelom nepoljoprivrednog stanovništva. Dotad se na teritoriju današnje Hrvatske klasifikacija vršila na temelju administrativnog ili pravnog statusa, dok je popis iz 1953. kombinirao administrativni sa stručnim. Taj popis iz 1953. je bio preduvjet za diferencijaciju naselja 1961. godine, dok je isti kriterij diferencijacije korišten i za 1971. godinu. Popisi iz 1961. i 1971. godine su primjeri sklada između stručnog i službenog diskursa kada je u pitanju diferencijacija naselja. Godine 1981. gradska naselja su se izdvajala administrativnim putem ili pravnim statusom. Nakon te godine, stručni i službeni diskurs se ne podudaraju. Taj popis 1981. godine početak je neslaganja koje traje još i danas. M. Vresk je stoga izradio model diferencijacije koji počiva na četiri varijable: veličini naselja, postotku poljoprivrednog stanovništva, postotku domaćinstva bez poljoprivrednog gospodarstva te postotku zaposlenih radnika datog naselja koji rade u

samome mjestu (Lukić, 2012). Isti model je Vresk koristio i pri popisu 1991., dok ga je modificirao za popis 2001. Taj popis iz 2001. godine se po mnogočemu razlikuje od onog 1991. jer se Republika Hrvatska osamostalila u to vrijeme što je rezultiralo drugačijim teritorijalnim ustrojem. Za vrijeme posljednja dva popisa stanovništva, 2001. i 2011. godine, temelj diferencijacije naselja bio je pravni status, odnosno status upravnog grada. S vremenom su nedostaci neslaganja službenog i stručnog diskursa prepoznati i na državnoj razini. Tako je Državni zavod za statistiku 2011. godine unutar publikacije „Model diferencijacije urbanih, ruralnih i prijelaznih naselja u Republici Hrvatskoj" odredio da u urbana (gradska) naselja spadaju sva naselja sjedišta upravnih gradova (bez obzira na broj stanovnika), sva naselja veća od 10 000 stanovnika, naselja od 5 000 - 9 999 stanovnika s 25 % ili više zaposlenih mještana u naselju stanovanja i to u sekundarnim i tercijarnim djelatnostima (u odnosu na ukupan broj zaposlenih mještana) te naselja od 2 000-4 999 stanovnika s 25 % ili više zaposlenih mještana u naselju stanovanja i to u sekundarnim i tercijarnim djelatnostima (u odnosu na ukupan broj zaposlenih mještana) te s udjelom nepoljoprivrednih kućanstava od 50 % i više. Sva ostala naselja, koja ne zadovoljavaju navedene kriterije, smatraju se ruralnim i prijelaznim naseljima. U tu skupinu su ubrojena sva sela i ostala jače ili slabije urbanizirana naselja u ruralnome prostoru te suburbana naselja. Prema tome principu u Republici Hrvatskoj su izdvojena 143 urbana naselja te njih 6 613 ruralnih i prijelaznih. Sama publikacija uz ostalo ističe da posjedovanje zemlje i stoke uvelike doprinosi ruralnosti bez obzira što je udio poljoprivrednog stanovništva danas nizak.

„Organizacija za ekonomsku suradnju i razvoj" (OECD) je razvila vlastitu metodologiju za izdvajanje ruralnih, prijelaznih i pretežito urbanih regija. OECD vrši diferencijaciju naselja na temelju gustoće naseljenosti. Na nižoj upravnoj razini postoji podjela isključivo na urbane i ruralne jedinice. Ruralnima se smatraju one koje imaju gustoću stanovništva nižu od 150 st./km², dok urbanima one koje imaju gustoću jednaku ili višu od toga. Na razini regija OECD izdvaja tri tipa: pretežito urbane regije, mješovite i pretežito ruralne regije. Pretežito urbane regije su one u kojima je udio ruralnog stanovništva manji od 15 %, mješovite regije nekad nazvane značajno ruralne regije u kojima je taj postotak između 15 i 50 % te pretežito ruralne regije sa udjelom ruralnog stanovništva iznad 50 %. OECD-ova tipologija, s metodološkim unapređenjima, temelj je suvremene EUROSTAT-ove metodologije diferenciranja (URL 38). Tipologija prema EUROSTAT-u počiva na tri vrste klastera. Prvo je urbano središte (velike gustoće), tj. klaster susjednih mrežnih ćelija

površine 1 km² s gustoćom naseljenosti od najmanje 1 500 st./km² i najmanje 50 000 stanovnika (URL 38). Drugo je urbani klaster (umjerene gustoće), tj. nakupina susjednih mrežnih ćelija od 1 km² s gustoćom naseljenosti od najmanje 300 st./km² i minimalnom populacijom od 5 000 stanovnika (URL 38). Treće su ruralne mrežne ćelije koje nisu definirane ni kao urbana središta ni kao urbani klasteri (URL 38). Stupanj urbanizacije je prema EUROSTAT-u određen na temelju tri kategorije. Prvo su gradovi ili gusto naseljena područja - CODE 1, gradovi i predgrađa ili područja srednje gustoće - CODE 2 te ruralna područja ili slabo naseljena područja - CODE 3 (URL 38). U Republici Hrvatskoj inače postoji nacionalna klasifikacija statističkih regija 2021. (HR NUTS 2021.) koja čini statističku osnovu za učinkovito vođenje regionalne razvojne politike, za socioekonomske analize i za postizanje ciljeva socijalne i ekonomske kohezije (URL 37). Na temelju HR NUTS 2021. uspostavljaju se statističke regije 1., 2. i 3. razine (NUTS 1, NUTS 2 i NUTS 3) prema kojima se dijeli nacionalni prostor za svrhe regionalne statistike (URL 37). Na nižim razinama, NUTS klasifikacija se dopunjuje jednom ili dvjema razinama lokalnih upravnih jedinica (LAU) (URL 37). U tome slučaju to su LAU 1 i LAU 2 koje se koriste za izračun prostornih tipologija temeljem broja stanovnika (URL 37).

S obzirom da je namjera ovog rada istražiti male gradove spomenut će se istraživanje provedeno u Češkoj Republici s osvrtom na poziciju malih gradova u Moravskoj pokrajini, na istoku Češke Republike. Prema podacima iz 2001. godine, češki sustav naselja sastoji se od četiri kategorije (tab.1).

Tab.1: Češki sustav naselja iz 2001. godine

Veličina populacije	Tip	Broj stanovnika	Postotak (%)
5 - 1 999	Ruralne komune	2 672 825	26,0
2 000 - 19 999	Mali gradovi	2 938 560	29,0
20 000 - 99 999	Srednje veliki gradovi	2 489 927	24,1
> 100 000	Veliki gradovi	2 146 621	20,9

Izvor: Vaishar i Zapletalova, 2008.

Uočeno je da 55 % češke populacije živi u ruralnim komunama i malim gradovima (tab.1). Zaključak bi bio da je Češka pretežito ruralna zemlja. Iz prethodnih četiriju kategorija vidljivo je da najveći udio zapravo otpada na stanovništvo u malim gradovima, točnije, 29 % (tab.1). Proučena je i situacija s malim gradovima u perifernim područjima Moravske pokrajine do 15 000 stanovnika. Njih je u Moravskoj, 2001. godine, bilo 109 te je u njima

živjelo oko 600 000 stanovnika (Vaishar i Zapletalova, 2008). S obzirom da su podaci iz 2001. godine, situacija se brojčano vrlo vjerojatno promijenila, ali razlog ruralnosti je i dalje stalan. On seže još iz razdoblja češke industrijalizacije kada su druge zemlje ulagale u Češku s obzirom da ona sama nije mogla ostvariti značajni razvoj. Danas čak četvrtina ruralnih komuna, a i većina malih gradova ima razvijenu industrijsku bazu na kojoj se temelji njihov daljnji razvoj. Urbani planeri u Češkoj su iz tog razloga fokus prostornog planiranja stavili na daljnji razvoj malih gradova, tj. mjerama potiču suburbanizaciju i protuurbanizaciju na području malih gradova umjesto da omogućavaju nekontrolirano širenje većih gradova.

Proučeno je i kakvo je stanje s malim gradovima u Rumunjskoj. Malim gradovima se smatraju gradovi s manje od 20 000 stanovnika, što je 70 % svih urbanih naselja te obuhvaćaju 10 % populacije u Rumunjskoj (>2 090 000 stanovnika) (Stoica i dr., 2020). Kada je u pitanju veličina gradova, 60 % malih gradova ima manje od 10 000 stanovnika, dok većina njih, 47 %, ima između 5 000 – 10 000 stanovnika (Stoica i dr., 2020). U Rumunjskoj, nastanak i razvoj malih gradova uvjetovan je poviješću i političkim zbivanjima toga prostora. Kako bi se odredile urbane karakteristike malih gradova u istraživanju je korišten indeks urbane snage (Indeks of Urban Strength - IUS). Za izračunavanje tog indeksa, 22 relevantna indikatora grupirana su unutar tri sekundarna indeksa. To su demografski sekundarni indeks (The demographic sub-index), socio-ekonomski sekundarni indeks (The socio-economic sub-index) i sekundarni indeks infrastrukture i načina korištenja zemljišta (Infrastructure and land-use sub-indeks) (Stoica i dr., 2020). U sklopu prvog sekundarnog indeksa razmatrani su sljedeći indikatori: promjena stanovništva, stopa neto migracija, udio stanovništva iz sekundarno izgrađenih područja, udio stanovništva starijeg od 65 godina, vitalni indeks te gustoća stanovništva (Stoica i dr., 2020). U sklopu drugog razmatrani su broj liječnika na 100 stanovnika, broj liječničkih kreveta na 100 stanovnika, stanovništvo tercijarnog obrazovanja, stopa pismenosti, stopa aktivnosti, stopa zaposlenih u poljoprivredi, stopa zaposlenih u industriji, promjena u zaposlenju te indeks promjene posla, a u sklopu trećeg zamjena stanova, udio stanova, udio stanova s unutarnjim wc-om, udio moderniziranih ulica, životni prostor po stanovniku, udio izgrađenog područja te udio poljoprivrednih površina (Stoica i dr., 2020). Na temelju indeksa urbane snage, autori su definirali kategorije urbane moći (jako niska, niska, srednja i visoka) manjih gradova u Rumunjskoj koje se ocrtavaju na prostoru triju makroregija, Središnje i sjeverne makreoregije, Južne makroregije te Istočne makroregije

(sl.3). Primjena indeksa urbane snage za procjenu urbanog stanja rumunjskih malih gradova dovela je do formiranja hijerarhije manjih gradova. Analiza potvrđuje da neki mali gradovi smješteni u metropolitanskim područjima mogu imati „bolji učinak“ jer imaju pristup aglomeracijskim prednostima većih susjednih gradova, tzv. koncept „borrowed size“ te su time u prednosti pred onim smještenim u rubnim, odnosno perifernim područjima. Mali gradovi koji počivaju na raznovrsnim ekonomskim djelatnostima, posebice turizmu ili industriji pokazuju visok indeks urbane snage. Postoje i mali gradovi sa sličnim geografskim položajem i resursima, ali s različitom urbanom snagom. Vrlo nizak indeks urbane snage imaju manji gradovi okarakterizirani negativnim socio-ekonomskim procesima, nedovoljno razvijenom infrastrukturom i negativnim demografskim pokazateljima. Mali gradovi pokazuju sve više ruralnih karakteristika, što znači pad urbanih obilježja u njima samima. Središnja i sjeverna makroregija po stupnju razvoja naginje zemljama srednje i zapadne Europe (Stoica i dr., 2020). Primijećena je i os teritorijalnog razvoja koja povezuje Bukurešt sa županijom Brașov, preko županije Ilfov i županije Prahova (Stoica i d., 2020). U južnoj makroregiji je jedna skupina malih gradova sa visokim indeksom urbane snage, u županiji Constanța, locirana uz Crno more (sl.3). U isto vrijeme istočna makroregija zaostaje zbog lošeg geografskog položaja s nedovoljno razvijenom prometnom infrastrukturom i ograničenom prometnom dostupnošću (Stoica i dr., 2020). Rumunjska je iz tog razloga, preko „Teritorijalne razvojne strategije“ iz 2016. godine, počela poticati policentrični razvoj države gdje su upravo mali gradovi definirani kao polovi rasta i razvoja za okolna ruralna područja (Stoica i dr., 2020). U praksi je to ipak teže izvedivo s obzirom da za takva djelovanja treba imati stručnjake koje će to pravilno provesti u praksi te veliku financijsku pomoć od strane države. Dokaz da to sve još uvijek nije na zadovoljavajućoj razini je velik broj malih gradova koji su još uvijek vrlo niskog ili niskog indeksa urbane snage.

Sl.3: Indeks urbane snage (IUS) na području Rumunjske 2017. godine

Izvor: Stoica i dr., 2020.

Postavlja se pitanje što je s malim gradovima u Hrvatskoj, koji su parametri za njihovo određivanje i koja su im obilježja? Gdje je u svemu tome Grad Prelog? Mali gradovi su inače dio ruralnog područja zajedno sa selima i prijelaznim naseljima. Pitanje veličine malog grada je otvoreno. Osim o broju stanovnika, veličina malog grada ovisi prvenstveno o funkcijama koje naselje ima, poput uprave, opskrbe, školstva, zdravstva i slično. Istraživanja u Hrvatskoj kao gornju granicu malog grada uglavnom postavljaju 10 000 ili 20 000 stanovnika, no to se gleda na razini naselja, a ne na razini jedinica lokalne samouprave iz razloga što administrativne granice općina i upravnih gradova često onemogućavaju spoznavanje geografske stvarnosti pa je na lokalnoj razini potrebno koristiti i podatke za naselja. Unutar jedne JLS često se nalaze različiti tipovi naselja pa podaci na razini JLS pridonose uopćavanju i nedovoljnoj osjetljivosti na stvarne procese u prostoru.

2.2. KRITERIJI IZDVAJANJA RURALNIH PODRUČJA I TIPOLOGIJA RURALNIH I URBANIZIRANIH NASELJA NA PRIMJERU GRADA PRELOGA

Što je ruralno, a što urbano u Gradu Prelogu? Pitanje zvuči veoma jednostavno, ali odgovori mogu biti različiti ovisno o kriterijima koji se uzimaju u obzir. Prema nekadašnjem modelu diferencijacije naselja M. Vreska iz 1991. godine Prelog pripada u kategoriju naselja s gradskim obilježjima. Ostalih sedam naselja u sastavu Grada

definirano je kao prijelazni tip ili urbanizirana naselja. Od ostalih sedam naselja, jedino Draškovec spada u kategoriju jače urbaniziranih, dok ostalih šest naselja – Cirkovljan, Čehovec, Čukovec, Hemuševec, Oporovec i Otok spadaju u slabije urbanizirana naselja (URBIA d.o.o. Čakovec, 2003). Kada se u obzir uzme konurbacija Varaždin-Čakovec, Prelog spada u rubni dio međugradskog urbaniziranog područja koji se bazira na broju dnevnih migranata po osnovi rada, a okosnica su im prometne veze među gradskim centrima (Zavod za prostorno uređenje Međimurske županije, 2001). Prema tipu urbanizacije, Grad Prelog svrstan je u urbani tip, dok su odrednice za to 9 % poljoprivrednog stanovništva od ukupnog te visoki stupanj aktivnog stanovništva zaposlenog u II., III. i IV. sektoru i to njih 74,6 % (Zavod za prostorno uređenje Međimurske županije, 2001). Unutar Prostornog plana Međimurske županije iz 2001. se spominju i prigradska urbanizirana područja u užem prstenu oko Preloga, međugradska urbanizirana područja na potezu Čakovec-Prelog te samostalna urbanizirana područja od kojih je primjer fizički sjedinjeno područje naselja poput Hemuševec-Draškovec (Zavod za prostorno uređenje Međimurske županije, 2001). Unutar Plana se još daje analiza s obzirom na stambenu matricu. Plan razlikuje središnje i novije dijelove Preloga koji nose epitet urbane strukture, starije dijelove izvan gradske jezgre i rubna područja sa svim preostalim naseljima koji nose epitet ruralne strukture.

Prema publikaciji „Model diferencijacije urbanih, ruralnih i prijelaznih naselja u Republici Hrvatskoj“ od strane DZS-a, Prelog je svrstan u klasifikacijski razred od 2 000 do 4 999 stanovnika. Godine 2011. je imao 4 324 stanovnika te je time, unutar Međimurske županije, svrstan u urbana naselja zajedno s Murskim Središćem i Čakovcem. Sva ostala naselja u sastavu Grada – Cirkovljan, Čehovec, Čukovec, Draškovec, Hemuševec i Otok su svrstana u ruralna i prijelazna naselja. Kada je u pitanju OECD-ova metodologija diferencijacije naselja, potreban je oprez po pitanju Grada Preloga. Nije uvijek pravilno diferencirati na način da manje administrativne jedinice nose obilježja ruralnosti, a gradovi urbanih središta. U slučaju Grada Preloga je problem taj što se naziv „grad“ preklapa, odnosno, kada administrativne granice lokalne jedinice koja se zakonski smatra gradskom obuhvaćaju ne samo (uvjetno) urbano naselje nego i ostala naselja prijelaznih obilježja odnosno ruralna naselja.

Prema OECD-ovim kriterijima, Hrvatska je okarakterizirana sa visokim stupnjem ruralnosti. Čak šest županija je definirano kao jako ruralno područje unutar kojih je i Međimurska županija (više od 86,7 % stanovništva živi u ruralnim jedinicama lokalne

samouprave), dok samo Grad Zagreb odgovara definiciji urbanog područja. U slučaju Hrvatske je i smanjen visoki kriterij od 150 st./km² iz razloga jer je prosjek naseljenosti u Republici Hrvatskoj dvostruko niži. Zato prema tome kriteriju Grad Prelog, kao LAU 2, bi spadao u ruralna područja jer mu je gustoća naseljenosti manja od 150 st./km. Određen je i kriterij veličine vodećeg naselja u jedinicama lokalne samouprave od 5 000 stanovnika. Naselje Prelog ne zadovoljava taj kriterij jer od početka 20. stoljeća kada se približilo toj granici do danas nije prekoračilo tu brojku.

Prema EUROSTAT-u, Međimurska županija, kao NUTS 3 (oznaka HR061), nosi CODE-3, tj. odrednicu ruralnih ili slabo naseljenih područja. Unutar Županije, kao razina LAU 2 koja predstavlja općine i upravne gradove (oznaka HR046), Mursko Središće i Prelog također nose CODE-3, tj. odrednicu ruralnih i slabo naseljenih područja. Unutar Županije se jedino Čakovec, kao LAU 2 (oznaka HR046), ističe sa CODE-2, tj. on jedini unutar Županije, prema EUROSTAT-u, pripada području srednje gustoće. Oznaka LAU 1 na teritoriju Republike Hrvatske ne postoji.

Knjiga „Mozaik izvan grada, tipologija ruralnih i urbaniziranih naselja Hrvatske“ (Lukić, 2012) temeljena na doktorskoj disertaciji obranjenoj 2009. godine na Geografskom odsjeku na PMF-u u Zagrebu postaje osnovica u određivanju i razumijevanju odnosa urbano-ruralno. Autor isprva provodi tehniku multivarijatne analize faktora diferencijacije te klaster analizu. Prepoznaje šest jasno izdvojenih tipova: dinamično, strukturno jača naselja (crveno); dostupnija, o cirkulaciji ovisna naselja (ružičasto); tržišno orijentirana, poljoprivredna naselja (zeleno); ekonomski diverzificirana, pretežito turistička naselja (plavo); naselja poljoprivredne ekstenzifikacije i slabe demografske dinamike (žuto); naselja ruralne periferije (crno) i ostala izvangradska naselja (svijetlosivo) (sl.5). Autor navodi i kategoriju - naselja bez stanovnika (tamnosivo) te gradovi (ljubičasto) (sl.5). Prema Lukiću (2012), na području Međimurske županije, se javlja više tipova naselja (sl.4), ali fokus rada bit će na tipovima naselja na području Grada Preloga (sl.5).

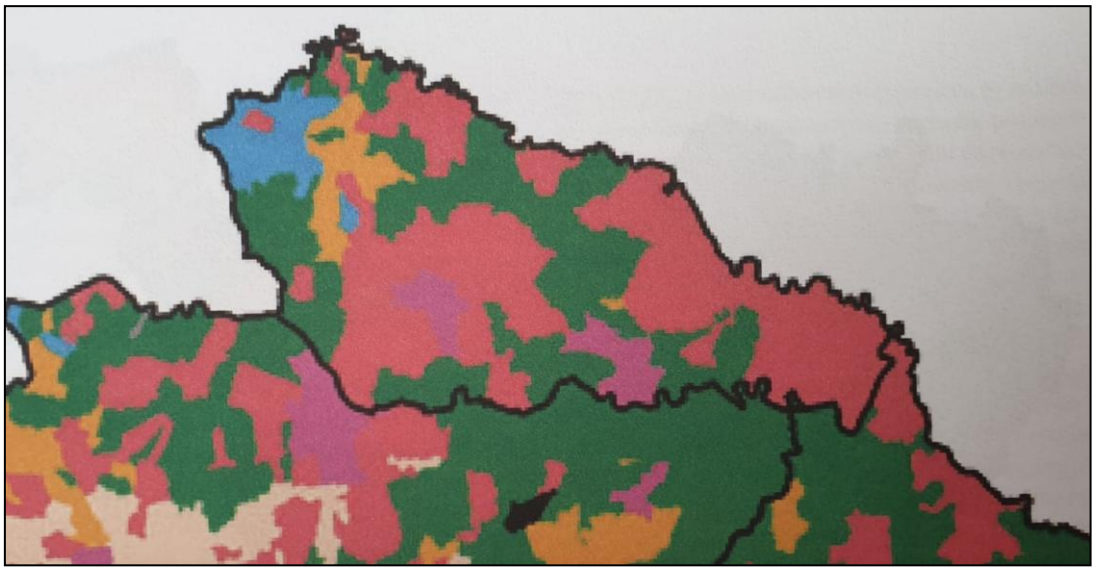

Sl.4: Tipovi ruralnih i urbaniziranih naselja u Međimurskoj županiji

Izvor: Lukić, 2012.

U Gradu Prelogu, uz gradsko naselje Prelog, izdvajamo dva tipa naselja. Prvo dinamična, strukturno jača naselja – Draškovec i drugo tržišnoorijentirana, poljoprivredna naselja – Cirkovljan, Čehovec, Čukovec, Hemuševec, Oporovec i Otok (sl.5). Dinamična, strukturno jača naselja na temelju provedene klaster analize imaju najviše pozitivne relativne vrijednosti faktora povezanih s demografskom koncentracijom, dnevnim cirkulacijama i dinamičnom socio-ekonomskom osnovom u kojoj nije isključena važnost poljoprivrede (posebno u Donjem Međimurju) kao izvora prihoda. Poljoprivreda je u tim naseljima razvijena i komercijalno usmjerena. To su prije svega naselja uz gradove, duž cestovnih pravaca koja se redovito pojavljuju uz sva regionalna te neka subregionalna središta (primjer Preloga). Draškovec je jedino naselje u sklopu Grada Preloga koje zadovoljava prethodno spomenute kriterije, dok je od ostalih naselja tom razredu najbliže Cirkovljan. Drugi tip unutar Grada Preloga predstavljaju tržišnoorijentirana poljoprivredna naselja u koji spada preostalih šest naselja. Glavna njihova odrednica je poljoprivreda kao značajan izvor prihoda te njena usmjerenost ka tržištu. U usporedbi s prethodnom skupinom naselja, struktura im je znatno nepovoljnija.

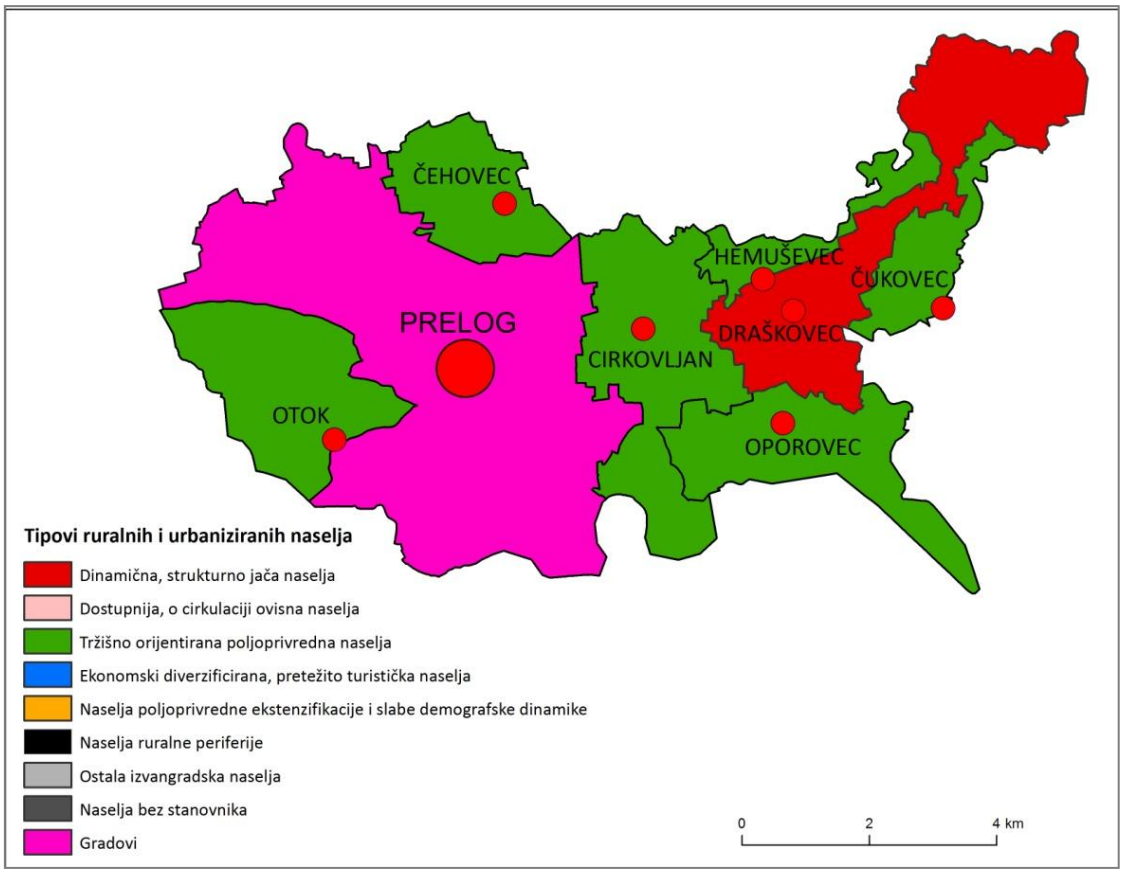

Sl.5: Tipovi ruralnih i urbaniziranih naselja na području Grada Preloga

Izvor: URL 1; Feletar, 2013. prema Lukić, 2012.

3. FUNKCIONALNO – PROSTORNA I MORFOLOŠKA STRUKTURA GRADA PRELOGA

Funkcionalno-prostorna struktura je jedan od triju elemenata prostorne strukture grada i čini cjelinu sa socijalnom te morfološkom strukturom grada. Ona je skup većeg broja institucionaliziranih gradskih djelatnosti koje same za sebe čine gradske prostorne sustave (Vresk, 2002). Uvjetovana je prirodnim i društvenim promjenama i podložna je stalnoj promjeni. Ključno ju je promatrati s aspekta funkcija koje grad ima pa tako i na primjeru Grada Preloga. Ako poput M. Vreska (2002) grad shvaćamo kao kompaktno sagrađeno veće naselje u čijim sekundarnim i tercijarnim djelatnostima radi većina aktivnog stanovništva i to ne samo za vlastite potrebe, već i za potrebe šireg prostora onda iz te definicije lako možemo shvatiti i funkcije tako shvaćena grada. Grad definiran na ovaj način ima dvojaku funkciju. Prvo su proizvodne i uslužne funkcije, a drugo, funkcija rada i stanovanja (Vresk, 2002). Funkciju proizvodnje materijalnih dobara i uslužne funkcije grad ostvaruje preko proizvodnih i uslužnih, odnosno ekonomskih djelatnosti. Svaki grad ima

množtvo djelatnosti, a kada bi se gledala svaka pojedina djelatnost kao jedna funkcija grad bi imao polifunkcionalni karakter. Da li je to slučaj i grada Preloga? Kada je u pitanju druga gradska funkcija, znatan dio stanovništva koji radi u gradu i stanuje tamo, no dio njih putuje na rad iz okolice. Potrebno je istražiti kakav je odnos rada i stanovanja na području Grada Preloga, no treba biti oprezan jer često između funkcije rada i funkcije stanovanja postoji nesklad. S veličinom grada povećava se i važnost funkcije stanovanja. Zato je u malim gradovima funkcija rada veća od funkcije stanovanja. Kakav je slučaj u Gradu Prelogu detaljno će biti istraženo kroz poglavlja koja slijede.

Morfološka struktura je prostorni raspored i međusobni odnos morfoloških elemenata u gradskom prostoru poput zgrada, ulica, javnih površina i slično (Vresk, 2002). Ona uvelike ovisi o planu grada, načinu iskorištavanju gradskog zemljišta te razvoju grada u prošlosti i sadašnjosti. Prema morfološkoj strukturi, Prelog pripada tipu izduženih cestovnih naselja formiranih oko tržne ulice (Vučetić, 2009). Glavna dominanta naselja te okolnog prostora je župna crkva Sv. Jakoba. Bitne odrednice nastanka Preloga su povoljan prometni položaj te riječni prijelaz preko Drave. Prelog ima više-manje longitudinalnu strukturu gdje dominiraju elementi srednjovjekovne prostorne organizacije, no povijesna jezgra Preloga ima obilježje trgovišta karakteristična za razdoblje baroka (Vučetić, 2009). O morfološkoj strukturi govore i ruralna naselja Grada Preloga. Osnovna karakteristika ovog agrarnog pejzaža je zbijenost s uskim, izduženim parcelama (Feletar, 2013). To govori o vrlo štedljivom korištenju zemljišta u svrhu očuvanja vrijednog poljoprivrednog tla. To se dovodi u vezu sa brojnim faktorima poput prirodno-geografskih značajki kao što su reljef, blizina rijeke, mreža prometnica i slično. Tradicionalno graditeljstvo je to koje odlikuje upravo to racionalno iskorištavanje prostora čime rezultiraju te uske parcele. Specifični uzorci građevne strukture naselja posljedica su tradicionalne izgradnje naselja te planske urbanizacije temeljene na urbanističkim planovima uređenja prostora (Feletar, 2013). Morfološka struktura je i u velikoj vezi s gospodarstvom ovoga područja što je danas glavni pokretač prostorne transformacije ovoga kraja. Na temu morfološke strukture Preloga, djelatnica gradske uprave Grada Preloga je rekla: „Stambeno naselje Jug je nastalo planski što se vidi po jednakome uzorku zemljišnih parcela te pravokutnoj mreži ulica.“ (I1).

3.1. FUNKCIONALNA STRUKTURA I ISKORIŠTAVANJE GRADSKOG ZEMLJIŠTA

Funkcionalno-prostorna struktura se odražava u načinu iskorištavanja gradskog zemljišta. Svaka gradska djelatnost koristi dio gradskog zemljišta za svoje potrebe te na njima ili gradi objekte ili ga adaptira za svoje poslovanje. Veličina, odnosno površina korištenog gradskog zemljišta je za svaku djelatnost različita. U većini gradova za potrebe stanovanja, prometa te sporta i rekreacije otpadaju najveće površine te je grad „mozaik“ različitih načina iskorištavanja zemljišta. Na polju urbanizma riječ je o različitim namjenama gradskog zemljišta, dok se s geografskog gledišta govori o kategorijama i o načinima iskorištavanja gradskog zemljišta. Način iskorištavanja zemljišta odražava lokaciju pojedinih djelatnosti. S udaljenošću od središta prema rubu grada mijenjaju se i intenzitet i način iskorištavanja gradskog zemljišta. Na to svakako utječe ekonomski aspekt poput cijene zemljišta te prostorne varijable poput dostupnosti kao i prirodna obilježja. Način iskorištavanja zemljišta ne pokazuje izraziti kružni „zoning“. U nekim se gradovima pojavljuje stanična struktura, dok u većini manje ili više diskontinuiranih kružnih zona. Pojam „zoning“ predstavlja podjelu zemljišta na zone različitih veličina kojima se koriste pojedine gradske djelatnosti (Vresk, 2002). One mogu biti mješovite ili čiste namjene. Unutar zona je ključna organizacija života i rada ljudi pa se u tome slučaju može govoriti o zonama stanovanja, rada, opskrbe, rekreacije i slično. Kakva je situacija na području Grada Preloga?

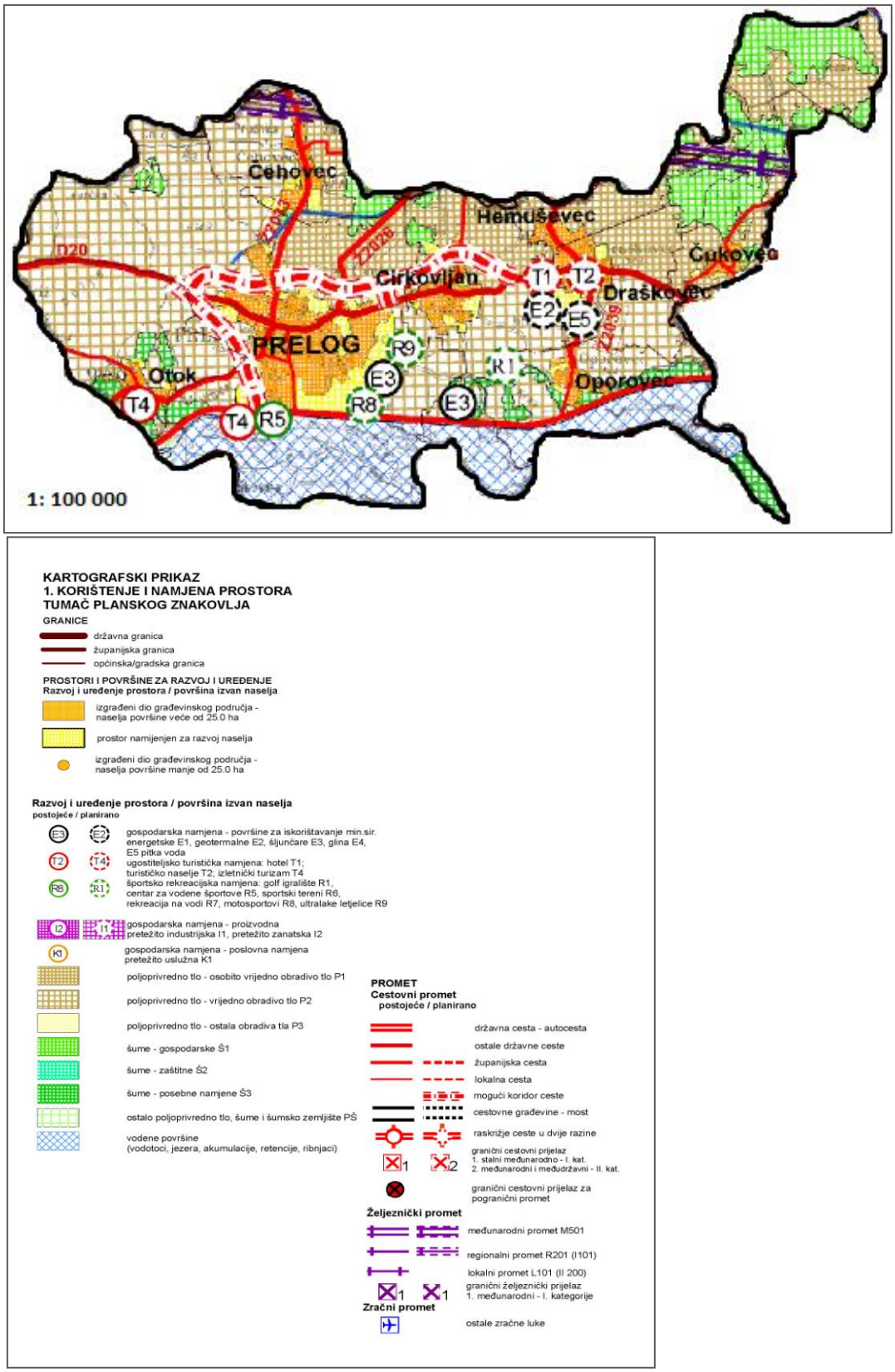

Sl.6: Načini iskorištavanja prostora u Gradu Prelogu

Izvor: URL 2

Grad Prelog odražava raznovrsnost kada su u pitanju kategorije i načini korištenja prostora (sl.6). Narančastim šrafurama su prikazani već izgrađeni dijelovi građevinskih područja naselja, dok žutim šrafurama prostor koji je namijenjen budućem razvoju naselja unutar Grada. Čitavo područje Hemuševca i Čukovca predstavlja poljoprivredno - osobito vrijedno obradivo tlo (P1) (sl.6). Ostala naselja unutar Grada, Prelog, Cirkovljan, Draškovec i Čehovec, počivaju na mješavini osobito vrijedno obradivog poljoprivrednog tla (P1) i vrijednog obradivog poljoprivrednog tla (P2), osim Oporovca i Otoka gdje čitavim područjem prevladava spomenuti, drugi tip poljoprivrednog tla (sl.6). Šume gospodarske namjene (Š1) se prostiru na prostoru Otoka i Oporovca uz Dravu te velikim dijelom Draškovca, dok ih nešto malo ima i u Prelogu, Čukovcu te Cirkovljanu. Plavom šrafurom na prostoru Grada prikazana je Drava sa svojim jezerima i akumulacijama na području Otoka, Preloga i Oporovca te ribnjaci (sl.6). Na području Grada postoji i nekoliko objekata gospodarske, ugostiteljsko-turističke te sportsko-rekreacijske namjene te objekti istih namjena koji su u fazi planiranja. Kada su u pitanju objekti gospodarske namjene, od postojećih, na zapadnom dijelu Oporovca te istočnom dijelu Preloga javljaju se šljunčare (E3). Na jugu Draškovca se kao planirani objekti ističu objekt vezan uz geotermalnu energiju (E2) te objekt pitke vode (E5) (sl.6). Kao postojeći objekti ugostiteljsko-turističke namjene, na području Otoka te na jugu Preloga uz Dravu, ističu se objekti za izletnički turizam (T4). Na prostoru Draškovca, uz planirane prethodno spomenute objekte vezane uz geotermalnu energiju i pitku vodu trebali bi niknuti i hotel (T1) i turističko naselje (T2) (sl.6). Što se postojećih objekata sportsko-rekreacijske namjene tiče, gotovo svi su oni pozicionirani uz Dravu. Na jugu Preloga uz Dravu postoji centar za vodene sportove (R5). Od postojećih objekata te namjene, u Oporovcu, postoje i sportski tereni (R6), no oni nisu označeni na karti namjene površina iz razloga jer su na mrežnim stranicama gdje je podloga preuzeta naznačeni van granica prostornog obuhvata istraživanja. Od objekata te namjene, u Prelogu su uz Dravu, planirani objekt vezan uz motosportove (R8) i objekt vezan uz ultralake letjelice (R9), dok u Oporovcu, golf igralište (R1). Što se prometa tiče, od cesta je ključna državna cesta D-20, zatim lokalna cesta koja se pruža tik uz Dravu te ŽC-2033, ŽC-2026 i ŽC-2039 (sl.6). Na karti je debljom isprekidanom linijom u tri slijeda naznačen mogući koridor ceste, odnosno Sjeverna zaobilaznica Preloga koja ujedno prekriva gospodarsku zonu Prelog - Sjever te industrijsku zonu Prelog - Istok koje time na prikazu uopće nisu naznačene, a za Grad Prelog i okolicu imaju veliko značenje (sl.6). Samim time gospodarska namjena – proizvodna (industrijska – I1 i zanatska – I2) nije

naznačena. Željeznička pruga, međunarodnog značaja, prolazi područjem Draškovca i Čehovca gdje je ujedno i željeznička postaja na prostoru Grada (sl.6). „Zoning“ je zato vidljiv i u Gradu Prelogu: zone sporta i rekreacije uz Dravu; zone stanovanja vidljive su, osim u središtu naselja, posebice u stambenom naselju Jug i u ostalim naseljima poput gospodarsko-stambene zone Hemuševec-Draškovec; proizvodne industrijske zone na rubu Preloga; zone poljoprivrednih površina i šuma izvan građevinskog područja naselja i slično.

3.2. GLAVNI ELEMENTI FUNKCIONALNO-PROSTORNE STRUKTURE

Gradovi osim prethodno spomenute dvojake funkcije imaju još neke pa tako i Grad Prelog. U sljedećim poglavljima će detaljnije biti objašnjeni elementi vezani uz poslovanje, odgoj i obrazovanje, proizvodnju, stanovanje, promet, turizam, gospodarenje otpadom te upravljanjem gradskim prostorom od strane političkih dužnosnika. Najprije će se istražiti struktura zaposlenih kako bi se mogli donijeti neki konkretniji zaključci o samoj funkcionalno - prostornoj strukturi Grada. Slika 7 predstavlja prostorni raspored svih uslužnih djelatnosti na području Preloga. Kroz rad će svaka privredna grana, koja je prethodno spomenuta, biti zasebno razrađena te detaljno kartografski prikazana.

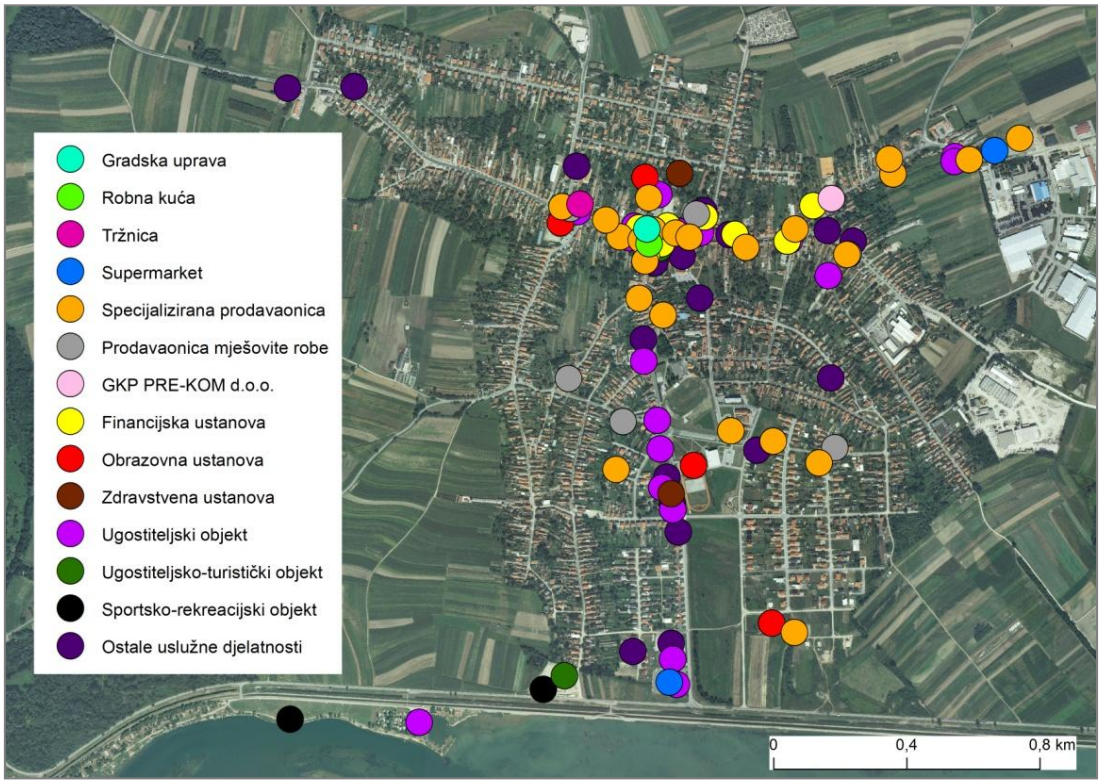

Sl.7: Uslužne djelatnosti u Prelogu

Izvor: URL 3

Najveći udio zaposlenih, i u 2001. i u 2011., otpada na sekundarni sektor upravo zbog razvijene prerađivačke industrije u Prelogu. Razlika je jedino ta što se taj udio, 2011., još dodatno povećao. Primarni sektor je drastično pao, dok je isto tako vidljiv porast udjela zaposlenih u tercijarnome i kvartarnome sektoru, u odnosu na 2001. godinu. Godine 2011. udio zaposlenih u primarnom sektoru je iznosio 5,22 % (2001.- 27,29 %), u sekundarnom 56,43 % (2001.- 43,30 %), tercijarnome 17,77 % (2001.-15,95 %) te kvartarnome 20,57 % (2001.-13,45 %) (URL 4, URL 5). S obzirom da su ti podaci već pomalo zastarjeli, fokus će u nastavku biti na detaljnom istraživanju broja i rasporeda gospodarskih subjekata na području Grada, prema Godišnjim financijskim izvještajima FINA-e iz novijih godina.

Tab.2: Djelatnosti gospodarskih subjekata na području Grada Preloga 2015,. 2017. i 2019.

Djelatnost	**Broj poduzetnika 2015.**	**Broj poduzetnika 2017.**	**Broj Poduzetnika 2019.**
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	2	3	3
Prerađivačka industrija	48	59	65
Opskrba el. energijom, plinom, parom i klim.	3	3	4
Opskrba vodom, uklanjanje otpadnih voda, gospodarenje otpadom	3	3	1
Građevinarstvo	32	42	45
Trgovina na veliko i malo, popravak motornih vozila	65	64	59
Prijevoz i skladištenje	11	11	12
Djelatnost pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane	15	20	24
Informacije i komunikacije	3	3	5
Financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja	2	0	1
Poslovanje nekretninama	12	12	16
Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti	23	27	32
Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	13	13	13
Javna uprava i obrana	1	1	1
Obrazovanje	1	3	4
Djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi	3	2	2
Umjetnost, zabava i rekreacija	2	3	4
Ostale uslužne djelatnosti	9	12	15
UKUPNO	**246**	**282**	**306**

Izvor: URL 6

Na području Grada Preloga, 2019. godine, poslovalo je 306 gospodarskih subjekata (tab.2). Vidi se povećanje u usporedbi s preostalim dvjema promatranim godinama. Najviše je poduzetnika, 2019. godine, dolazilo iz sektora prerađivačke industrije (65), zatim trgovine na veliko i malo te popravka motornih vozila (59) gdje je vidljiv maleni pad s obzirom na

2015. i 2017. godinu te građevinarstva (45) (tab.2). Godine 2019. vidljiv je i porast broja poduzetnika na području djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane isto kao i u sektoru stručnih, znanstvenih i tehničkih djelatnosti te poslovanju nekretninama (tab.2). Jako malo ima gospodarskih subjekata koji se bave poljoprivredom. Uspoređujući te tri godine vidljivo je da prevelike promjene baš i nema. Od tih 306 gospodarskih subjekata na području Grada Preloga 2019. godine, 235 ih je u Prelogu, dok je njih 71 smješteno u ostalih sedam naselja unutar Grada. Najviše ih je u Draškovcu (24), Cirkovljanu (15), Čehovcu (13), Oporovcu (7), Otoku (5) te Čukovcu (3) (URL 17). Što se njihove strukture tiče, od 306 gospodarskih subjekata, najveći broj otpada na društva sa ograničenom odgovornošću (d.o.o.) i to čak njih 250 unutar Grada (tab.3). Što se pak veličine gospodarskih subjekata tiče, najveći dio otpada na male poduzetnike do 50 zaposlenih. U Gradu, od njih ukupno 306, čak njih 300 zapošljava do 50 radnika (tab.4). Srednji i veliki poduzetnici se javljaju samo na području Preloga. Prevlast društva sa ograničenom odgovornošću (d.o.o.) te prevlast malih poduzetnika sa manje od 50 zaposlenih vidljiva je također i na razini Županije (tab.3 i tab.4).

Tab.3: Struktura gospodarskih subjekata na području Grada Preloga i Međimurske županije 2019. godine

GP/MŽ	Broj d.d.	Broj j.d.o.o.	Broj d.o.o.	Broj zadruga	Broj ustanova	Slobodna zanimanja	Ukupno gospodarskih subjekata
MŽ	21	948	1 000	13	48	162	2 192
GP	1	48	250	0	2	5	306

Izvor: URL 6

Tab.4: Broj poduzetnika u Gradu Prelogu i Međimurskoj županiji 2019. godine (prema veličini)

Veličina poduzetnika 2019.	Grad Prelog	Međimurska županija
Mali (< 50 zaposlenih)	300	1 352
Srednji (50 – 250 zaposlenih)	5	46
Veliki (> 250 zaposlenih)	2	10

Izvor: URL 6

3.2.1. POSLOVNE DJELATNOSTI U GRADU

Poslovne djelatnosti jedna su od skupina uslužnih djelatnosti koje su međusobno funkcionalno povezane, što je vidljivo i u Prelogu (sl.8). One pokazuju slične tendencije

lokacije te se ujedno i koncentriraju na istim lokacijama (sl.7). U usporedbi s drugim kategorijama iskorištavanja gradskog prostora, njihov udio je neznatan. U većini gradova on iznosi čak ispod 5 % ukupne gradske površine, a udio zaposlenih u poslovnim djelatnostima čak i do 40 % u ukupnome broju zaposlenih (Vresk, 2002). Poslovne se djelatnosti dijele na sljedeće grupe: trgovina na malo (koja je ujedno i najzastupljenija), trgovina na veliko, financijsko poslovanje (bankarstvo i osiguranje), osobne usluge, profesionalne usluge te upravni poslovi (Vresk, 2002). Kod pojedinih tipova poslovnih centara poslovna djelatnost se svodi gotovo samo na trgovinu. Zato će se ovdje istražiti pojedini tipovi trgovine u Prelogu, dok će se pozornost još dati i financijskim ustanovama. Neke trgovine nisu spomenute jer će o njima biti riječ u sljedećem potpoglavlju koje se odnosi na proizvodnju, u kategoriji obrtništva.

Poslovne se djelatnosti na području grada javljaju u trima morfološkim oblicima koncentracije. Prvo su poslovni centri, poslovne ulice (poslovne trake ili „ribbons“) te specijalizirane poslovne zone (Vresk 2002 prema Berry, 1963 i Davis, 1976). Poslovni gradski centri se sastoje od trgovine na malo i drugih uslužnih djelatnosti. Odlike su im velika koncentracija poslovnih institucija na malom prostoru te velika djelotvornost poslovanja. Prije su nastajali spontano, dok danas planski. Ekstenzivniji oblik koncentracije poslovnih djelatnosti koji većinom nastaje spontano u ranijim fazama razvitka grada su poslovne zone u obliku traka (ribbons). Okosnicu takvog oblika poslovne zone čini glavna trgovačka ulica koju okomito sijeku manje trgovačke ulice. Time poslovna zona ima oblik izduženih traka, a ponekad i oblik riblje kosti (ribbon). Kao zadnji tip, specijalizirana poslovna područja, su poslovne zone posebne namjene poput medicinskih centara, specijaliziranih prodavaonica pokućstva, područja za rekreaciju i slično koja mogu nastati planskim ili neplanskim razvojem. Najveća se pozornost pridaje poslovnim centrima koji također postoje u našim velikim gradovima čija struktura počiva na tradicionalnoj tržnici u samome centru grada. S obzirom da je Prelog malen grad, u njemu nije sasvim izražen nijedan prethodno spomenuti oblik. U Prelogu se po koncentraciji poslovnih djelatnosti ističe Glavna ulica koja se prema zapadu nastavlja u Čakovečku ulicu te prema istoku u Ulicu kralja Zvonimira (sl.8). Osim Glavne ulice (I-Z) veća koncentracija poslovnih djelatnosti vidljiva je u Sajmišnoj ulici (S-J) koja sječe Glavnu ulicu te prema jugu prelazi u Ulicu Zrinskih (sl.8). Istraživanje prostora grada Preloga je dovelo do zaključka da u Glavnoj ulici postoji više tipova prodavaonica koje ovise o vrsti robe koju prodaju. U Prelogu zato postoje robna kuća (svijetlozeleno),

supermarketi (plavo), tržnica (ružičasto), specijalizirane trgovine (narančasto) te manje trgovine mješovite namjene (sivo) (sl.7). U supermarketu se nude uglavnom prehrambeni proizvodi, a neprehrambeni u manjem opsegu te su površine od 200 do 2 500 m² (URL 7). U Prelogu od supermarketa postoje KTC i Konzum (sl.7). KTC je smješten na jugu grada uz Dravu, dok je jedan Konzum smješten na istoku grada prema Cirkovljanu u sklopu industrijske zone Prelog – Istok, u Ulici Kralja Zvonimira (sl.7). Drugi Konzum, zajedno sa BIPA-om, smješten je unutar robne kuće na križanju Sajmišne i Glavne ulice (sl.8). Robnu kuću karakterizira velik izbor robe koja je, s obzirom na vrstu, razvrstana u odjeljke (Vresk, 2002). Prodajne površine su velike te se prostiru na nekoliko katova (Vresk, 2002). Tipična je njihova pojava u središnjim dijelovima grada i na najprometnijim ulicama što je vidljivo i u Prelogu (križanje Sajmišne i Glavne ulice (sl.8)). Hipermarketi pak imaju široki asortiman prehrambenih i neprehrambenih proizvoda na površini većoj od 2 500 m² (URL 7), no u Prelogu se ne nalazi nijedan hipermarket. U Prelogu tržnica nije locirana u središtu grada, a i manja je (sl.8). Od trgovina mješovite robe najznačajniji je Metss, a od specijaliziranih postoje dućani koji prodaju raznu robu. Većina njih prodaje bicikle, elektroničku robu te odjeću, obuću ili torbe. Nešto manje ima specijaliziranih trgovina sa voćem i povrćem te poljoprivrednim alatima. Dvije Metss trgovine smještene su u Glavnoj ulici, dok se preostale dvije nalaze u zapadnome dijelu gradskog naselja i jedna unutar stambenog naselja Jug (sl.7). Specijalizirane trgovine se većim dijelom nalaze u Glavnoj ulici, dok ih ima i na području stambenog naselja Jug i nešto manje u zapadnom dijelu naselja (sl.7). Od financijskih ustanova (žuto) najznačajnije su Raiffeisen banka na križanju Sajmišne i Glavne te Erste banka i FINA-a u Glavnoj ulici u blizini Gradske uprave (svijetloplavo) (sl.8). Kao ostale žute točkice unutar te kategorije naznačeni su bankomati, od spomenutih, ali i drugih banaka. Što se tiče ostalih sedam naselja u sklopu Grada, u njima se mogu naći manje specijalizirane trgovine, trgovine mješovitom robom poput Metss-a ili mini marketi. Preostala naselja unutar Grada ne posjeduju banke, a ni velike prodavaonice poput supermarketa. Za potrebe trgovine i financijskih poslova stanovnici Grada odlaze u Prelog. Stanovnik Oporovca povodom toga kaže: „Previše ne odlazim u Prelog u nabavku prehrambenih proizvoda jer imamo svoje domaće ili pak nabavljamo od ljudi za koje znamo da sami proizvode ili uzgajaju. Uzgajamo svoje kokoši, a kozje mlijeko nabavljamo od OPG-a Zadravec iz Oporovca.“ (I4). Čuo je za mljekomate i jajomate, no da ih u Prelogu nema: „Kod pizzerije „Rosa“ u centru Preloga postoji aparat za bučino ulje, no nisam nikad to koristio jer nisam imao potrebe. Funkcionira na način da

se tražena svota novaca ubaci u aparat i on izbaci bocu bučinog ulja. Cijena tih proizvoda je ista, no kvaliteta je daleko veća nego iz nekog gradskog dućana.“ (I4). Stanovnik Oporovca također objašnjava koje sve gradske funkcije Preloga još koristi: „Od ostalih gradskih funkcija koristim Raiffeisen banku, poštu te katastar. Za veću nabavku idem u KTC ili Konzum, no nešto se priča da će uskoro otvoriti i Plodine. Kada trebam novi krevet ili madrac idem u kupovinu u Hespo koji je u sklopu industrijske zone Prelog - Istok prema Cirkovljanu. Moja žena od drogerija najviše koristi Bipa-u, a nešto se govori da će uskoro u Prelog doći i Müller. Kao nedostatak Preloga ističem nepostojanje šoping centra.“ (I4).

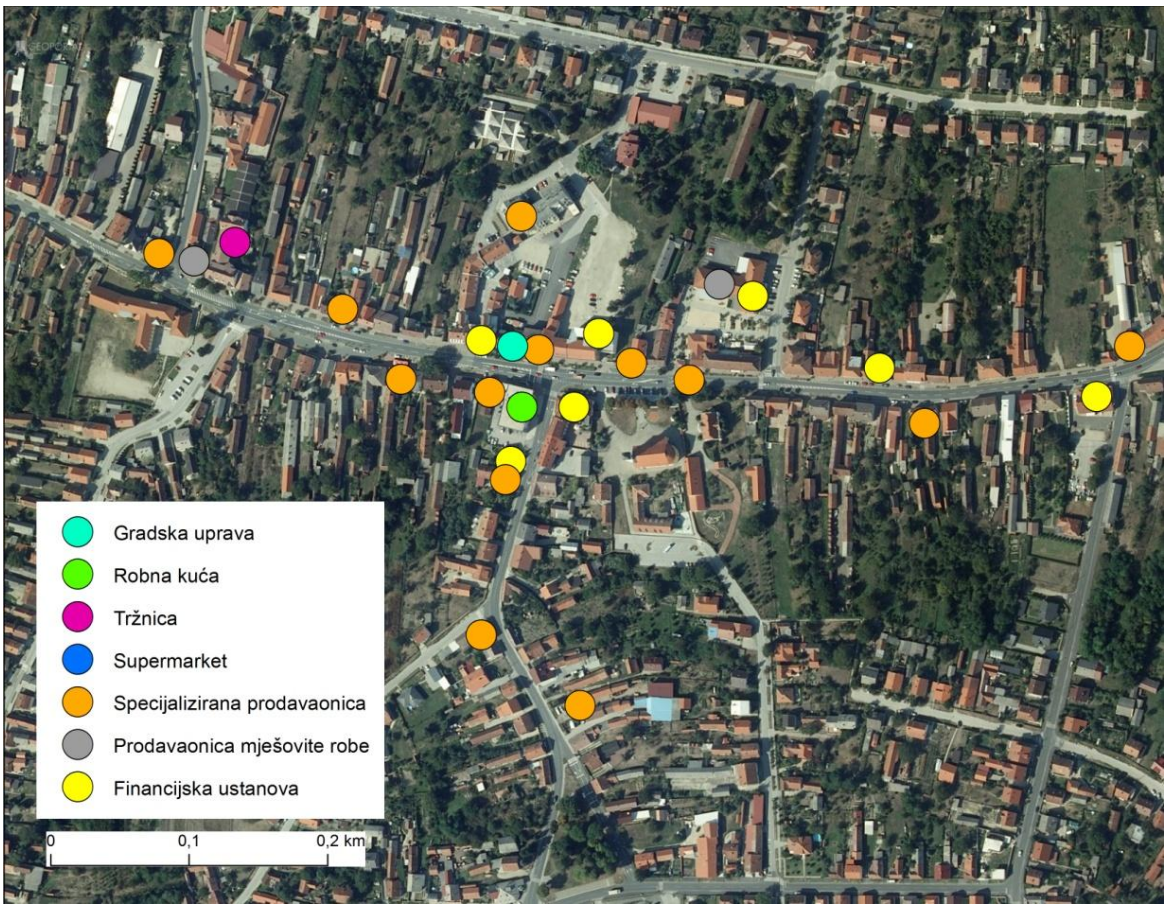

Sl.8: Poslovne djelatnosti u Prelogu u Glavnoj ulici te dijelu Sajmišne ulice

Izvor: URL 3

3.2.2. PROIZVODNE DJELATNOSTI U GRADU

U mnogim je gradovima proizvodnja materijalnih dobara izrazito dominantna funkcija. Osim što je bitan segment ekonomije nekoga grada, proizvodne djelatnosti zapošljavaju mnogo radne snage. U nekim gradovima udio zaposlenih u njima često

premašuje sve ostale gradske djelatnosti. Najznačajnije proizvodne djelatnosti u gradovima su industrija, građevinarstvo te proizvodno obrtništvo (Vresk, 2002). U ovome radu fokus će najviše biti na industriji s osvrtom na proizvodno obrtništvo. U prethodnome potpoglavlju se osvrt nije dao svim trgovinama iz razloga što će se u ovome prikazati objekti koji nose nastavak d.o.o. kojih je ujedno i najviše (tab.3). Objekt registriran kao obrt se osim usluga koje su istražene prije, može baviti prometom, a i proizvodnjom. Osvrt će zato biti upravo na obrtima u Prelogu koji se bave proizvodnim djelatnostima. Istraživanje će se bazirati na lokaciji obrtništva u gradskome naselju Prelog (sl.9) te obrtništvom u sklopu njegovih industrijskih i gospodarskih zona što će detaljnije biti analizirano u nastavku.

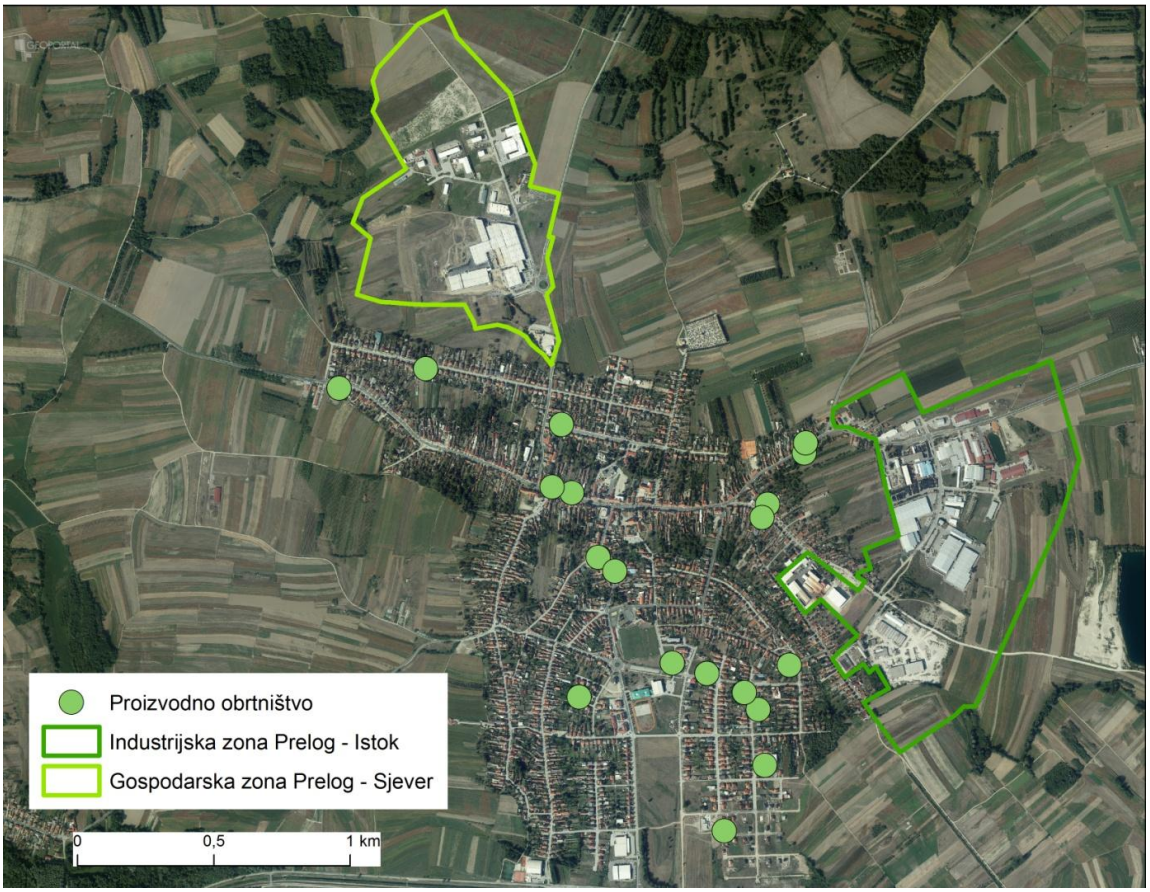

Sl.9: Proizvodne djelatnosti u Prelogu

Izvor: URL 3

Na području gradskog naselja Prelog se ne vidi se neka pravilna prostorna distribucija kada je u pitanju proizvodno obrtništvo (sl.9). Obrtnici su koncentriraniji na jugu, a disperzirani

u centru te prema sjeveru. U zapadnom ih dijelu Preloga gotovo ni nema, dok ih na istoku u blizini Industrijske zone Prelog - Istok ima tek nekoliko.

3.2.2.1. INDUSTRIJA U GRADU

Industrijski se pogoni u gradu mogu pojaviti u više morfoloških oblika: pojedinačne lokacije, lokacije s više industrijskih pogona te industrijske zone (Vresk, 2002). Industrijske zone su najznačajniji oblik te će se one promatrati i na području Preloga (industrijska zona Prelog – Istok te gospodarska zona Prelog- Sjever) (sl.9). O gospodarsko-stambenoj zoni Hemuševec-Draškovec (sl.12) koja se nalazi izvan gradskog naselja Prelog bit će manje govora.

Industrijska zona Prelog – Istok, prva industrijska zona na području Preloga, je nastala 1988. godine kao rezultat interesa i potreba tadašnje Mjesne zajednice Prelog i poduzetnika s područja Preloga koji su prepoznali potrebu razvoja poduzetništva formiranjem izdvojene rezervirane zone za razvoj poduzetništva. Uvjet realizacije ove ideje bilo je donošenje Provedbeno urbanističkog plana Preloga – Zone male privrede Prelog koji donesen 1988. godine. Tadašnja lokalna vlast (Mjesna zajednica, Općina, odnosno Grad) vlastitim je sredstvima (oko 13 milijuna kuna) financirala ulaganja u komunalnu infrastrukturu unutar zone 2005. godine (energetska mreža i javna rasvjeta, plinska mreža, vodovodna mreža, uređenje prometnica). Paralelno s razvojem komunalne infrastrukture te interesom poduzetnika za daljnje ulaganje je 2005. godine došlo do ponovnog proširenja te je tada veličina zone iznosila 73,5 ha. Tijekom 2011., 2012. i 2013. godine je u zoni izgrađen razdjelni sustav odvodnje fekalnih i oborinskih otpadnih voda, produžena je javna rasvjeta te su uređene prometnice sa pješačko biciklističkim stazama. Investicija je završena u 2013. godini, a ukupna vrijednost je iznosila oko 12 milijuna kuna. U zoni trenutno djeluje 20-tak malih i srednjih tvrtki u kojima je zaposleno više od 1 500 djelatnika. Danas veličina zone iznosi 80,59 ha. Na privatno vlasništvo otpada 89 %, dok 11 % zemljišta unutar zone pripada javnome vlasništvu. Što se namjene površine unutar zone tiče, velika većina zemljišta spada u gospodarsku namjenu – pretežito proizvodnu (I), a nešto manje u mješovitu (M) te gospodarsku namjenu – poslovnu – uslužnu i/ili trgovačku (K) (sl.10). Zemljišna čestica gospodarska namjena – poslovna – pretežito uslužna (K1) je samo jedna (sl.10). Na prikazu je vidljiva i zemljišna čestica rekreacijske namjene–rekreacijski ribnjak (R1) (sl.10).

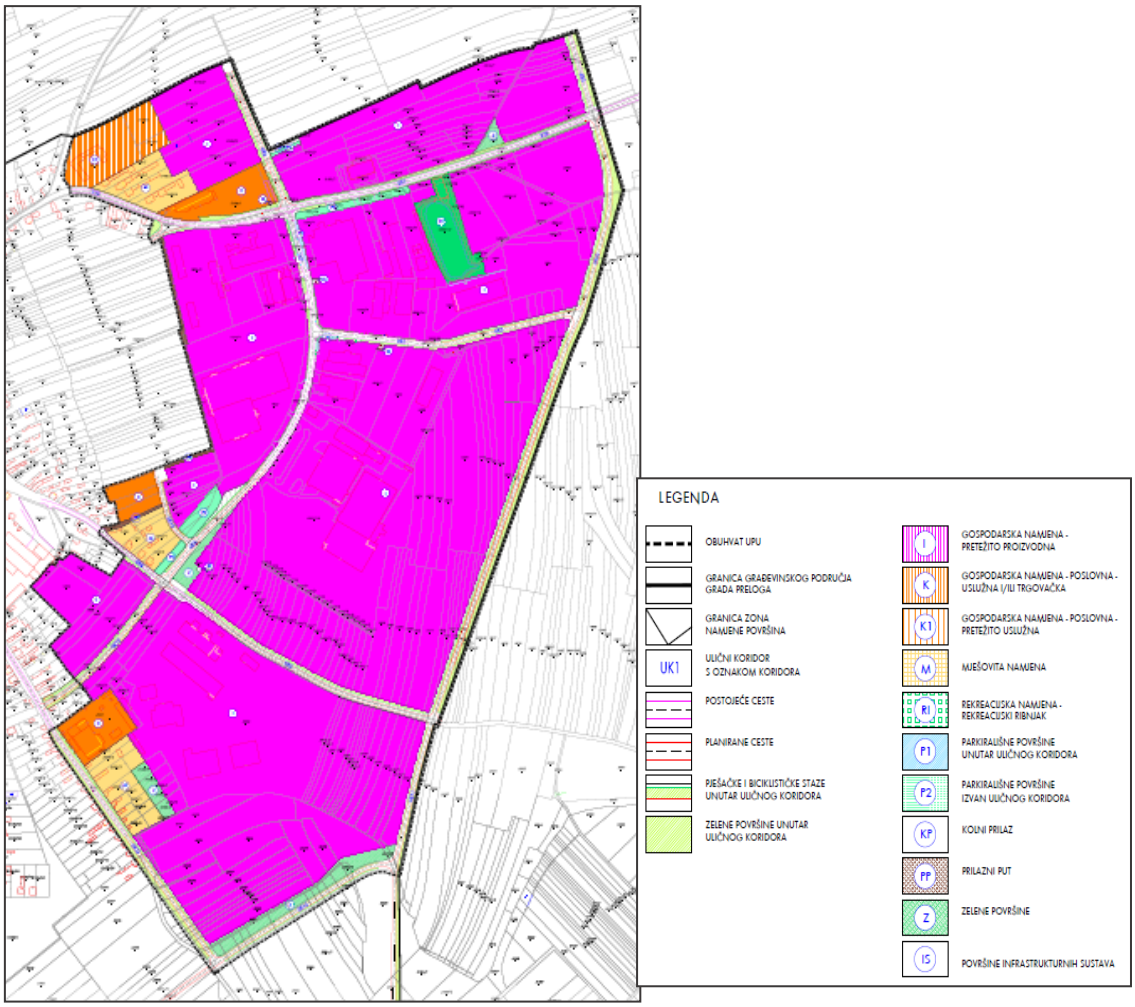

Sl.10: Namjena površina u Industrijskoj zoni Prelog – Istok

Izvor: URBIA d.o.o. Čakovec, 2015.

Kako bi se istaknuo značaj obiju zona, kako za Grad tako i za okolicu, spomenut će se anketa provedena u većim tvrtkama Preloga krajem 2014. godine objavljena unutar knjige „Povijesno-geografska monografija: 750 godina Grada Preloga“ (Feletar i dr., 2014). To istraživanje je provedeno na većim tvrtkama unutar gospodarske zone Prelog – Sjever i unutar industrijske zone Prelog – Istok. U tome anketnom istraživanju je obuhvaćena i tvrtka unutar gospodarske zone Prelog – Sjever koja je istražena mojim intervjuom (I5). Preložani su još prije dvadesetak godina dobrim dijelom putovali svaki dan na posao u Čakovec, Varaždin, Ludbreg i okolna naselja, dok ih danas izvan Preloga radi vrlo malo. Danas veliki značaj imaju dnevne migracije iz naselja sjeverozapadne Hrvatske na posao u Prelog. Proizvodne tvrtke iz Preloga većim dijelom crpe radnu snagu iz okolnih naselja, dok ih manje stanuje u Prelogu. Unatrag par godina se i to počelo mijenjati. Kod anketiranih većih tvrtki krajem 2014. godine dnevni migranti čine čak 69,2% od ukupno

zaposlenih, tj. svaki dan u ta poduzeća putuje 1 442 radnika (odnosno sveukupno njih 1 600). U tvrtki Econ, dnevni migranti čine čak 92,3 % zaposlenih (od 65 radnika u Prelogu samo njih 5 stanuje u Prelogu), u DG Commerc-u 89,2 %, Paul Green-u 86,5 % (dolaze dobrim dijelom iz ludbreškog područja gdje je propala obućarska industrija), Nestor-u 83,5 % itd., ali u Šestan Busch-u znatno manje – 42 % i tvrtki Marti 44,9 % itd. (tab.5). Gravitacijska zona iz koje dolaze dnevni migranti u Prelog se poprilično proširila na dobar dio sjeverozapadne Hrvatske. Na posao u Prelog svakodnevno putuju radnici iz Varaždina i Nedeljanca na zapadu, Železne gore i Murskog Središća na sjeveru, Novog Marofa, Varaždinskih Toplica, Segovine i Koprivnice na jugu te Legrada i Donje Dubrave na istoku. Najviše dnevnih migranata dolazi iz prve gravitacijske zone oko Preloga, odnosno velikih naselja donjeg Međimurja te iz ludbreškog kraja upravo kao što je rekao i sam predstavnik jedne od tvrtki koja je obuhvaćena ovim anketnim istraživanjem, a i mojim intervjuom (I5). U anketirane tvrtke u Prelogu najviše dnevnih migranata dolazi iz Svete Marije i to njih 130, iz Cirkovljana 81, Donje Dubrave 75, Goričana 73, Čehovca 69, Donjeg Kraljevca 68, Donjeg Mihaljevca 68, Kotoribe i Čakovca 60 itd. (tab.6). Iz prvih 15 naselja po broju dnevnih migranata na posao u Prelog putuje njih 61%, dok iz ostalih naselja 39%. Ovi statistički pokazatelji samo pokazuju da je Prelog danas, s ovako razvijenim dnevnim migracijama, stvarno gospodarski i radni centar Donjeg Međimurja, kao što je to bio i tijekom prošlosti.

Tab.5: Dnevne migracije u veće tvrtke u Prelogu 2014. godine

Tvrtka	**Broj zaposlenih**	**Broj dnevnih migranata**	**Postotak (%)**	**Naselje s najviše dnevnih migranata**
HILDING ANDERS	643	389	60,2	Sv. Marija 48
MARTI	49	22	44,9	Donja Dubrava 4
LPT	314	237	75,5	Sv. Marija 32
KLIMA LS	19	14	73,7	Goričan 6
Bravarija ŠTAMPAR	13	8	61,5	Oporovec 2
DOMET	40	28	70	Sv. Marija 9
NESTOR	115	96	83,5	Donji Kraljevec 14
KASPAR PAPIR	15	10	66,7	Varaždin 2
PAUL GREEN	301	260	86,4	Goričan 14
ECON	65	60	92,3	Donja Dubrava 9

ŠESTAN BUSCH	50	21	42	Cirkovljan 5
KOMET	203	130	64	Donja Dubrava 17
PRE-KOM	61	31	50,8	Kotoriba 7
EUROBETON	63	34	54	Donji Vidovec 5
MANDRA	23	11	47,8	Čehovec 3
HEPLAST-PIPE	74	58	78,4	Sv. Marija 10
DG COMERCE	37	33	89,2	Čakovec 6
UKUPNO	2 085	1 442	69,2	**Sveta Marija 130**

Izvor: Feletar i dr., 2014., str. 663.

Tab.6: Naselja s najviše dnevnih migranata u veće priločke tvrtke 2014. godine

Redni broj	**Naselje**	**Broj dnevnih migranata**	**Postotak od ukupnog**
1.	Sveta Marija	130	9
2.	Cirkovljan	81	5,6
3.	Donja Dubrava	75	5,2
4.	Goričan	73	5,1
5.	Čehovec	69	4,8
6.	Donji Kraljevec	68	4,7
7.	Donji Mihaljevec	63	4,4
8.	Kotoriba	60	4,2
9.	Čakovec	60	4,2
10.	Donji Vidovec	48	3,1
11.	Draškovec	36	2,5
12.	Mala Subotica	36	2,5
13.	Čukovec	27	1,9
14.	Varaždin	27	1,9
15.	Otok	27	1,9
	UKUPNO	880	61
	UKUPNO MIGRANATA	1 442	100

Izvor: Feletar i dr., 2014., str. 663.

Gospodarska zona Prelog – Sjever smještena je neposredno na sjevernom dijelu gradskog naselja Prelog (sl.9) te je nastala 2005. godine. Prva tvrtka koja je izgradila svoje proizvodne pogone je multinacionalna kompanija LPT d.o.o., u vlasništvu američkog investitora, koja je već sredinom 2008. godine započela s proizvodnjom unutar te gospodarske zone. Vidjevši ovakav intenzivni razvoj i drugi su poduzetnici s područja grada i šire, prepoznali vrijednost zone te se locirali upravo do tvrtke LPT d.o.o. koja je time začetnik razvitka te zone. Namjena zemljišta unutar zone je proizvodno-uslužna pa su

tamo najviše locirane tvrtke tih tipova djelatnosti (tab.7). Unutar ove zone u velikoj većini građevne čestice pripadaju proizvodnoj i/ili poslovnoj namjeni (K1) te na samome jugu postoje dvije građevne čestice poslovne i/ili ugostiteljsko-turističke namjene (K2) te jedna proizvodne i/ili poslovne namjene s mogućim pratećim stanovanjem (K3) (sl.11). Zona je također namijenjena za servisne i logičke usluge te ekološko prihvatljivu industriju (URBIA d.o.o. Čakovec, 2015). Unutar te zone zapravo ima dosta stranih ulagača (tab.7). Jedan od predstavnika tvrtke unutar te zone objasnio je što je strane investitore privuklo da ulažu u njegovu tvrtku: „Strani investitori su došli jer su bili privučeni određenim patentima, tj. intelektualnim vlasništvom. Osim patenata, privukla ih je proizvodnja te baza kupaca. Kod odabira lokacije vodili su također ulogu o prometnoj dostupnosti, kvalitetnoj prometnoj infrastrukturi, povoljnoj cijeni radne snage te povoljnoj cijeni zemljišta.“ (I5). Predstavnik tvrtke unutar zone smatra da je cijena zemljišta povoljna jer iznosi 14,00 €/m² (I5). Zona je i prometno dostupna jer je smještena uz prometnicu Prelog – Čehovec (ŽC-2033) i uz nerazvrstanu lokalnu cestu Prelog – Donji Pustakovec. Prostor je pogodan zbog neposredne blizine Grada Preloga, naselja Čehovec i autoceste A4 (7 km). Velika prednost su i fiziografska obilježja terena. Predstavnik jedne od tvrtki unutar zone kaže da se ona smjestila na ravničarskome terenu, a da je jedini problem unutar zone visoka razina podzemne vode na koju treba obratiti pažnju kod izvođenja građevinskih radova (I5). Kada predstavnik jedne od tvrtki unutar zone govori o infrastrukturnoj opremljenosti spominje probleme s odvodnjom, posebno oborinskih voda te o problematici odvodnje fekalne kanalizacije (I5). Kaže da Grad to rješava putem pročistača za područje čitavog Donjeg Međimurja (I5). Kaže i da je zona strujom, vodom i plinom poprilično dobro opskrbljena (I5). Grad sve ove godine u izgradnji i opremanju same zone surađuje s Vladom Republike Hrvatske kroz Ministarstvo gospodarstva koji dodjeljuju bespovratna novčana sredstva. Godine 2011. u svrhu opremanja i izgradnje potrebne komunalne infrastrukture dodijeljeno im je 1 000 000,00 kn. Što se broja zaposlenih unutar zone tiče, u 9. mjesecu 2017. godine je bilo zaposleno preko 1500 radnika. Predstavnik jedne o tvrtki unutar zone govori o kretanju broja zaposlenih u njegovoj tvrtki unatrag 10 godina: „Oko 140 zaposlenih imali smo 2000. godine. Deset godina kasnije ta brojka je iznosila 250, a 2019. godine 461 zaposlena. Broj radnika smo 2020. godine smanjili za 78, što zbog pandemije Covid-19, što neproduženjem ugovora, što odlaskom nekih radnika u raniju mirovinu, što otkazom. Zaključno sa 30.09.2020. unutar tvrtke imamo 383 zaposlena. Prošle i ove godine više je radnika otišlo iz tvrtke nego se zaposlilo u njoj. Prethodnih

godina je bilo obrnuto i ljudi su u većoj mjeri sami dolazili tu tražiti posao.“ (I5). Govori i da od ukupnog broja zaposlenih (383) unutar njegove tvrtke najviše njih dolazi s područja Grada Preloga (116) (I5). Nakon Grada Preloga druga po redu je susjedna općina Sveta Marija (55) (I5). Od većih gradova u blizini tu su Koprivnica (25) te Čakovec (20) (I5). Od ostalih susjednih općina Grada tu su još općina Donji Kraljevec (20), općina Kotoriba (17), općina Goričan (13) te općina Mala Subotica (10) (I5). Osim iz Međimurske županije, radnici dolaze i iz Varaždinske, ostalih dijelova Koprivničko-križevačke županije te jedan radnik s područja Grada Zagreba (I5). S područja Varaždinske županije najviše ih dolazi iz Ludbrega i to njih 11 (I5). Ostala područja imaju ispod 10 zaposlenih unutar ukupnog broja zaposlenih u toj tvrtki pa nisu spomenuta. Poduzetnički centar Prelog (PCP) ukupne neto površine od 217,2 ha s radom je počeo 22.07.2019. godine te unutar njega zasad djeluje 18 poslovnih subjekata (URL 9). Ukupna vrijednost ulaganja u PCP je bila više od 16 milijuna kuna od čega je veći dio sufinanciran iz sredstava Europske unije u okviru projekta „Izgradnja poslovne infrastrukture i osnivanje poduzetničkog centra“, a dio je sufinancirao i sam Grad iz vlastitog proračuna. Prostori PCP-a su namijenjeni novoosnovanim poduzećima, malim i srednjim poduzetnicima kao i poduzećima koja posluju duže od tri godine te on danas samostalno djeluje preko Razvojne agencije PCP d.o.o. (URL 9). PCP sadrži 25 ureda, dvije multimedijske dvorane te jednu dvoranu za sastanke (URL 9). Prema Godišnjem financijskom izvješću (GFI) iz 2019. godine, u PCU-u je bilo zaposleno 166 radnika, najviše u gradskom komunalnom poduzeću - GKP PRE-KOM (89) te u tvrtki Summa-Con (45) koja se bavi inženjeringom, zavarivanjem i uslugama. Većina tvrtki imala je do 4 zaposlenika, neke nisu imale nijednog, dok čak četiri njih nije uopće predalo GFI za tu 2019. godinu pa podaci za njih nisu ni bili vidljivi. Danas ukupna površina Gospodarske zone Prelog – Sjever iznosi 60,95 ha, a za kupovinu od Grada Preloga je još dostupno 12,31 ha zemljišta. U sklopu tih slobodnih čestica se upravo smjestio i PCP. Djelatnica gradske uprave Grada Preloga se osvrnula na stanje u Gospodarskoj zoni Prelog – Sjever: „S obzirom da je industrijska zona Prelog – Istok popunjena, tj. nema više mogućnost širenja te je infrastrukturno opremljena, fokus ste stavlja na gospodarsku zonu Prelog – Sjever koja se konstantno širi jer se prodaju građevinska zemljišta te stalno niču nove tvrtke. Trudimo se na tim slobodnim parcelama osigurati sve potrebne komunalije te omogućiti cestovni pristup.“ (I1). U svibnju 2019. godine započeli su dodatni infrastrukturni radovi na proširenju i uređenju gospodarske zone Prelog – Sjever (URL 8). Grad Prelog, zajedno s građevinskom tvrtkom iz Donjeg

Kraljevca, radi na izgradnji prometnica, javne rasvjete te oborinske, sanitarne i distributivno telekomunikacijske kanalizacije u iznosu projekta od oko 13,5 milijuna kuna (URL 8).

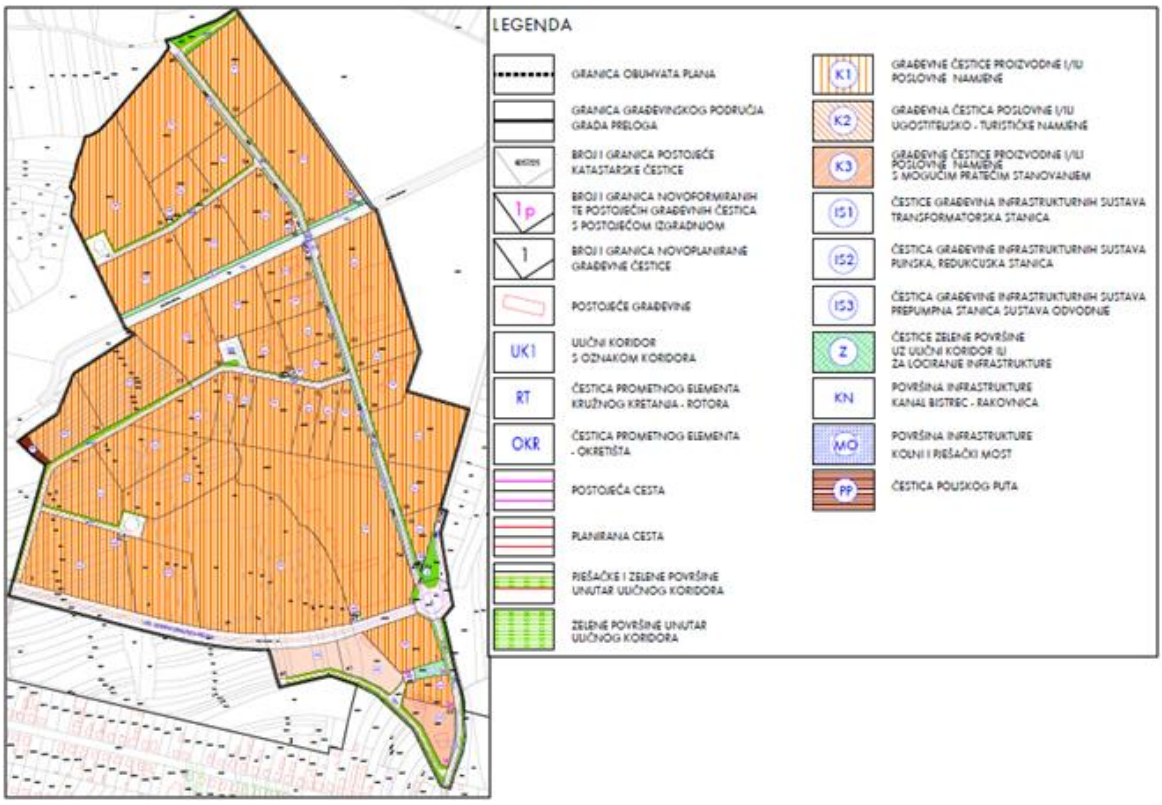

Sl.11: Namjena površina unutar gospodarske zone Prelog – Sjever

Izvor: URBIA d.o.o. Čakovec, 2015.

Na području zone je 2016. godine aktivno djelovalo 16 poduzetnika (tab.7). Većina njih se bavi proizvodnim djelatnostima te nude usluge prometa. Svi su oni ujedno registrirani kao društva s ograničenom odgovornošću, tj. kao obrti (tab.7). U tim poduzećima je 2016. godine bilo zaposleno 1 135 radnika, a tvrtke su iste godine ukupno zaradile 582 549 600 kn (tab.7).

Tab.7: Aktivni poduzetnici u Gospodarskoj zoni Prelog – Sjever 2016. godine

R.br.	Naziv tvrtke	Broj zaposlenih 2016.	Aktiva 2016. (kn)	Djelatnost	Zemlja porijekla vlasnika tvrtke	Vlasnik tvrtke
1.	L&P Tehnologije d.o.o.	321	458 005 500	Proizvodnja žičanih jezgri za madrace	Sjedinjene Američke Države	Leggett & Platt
2.	Jurčec transporti d.o.o.	12	5 682 400	Transport	Republika Hrvatska	Jurčec transporti d.o.o.

3.	Econ d.o.o.	68	12 006 700	Projektiranje, izrada i montaža fasada	Savezna Republika Njemačka	GUI INGRA-DET
4.	GKP PRE-KOM d.o.o.	71	8 164 700	Gradsko komunalno poduzeće	Republika Hrvatska	Grad Prelog
5.	Nestor d.o.o.	99	3 575 900	Proizvodnja ostale odjeće	Republika Hrvatska	Nestor d.o.o.
6.	Klima LS d.o.o.	16	5 027 500	Instalacija vodovoda, kanalizacije, plina, grijanja i klime	Republika Hrvatska	Klima LS d.o.o.
7.	Proizvodnja PG d.o.o.	395	12 380 400	Proizvodnja ženske obuće	Republika Austrija	Paul Green Gmbh
8.	Bravarija Štampar d.o.o.	14	9 570 500	Metalne konstrukcije	Republika Hrvatska	Bravarija Štampar d.o.o.
9.	Metaloplast d.o.o.	3	2 373 800	Proizvodnja proizvoda od metala	Republika Hrvatska	Metaloplast d.o.o.
10.	Kaspar Papir d.o.o.	20	22 404 500	Proizvodnja proizvoda od papira	Singapur	KASPAR PAPIR PTE. LTD.
11.	Marti d.o.o.	76	25 299 600	Proizvodnja proizvoda od metala	Republika Hrvatska	Marti d.o.o.
12.	Vectum d.o.o.	15	5 174 700	Ostali kopneni prijevoz putnika	Republika Hrvatska	Vectum d.o.o.
13.	Mandra d.o.o.	10	4 159 900	Proizvodnja proizvoda od plastike	Republika Hrvatska	Mandra d.o.o.
14.	Kol-Transport	12	5 975 900	Cestovni prijevoz robe	Republika Hrvatska	Kol-Transport, obrt
15.	Višnjić Slobodan	/	/	Proizvodnja fitness opreme	Republika Hrvatska	Višnjić Slobodan
16.	Tomaplast d.o.o.	3	2 747 600	Proizvodnja proizvoda od plastike	Republika Hrvatska	Tomaplast d.o.o.
UKUPNO		1135	582 549 600	-	-	-

Izvor: Gradečak, 2020.

Na gospodarsko-stambenu zonu Hemuševec-Draškovec osvrt će biti poprilično kratak iz razloga što ta zona nije u potpunosti realizirana, ni ne djeluje. Detaljan plan uređenja navedene zone donesen je 29. srpnja 2004. godine zbog interesa poduzetnika s područja prigradskog naselja Draškovec, a danas je van snage (URBIA d.o.o. Čakovec, 2014). Prema DPU-u iz 2004. godine, ukupna površina zone, koja se nalazi između prigradskih naselja Hemuševec i Draškovec, iznosi 7 ha, od kojih je oko 5 ha namijenjeno gospodarskom i infrastrukturnom djelovanju (sl.12). Većina zone pripada gospodarskoj namjeni – poslovnoj i/ili proizvodnoj – pretežito zanatskoj (I1) (sl.13). Na zapadnome dijelu zone se javljaju tri postojeće čestice mješovite namjene - pretežito stambene (M1), zatim dvije novoplanirane čestice mješovite namjene – pretežito stambene (M2) te dvije mješovite namjene – pretežito stambene s mogućnošću gradnje građevina koje pripadaju bučnim i potencijalno opasnim djelatnostima (M3) (sl.13). S obzirom na potrebe potencijalnih korisnika u navedenoj zoni formirano je pet čestica koje su otkupili poduzetnici koji još uvijek ne djeluju u zoni zbog sređivanja građevinske i druge dokumentacije. Isti još nisu realizirali svoje investicije kao posljedica gospodarske krize te

najnovije krize uslijed pandemije Covid-19. Slobodne površine odnose se na zemljište u vlasništvu fizičkih osoba, a ukoliko se iskaže interes za ulaganje od strane investitora Grad će izvršiti njihov otkup u svrhu formiranja čestica i daljnje prodaje zainteresiranim poduzetnicima. Komunalne infrastruktura je djelomično izgrađena (voda, priključni elektroenergetski kabel, plinska mreža i bijela cesta). Ishođena je i građevinska dozvola za izgradnju prometnice i pješačko-biciklističke staze, no to će biti realizirano ukoliko započne izgradnja poslovno-proizvodnih pogona u zoni koji zasad ne postoje. Na sve to djelatnica gradske uprave Grada Preloga kaže: „Građevne čestice te zone nikad nisu bile vlasništvo Grada Preloga tako da mi ni ne možemo koordinirati razvojem i funkcijom te zone, za razliku od građevnih čestica namijenjenih stanovanju u sklopu stambene zone Jug u Prelogu. Mi smo tamo napravili parcelaciju i mogli smo ih prodavat te razvijati područje po našim načelima. Odluka o mirovanju radova unutar Zone isključivo je odluka tih privatnika na koje mi ne možemo utjecati jer zasad oni tamo ništa ne grade, a ni ne žele prodati parcele nekome tko bi možda tamo nešto i pokrenuo.“ (I1).

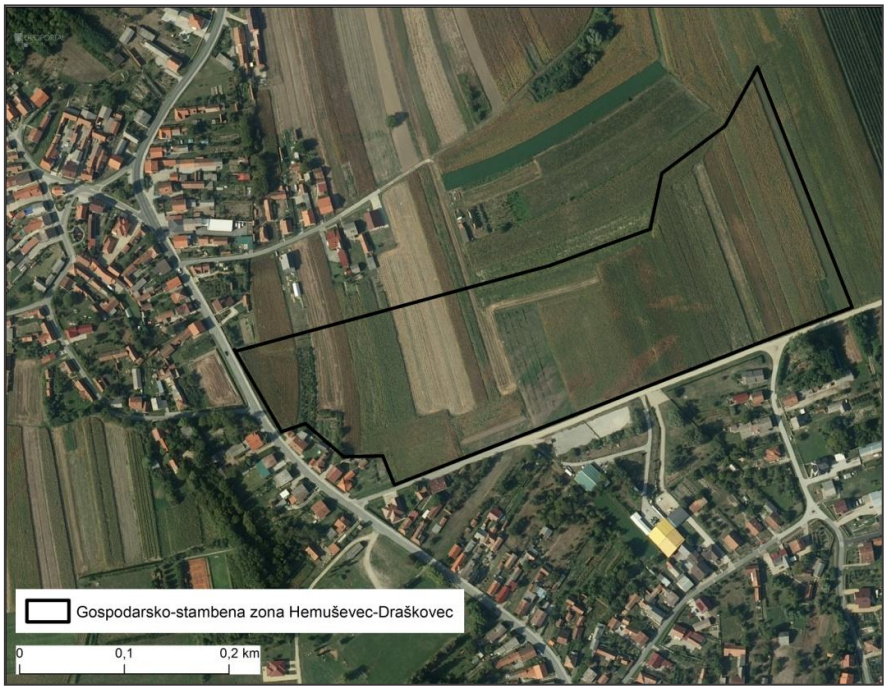

Sl.12: Gospodarsko-stambena zona Hemuševec-Draškovec

Izvor: URL 3

Sl.13: Namjena površina u gospodarsko-stambenoj zoni Hemuševec-Draškovec

Izvor: URBIA d.o.o Čakovec, 2004.

3.2.3. ODGOJ I OBRAZOVANJE U GRADU

Kako bi se uvidjela povezanost grada sa okolicom, istražit će se odgojne i obrazovne ustanove na području Grada. Iako je Prelog malen grad, u njemu je smještena srednja škola. Srednja škola Prelog osnovana je školske godine 1998./1999 (URL 10). Danas ona osposobljava kadrove sljedećih smjerova: gimnazija, tehničari te industrijska i obrtnička zanimanja (URL 10). Početkom školske godine 2008./2009., na dan 30. rujna 2008., SŠ Prelog pohađala su 432 učenika, raspoređena u 24 razredna odjela, dok je broj zaposlenih bio 55 (URL 11). Početkom školske godine, 2018./2019., na dan 30. rujna 2018., SŠ Prelog su pohađala 292 učenika, raspoređena u 21 razredni odjel, sa 65 zaposlenih (URL 12). Statistički podaci za industrijska te obrtnička zanimanja nisu bili poznati pa je zbog toga razlika između ta dva primjera tako velika. Zato ne možemo sa sigurnošću reći da je broj učenika drastično pao kad podaci nisu cjelokupni. U oba slučaja veći broj učenika upisuje tehnička te industrijska i obrtnička zanimanja nego gimnaziju. Na području Grada djeluju i dvije osnovne škole. To su Osnovna škola Prelog, 58 zaposlenih (URL 13), s područnom školom u Cirkovljanu i Osnovna škola Draškovec sa 26 zaposlenih (URL 14). OŠ Prelog je također otvorena za školsku godinu 1998./1999. kao i SŠ Prelog (URL 15). Osnovnu školu u školskoj godini 2017./2018. pohađalo je ukupno 567 učenika (URL 16). Njih 279 je pohađalo 1. – 4. razred, a njih 288 5. – 8.razred (URL 16). Na području Grada djeluju i dvije ustanove za predškolski odgoj i obrazovanje. To su

dječji vrtić „Fijolica“ čiji je osnivač Grad Prelog te privatni dječji vrtić „Vesela loptica“. Gradski vrtić djeluje, osim u Prelogu, i u Cirkovljanu te u Draškovcu. U Prelogu je na raspolaganju sedam odgojnih skupina, u Draškovcu dvije, dok u Cirkovljanu jedna odgojna skupina. Privatni vrtić je nov vrtić, otvoren 2017. godine. Odgoj se tamo odvija u tri skupine zajedno s jasličkom. Prema podacima DZS-a, predškolske ustanove na području Grada u pedagoškoj godini 2017./2018. pohađalo je ukupno 215 djece (URL 15). Od ukupnog broja djece njih 35 je u dobi ispod tri godine, 71 dijete u dobi od 3 - 5 godina i 109 u dobi više od 5 godina (URL 15). Stanovnik Oporovca povodom ove teme govori: „Jedan moj sin ide u 4. razred OŠ Draškovec, a preostalo dvoje ide u dječji vrtić „Fijolica“ u Draškovcu. Draškovec smo odabrali jer nam je prometno dostupniji za razliku od Cirkovljana ili Preloga. U Cirkovljanu je i manji vrtić pa vjerojatno djeca ne bi ni upala baš iz tog razloga. Vrtić mjesečno plaćamo 1100 kn, no polovicu subvencionira Grad. Cijene vrtića u Prelogu, Draškovcu i Cirkovljanu su iste, osim tog privatnog u Prelogu koji malo odskače.“ (I4). Govori i da je čuo da su gradski vrtić u Prelogu nedavno proširili i modernizirali, no smatra da su s obzirom na izrazito doseljavanje mladih obitelji s djecom u Prelog u zadnje vrijeme, ti kapaciteti još uvijek nedostatni (I4). Gradski vrtić jest obnovljen te je takav počeo sa radom 04. studenog 2019. i sad je spreman na prihvat čak 160 djece (URL 17). Cijena gradskog vrtića iznosi 550 kn mjesečno, dok je mjesečna cijena jaslica 780 kn (I4). Za privatni vrtić je mjesečna cijena 750 kn, a jaslica 1100 kn (I4). Dječji vrtić „Vesela loptica“ jedini je vrtić u Međimurskoj županiji te jedan od rijetkih vrtića u Hrvatskoj koji posjeduje vlastitu dvoranu i bazen namijenjen djeci predškolskog uzrasta (URL 17). Osim aktivnosti vezanih uz bazen te dvoranu, mališanima se nudi mogućnost učenja stranog jezika (URL 17). Grad Prelog nositelj je EU projekta „Za obitelj“ koji je 100% financiran iz Europskog socijalnog fonda u iznosu od oko 12 milijuna kuna (URL 18). U projekt je uključeno pet dječjih vrtića s područja Međimurske županije. Provedba projekta trajala je od rujna 2018. godine pa do veljače 2021. godine (URL 18). Cilj projekta je bio unaprijediti usluge u pet dječjih vrtića partnera uvođenjem usluge produljenog boravka i smjenskog rada za veći broj djece, zapošljavanjem odgojitelja, tehničkog osoblja i stručnih suradnika, osposobljavanjem odgojitelja i stručnjaka zaposlenih u dječjim vrtićima te nabavom potrebne opreme. U projektu su sudjelovala oba vrtića iz Preloga, „Fijolica“ i „Vesela loptica“, zatim dječji vrtić „Kockavica“ iz Svete Marije, dječji vrtić „Klinčec“ iz Donje Dubrave te dječji vrtić „Žibeki“ iz Čakovca (URL 18).

Osvrt na projekte vezane uz obrazovanje i odgoj djece dala je i djelatnica gradske uprave Grada Preloga: „Tu je pitanje osnivača jer je Grad Prelog osnivač jedino predškolskog odgoja, dok osnovnoškolskih i srednjoškolskih ustanova Međimurska županija. To ne znači da Grad Prelog stručno i financijski ne pomaže u razvoju osnovnih i srednjih škola kada je to potrebno. Čak je par puta pokušavao ostvariti upravljanje nad osnovnim školama na području Grada, no nije uspio.“ (I1). Raspored odgojnih i obrazovnih ustanova u Prelogu prikazan je svijetlocrvenim točkicama na slici 6. U centru Preloga smjestile su se srednja škola (Glavna ulica) te gradski vrtić. Privatni se vrtić smjestio unutar stambenog naselja Jug, dok se osnovna škola nalazi u središtu kartografskog prikaza na Trgu bana Jelačića (sl.6).

3.2.4. STAMBENA FUNKCIJA GRADA

Stanovanje je jedna od temeljnih funkcija ljudskog opstanka. Svaki grad ili neko drugo naselje ima svoju funkciju stanovanja. Kako bi se uvidio značaj stambene funkcije na području Grada Preloga proučit će se broj stanova 2011. godine. Na području Grada Preloga 2011. godine koristio se 2 641 stan s ukupnom površinom od 268 914 m² (tab.8). To znači da je prosječna veličina stana bila 101 m². Grad Prelog imao je iste godine 109 napuštenih stanova (tab.8).

Tab.8: Stanovi prema načinu korištenja 2011. godine u Gradu Prelogu i Međimurskoj županiji

GP/ MŽ	**Ukupno stanova**	**Stanovi za stalno stanovanje**				**Stanovi koji se koriste povremeno**	**Stanovi u kojima se samo obavljala djelatnost**		**Ukupna površina stanova (m²)**
		ukupno	**nastanjeni**	**privremeno nenastanjeni**	**napušteni**				
GP	2 708	2 641	2 335	197	109	67	-	-	268 914

MŽ	42 581	40 629	34 449	4 766	1 414	2 726	84	-	4 060 783

Izvor: DZS, 2011.

Stambenom politikom na području Grada koordinira gradsko vijeće. Ono je 6. travnja 2019. godine donijelo odluku o subvencioniranju stambenih kredita mladim obiteljima s područja Grada Preloga (URL 19). Time se namjerava zadržati mlade obitelji na području Grada i olakšati im rješavanje stambenog pitanja. Odluka također pruža mogućnost i drugim obiteljima, izvan područja Grada Preloga, da ostvare ova poticajna sredstva. Uvjet je da nakon useljenja i to u roku od 30 dana prijave svoje prebivalište na području Grada. Obaveza je i da zadrže svoje prebivalište na području Grada 10 godina nakon isteka roka subvencioniranja kredita. Ova odluka omogućava subvencioniranje stambenih kredita, odnosno kamata na stambene kredite, u iznosu od 25 000 kn i odobrava se na kupnju stana ili kuće, za gradnju, dovršetak kuće ili za adaptaciju dotrajalog, nenastanjenog stana ili kuće (URL 19). Sve je to povezano s mjerama demografske politike gdje je moguće uvećanje subvencije ovisno o broju djece u obitelji. Gradska uprava mladim obiteljima, želi pomoći i „Programom POS“. Program POS, odnosno društveno poticanom stanogradnjom, provodi se izgradnja stanova, odnosno stambenih zgrada, organizirana na način kojim se ostvaruje svrhovito korištenje javnih i drugih sredstava za pokriće troškova, osigurava povrat tih sredstava, omogućuje prodaja stanova uz obročnu otplatu pod pristupačnijim uvjetima od tržišnih u pogledu kamata i rokova otplate te omogućuje davanje u najam izgrađenih stanova uz mogućnost otkupa istih (URL 20). Program omogućava i revitalizaciju starih, napuštenih gruntišta na području Grada Preloga (URL 20). Cilj Programa POS je građanima Republike Hrvatske omogućiti rješavanje stambenog pitanja po uvjetima znatno povoljnijim od tržišnih (URL 20). Program vodi Agencija za pravni promet i posredovanje nekretninama (APN) sa kojom Grad Prelog surađuje. Program je već bio aktivan 2003. godine kada je u Gradu Prelogu izgrađeno 18 stanova tog tipa, lociranih u blizini OŠ Prelog (I1; URL 21). U svibnju 2020. godine je potpisan ugovor između Grada Preloga i APN-a te su obećali izgradnju tih stanova u roku od godine i pol u vrijednosti od 12 milijuna kuna (URL 21). Prosječna cijena bi trebala biti oko 1 300 eura, no to još nije striktno definirano (URL 21). Zna se i da je Grad Prelog, 21. listopada 2020., potpisao ugovore sa 10 zainteresiranih osoba s područja Grada (URL 22). Riječ je o 20-ak

stanova uz umjetno jezero koji će se prostirati na gotovo 1 600 m² stambenog prostora (URL 22). U Prelogu se u posljednje vrijeme sve više razvija i širi naselje Jug pa će se ono detaljno proučiti u ovome odlomku. Stanovnik Oporovca na pitanje da li primjećuje neke promjene unutar urbane strukture Grada Preloga tijekom intervjua je bez oklijevanja rekao: „Primjećujem da se stambena zona Jug najbolje širi. U ostalim dijelovima Preloga se kuće samo nadograđuju, dok ovdje baš niču nove“ (I4). Na to se tijekom intervjua osvrnula i djelatnica gradske uprave Grada Preloga: „Ljudi na području Preloga, prvenstveno stambene zone Jug, kupuju gradilišta jer žele sagraditi kuću. Dosta njih kupi zemljište pa ne sagradi ništa iz razloga jer čeka da se povisi cijena zemljišta kako bi ga kasnije prodali po što većoj cijeni. Ne treba reći da u ostalim dijelovima Preloga nema pomaka što se toga tiče. Kuće niknu i u drugim dijelovima samo je tu opet pitanje vlasništva tako da oni sami odluče da li će nešto graditi ili ne.“ (I1).

Detaljnim planom uređenja dijela naselja Jug te njegovim izmjenama i dopunama određena je detaljna namjena površina, uvjeti gradnje te korištenja građevnih čestica na području stambene zone Jug u Prelogu. Područje obuhvata nalazi se u južnom dijelu Preloga i obuhvaća prostor od završenog naselja Jug – područje južno od ulice koja s južne strane tangira građevnu česticu osnovne škole i školska sportska igrališta, prostor južno od ulice Tina Ujevića, južno i istočno od ulice Zrinski te južno od novog naselja kojeg čine izgrađeni dijelovi ulica Jug I, Jug II i Jug III, dok je južna granica obuhvata međa čestica lijevog drenažnog kanala HE Dubrava (URBIA d.o.o. Čakovec, 2020). Površina obuhvata je otprilike 42 ha. Područje obuhvata obuhvaćeno je granicama građevinskog područja, prema Prostornom planu uređenja Grada Preloga.

Sl.14: Namjena površina u stambenoj zoni Jug u Prelogu

Izvor: URBIA d.o.o. Čakovec, 2020.

Što se namjene površina unutar stambene zone Jug tiče, većina površina pripada mješovitoj – pretežito stambenoj namjeni – individualnoj (M1) (sl.14). Većina čestica te namjene se nalazi u istočnom dijelu stambene zone. Na samom istočnom dijelu zone, uz planirani ulični koridor, se pojavljuje šest čestica mješovite namjene – pretežito stambena funkcija – višestambena (M2) s česticom javnog dječjeg i sportskog igrališta (Z2) (sl.14). Velika zelena površina u samome središtu stambene zone predstavlja javni park (Z1) (sl.14). Istočno od njega, uz čestice stambene, individualne namjene (M1) smjestile su se četiri

čestice mješovite namjene – poslovne i/ili stambene (M3), čestica društvene namjene – predškolske (D3) odnosno privatni vrtić „Loptica“ te čestica javnog dječjeg i sportskog igrališta (Z2) (sl.14). U sklopu javnog parka na sjeveru postoje četiri čestice (M2) (sl.14). Sa zapadne strane javnog parka smjestile su se čestice raznih namjena na manjem prostoru. Uz čestice stambene namjene (M1 i M2), postoji čestica pretežito trgovačke namjene, tj. KTC sa svojom poljoprivrednom trgovinom (K2) te poslovno stambeni kompleks (K1) u kojem je smješten kafić te autoškola „Budućnost“ (sl.14). Tamo je otvoreno i sportsko igralište (R1) te javno dječje i sportsko igralište (Z2) (sl.14). Koliki značaj stambeno naselja Jug danas ima govori i činjenica da je u studenome 2020. godine prodano 18 građevinskih parcela namijenjenih za stambenu izgradnju (URL 23). Mahom su ih kupovali mladi ljudi iz Preloga i okolice, ali i drugih dijelova Međimurja (URL 23). Osim mladih ljudi, parcele su kupovali i poduzetnici. Jedan poduzetnik iz Donje Dubrave ih je čak kupio četiri, dok jedan Preložanin tri parcele, jednu pored druge (URL 23). Djelatnica gradske uprave Grada Preloga je dodala: „Primijetila sam da stanovnici Preloga više gravitiraju Čakovcu te tamo kupuju stanove, dok se unutar stambene zone Jug naseljavaju mlade obitelji u najboljim reproduktivnim godinama iz područja čitavog Donjeg Međimurja, posebice iz Goričana. Kada su cijene zemljišta u pitanju u okolnim većim gradovima poput Čakovca ili Varaždina, Prelog naseljavaju ljudi srednjeg staleža, s nižim novčanim primanjima.“ (I1). Prodaja tih zemljišta se inače odvila na principu javnog nadmetanja. Veličina parcela je bila od 578 m² do 842 m², a početna cijena parcela bila je 160 kn/m² (URL 23). Kod pojedinih parcela, licitacijom je cijena bila podignuta i do 190 kuna/ m² (URL 23). Grad je najavio da će u 12. mjesecu 2020. godine biti raspisano javno nadmetanje za još četiri parcele, namijenjene za višenamjensku stambenu izgradnju te da će se 2021. godine otvoriti još tridesetak novih gradilišta na području Preloga (UR 23). Prema tim podacima, za kupnju građevinskog zemljišta potrebno je izdvojiti od 90 000 do 160 000 kn. Stanovnik Oporovca je na temu cijena zemljišta u Prelogu rekao: „Čuo sam da je za izgraditi kuću u stambenom naselju Jug potrebno i do milijun kuna. Građevinsko zemljište košta oko 15 000 eura, ali to je samo obična zemlja. Prije je to bilo još skuplje, ali je unatrag nekoliko godina pojeftinilo kako bi privuklo više ljudi na trajno nastanjivanje. Od 150 000 do 200 000 kuna potrebno je izdvojiti za sređivanje papirologije, građevinskog zemljišta, komunalija te platiti porez na nekretninu. Ostalo naravno još dodatno košta, ali sve ovisi o ukusima ljudi koji grade.“ (I4). Kao primjer je spomenuo jednog kolegu s posla za kojeg zna da živi u stambenom naselju Jug, a da nije

kuću gradio od temelja: „On je kupio kuću koja je bila sazidana skoro do kraja, tj nedostajao je samo krov. Tu kuću, bez krova, platio je 30 000 eura, ali pred nekih više od pet godina kada još taj Jug nije bio toliko atraktivan. To po meni nije puno, iako je morao još dodatno uložiti novac da dovrši sve kako treba. Smatram da je to u granicama normale, za razliku od novih kuća koje tamo niču.“ (I4). Na pitanje da usporedi Oporovec, gdje sad živi sa obitelji, te Cirkovljan, otkud je rodom, rekao je: „Nema prevelike razlike u troškovima stanovanja kad su u pitanja navedena naselja. U svih sedam naselja unutar Grada mislim da je situacija slična, osim naravno Preloga koji cjenovno dosta odskače.“ (I4). Objasnio je i kakva je situacija bila sa cijenom zemljišta i papirologijom kada se nastanjivao u Oporovcu prije otprilike 10 godina: „S obzirom da je moja žena iz Oporovca, prvotno sam kupio gradilište pored njene kuće. Isprva nam je plan bio da gradimo našu kuću na tom novom gradilištu. To građevinsko zemljište je bilo neiskorišteno 15 godina, ali su komunalije već bile plaćene i papiri su bili uredni. U to vrijeme komunalije su iznosile 25 000 kn, dok smo za samo zemljište izdvojili između 50 000 i 70 000 kn. Trenutno nisam upućen koliko novaca točno treba da se izgradi kuća na ovome području jer ljudi previše i ne gradi nove kuće u Oporovcu. Znam jedino jedan mladi par koji je kupio staru kuću koju je srušio pa izgradio novu na istim temeljima. Građevinsko zemljište su već imali ishođeno, isto kao i komunalije te priključke za struju, vodu i plin pa ih je sve to jeftinije izašlo.“ (I4).

Osim gore spomenutog DPU-a stambene zone Jug u Prelogu, URBIA d.o.o. iz Čakovca je napravila još DPU stambene zone u Hemuševcu 2006. godine, DPU stambene zone u Otoku - zapad te DPU stambene zone iza groblja u Cirkovljanu, oboje 2005. godine. S obzirom da su to prostorni planovi koji nisu imali nakon spomenutih godina izmjene ni dopune može se zaključiti da se prostorno baš i ne razvijaju ni ne napreduju te je njihov značaj jako malen za čitavo područje Grada. Zato DPU stambene zone Jug u Prelogu ima već IV. izmjene i dopune.

3.2.5. TURIZAM U GRADU

U razdoblju od 01.01.2015. do 30.09.2020. na području Grada Preloga je boravilo ukupno 17 474 turista (tab.9). Od toga, 70,23 % turista su bili stranci, dok je domaćih bilo 29,77 % (tab.9). U istome razdoblju, ostvareno je 37 091 noćenje (tab.9). Tu prednjače strani državljani u iznosu od 68,80 %, dok domaći turisti čine 31,20 % (tab.9). Turisti se u prosjeku na području Grada Preloga zadržavaju 2 dana (tab.9).

Tab.9: Turistički pokazatelji u Gradu Prelogu, 01.01.2015. - 30.09.2020.

Vrsta turista	Broj dolazaka	Udio dolazaka	Broj noćenja	Udio noćenja	Broj turista	Udio broja turista	Prosječno trajanje boravka (dani)
Domaći	5 203	29,77%	11 572	31,20%	5 202	29,77%	2,22
Strani	12 273	70,23%	25 519	68,80%	12 272	70,23%	2,08
UKUPNO	17 476	100,00%	37 091	100,00%	17 474	100,00%	2,12

Izvor: Gradečak, 2020.

Na domaće turiste otpada manji udio od ukupnog udjela noćenja u Gradu Prelogu u razdoblju od 01.01.2015. do 30.09.2020 za razliku od stranih turista. Od ukupnog udjela noćenja stranih gostiju od 68,80%, čak 20,85 % otpada na Nijemce što je najveći postotak od svih stranih turista u spomenutome razdoblju (sl.15). Od ostalih stranih gostiju, u Grad Prelog, dolazili su turisti iz susjednih, Italije, Slovenije, Srbije, Bosne i Hercegovine te Mađarske, ali i bližih europskih zemalja poput Austrije, Poljske te Češke (sl.15). Na ostale, udaljenije države otpada zaista jako malen postotak udjela noćenja (sl.15). Po tome se može zaključiti da Gradu Prelogu nedostaje raznovrsnosti u turističkoj ponudi koja bi privlačila turiste iz raznih područja. Maleni udio noćenja domaćih turista nasuprot stranih govori da turizam jest regionalnog karaktera što je vrlo pozitivno. Prelog je inače jedna od rijetkih sredina u Hrvatskoj u kojoj se grade inozemni proizvodni pogoni u gospodarskim i industrijskim zonama te se najavljuju i buduće *greenfield* investicije. Zato ne čudi podatak da je poslovni turizam najrazvijeniji oblik turizma na području grada koji mu niz godina donosi pozitivne ekonomske učinke. Takav oblik bavljenja turizmom prepoznat je od strane privatnog investitora koji je 2008. godine otvorio hotel „Prelog“ (Najman, 2016). U kategoriji poslovnog turizma odnedavno veliko značenje ima i Poduzetnički centar Prelog otvoren 2019. godine. Osim poslovnog turizma, izražen je i sportski turizam koji se razvija iz sportsko-rekreacijske funkcije u suvremenom turizmu (Najman, 2016). U definiranju sportskog turizma postoje tri pristupa, i to sa stajališta aktivnosti, organizacije sportskog turizma ili pak motivacije (Najman, 2016). Grad Prelog ima dugogodišnju tradiciju u organiziranju i provođenju sportskih događaja, ne samo na lokalnoj, već i na europskoj i

svjetskoj razini. Bitno je izdvojiti svjetska i europska prvenstva u speedway-u i svjetsko prvenstvo u ribolovu, gdje je Grad Prelog bio organizator i domaćin. Dobar primjer investiranja u sportski turizam je izgradnja „SRC DG-Sport“ i izgradnja hotela „Panorama“ koji se nalazi u sklopu sportsko-rekreacijskog centra.

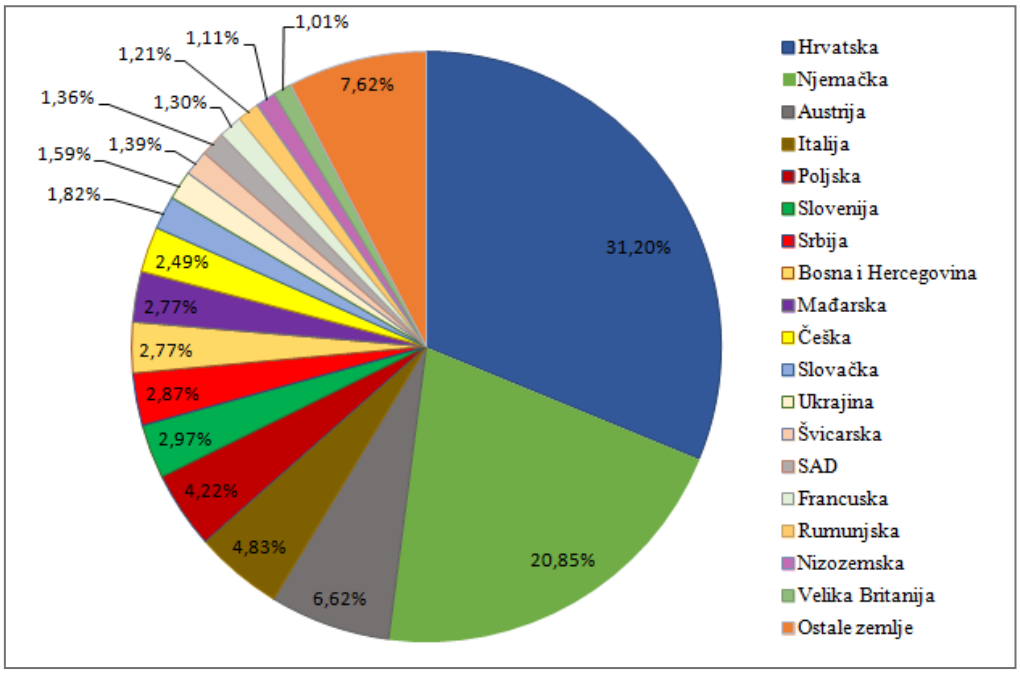

Sl.15: Noćenja turista prema državama u Gradu Prelogu, 01.01.2015. - 30.09.2020.

Izvor: Gradečak, 2020.

Tab.10: Turistički pokazatelji prema vrsti smještaja u Gradu Prelogu, 01.01.2015. - 30.09.2020.

Vrsta objekta	**Dolasci domaći**	**Dolasci strani**	**Noćenja domaći**	**Noćenja strani**
Hoteli	3 351	8 696	5 958	20 167
Ostali ugostiteljski objekti za smještaj	1 045	1 711	3 346	2 197
Restorani	563	443	1 370	1 380
Objekti u domaćinstvu	244	1 423	898	1 775
Ostalo (kampovi, objekti na OPG-u, plovni objekt i sl.)	0	0	0	0
UKUPNO	5 203	12 273	11 572	25 519

Izvor: Gradečak, 2020.

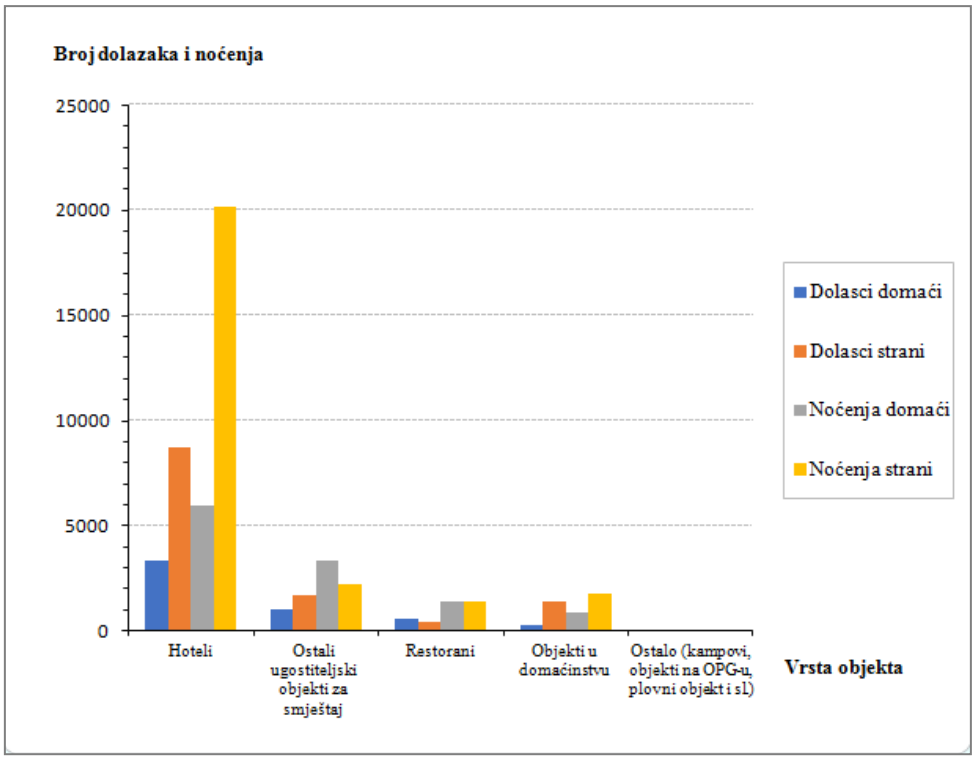

Sl.16: Turistički pokazatelji prema vrsti smještaja u Gradu Prelogu, 01.01.2015. – 30.09.2020.

Izvor: Gradečak, 2020.

Turisti, domaći i strani, na području Grada Preloga, u spomenutome razdoblju, najvećim dijelom noće u hotelima i to njih 26 125 (tab.10 i sl.16). Nakon hotela, aktualni su ostali ugostiteljski objekti za smještaj (5 543 noćenja), restorani (2 750 noćenja) i objekti u domaćinstvu (2 673 noćenja) (tab.10). U samome centru smjestio se hotel „Prelog“ (12 soba) te hotel „Panorama“ (40 soba) uz rijeku Dravu (zeleno), oba s tri zvjezdice (sl.17). Osim hotela, isto u centru Preloga, postoji prenoćište gradska kavana „Lovac“ (4 sobe) koja ujedno ima i bogatu gastronomsku ponudu te prenoćište „Prepelica“ u Otoku (9 soba) koje isto tako nudi mogućnost toplog obroka u restoranu čiji je ona dio, oba objekta kategorizirana s dvije zvjezdice. Oba prenoćišta spadaju u kategoriju „Ostali ugostiteljski objekti za smještaj“. Kao nedavno oformljen oblik smještaja na području Grada su apartmani „SMX“ u Draškovcu (2 sobe) koji po vrsti smještaja pripada u „Objekte u domaćinstvu“ u kategoriji od tri zvjezdice. Sjeverno od lokalne ceste, na samom jugu gradskog naselja, je osim hotela „Panorama“ (zeleno), u sklopu sportsko-rekreacijskog centra (crno) smješten restoran te sportski tereni – SRC DG Sport & hotel Panorama (sl.17). Južno od lokalne ceste koja prolazi uz akumulacijsko jezero, u sklopu sportsko-rekreacijske zone „Marina“ (sl.17) se smjestio maleni kafić „Marina“ koji je prepoznatljiv

po ribljim specijalitetima ovoga područja. U Prelogu je od restorana još poznata „Trattoria Rossa“ te dva restorana brze hrane: fast food „Pozitiva“ te fast food „Fat boy“ svi smješteni u centru Preloga. Ključno je uvidjeti da se sve turističke aktivnosti lociraju uz rijeku Dravu, dok je najviše ugostiteljskih objekata (kafića i restorana) u Sajmišnoj te Glavnoj ulici. Vidljivo je da postoji potencijal, na području Grada, za otvaranje i ostalih vrsta smještajnih kapaciteta poput smještaja na plovnome objektu, u kampu, na OPG-u ili pak nekomercijalni oblik smještaja. Oni na prostoru Grada u spomenutome razdoblju nisu uopće zabilježeni (tab.10 i sl.16). Njihova realizacija bila bi moguća kroz projektne ideje samoga Grada.

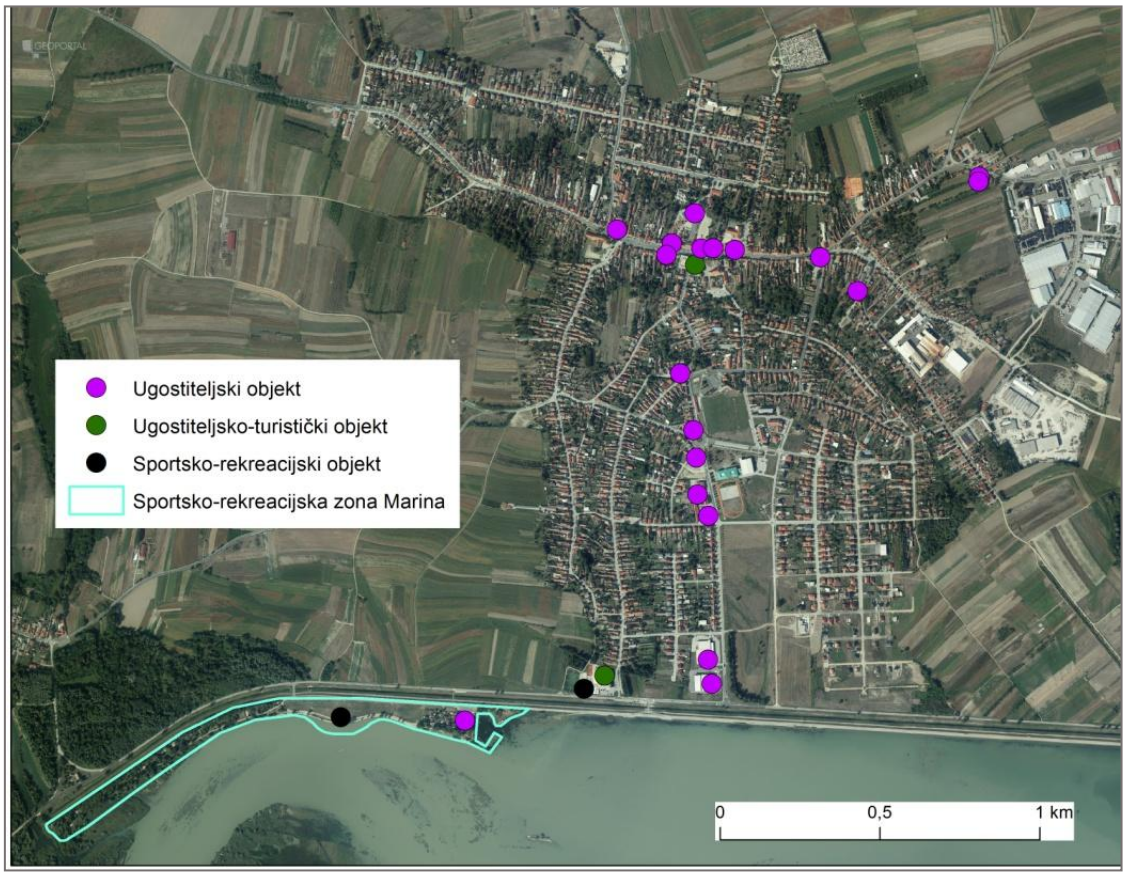

Sl.17: Objekti u funkciji turizma u Prelogu

Izvor: URL 3

Na pitanje koji su turistički projekti nedavno realizirani na području Grada, djelatnica gradske uprave Grada Preloga, kaže: „Jedan od ključnih EU projekata Grada Preloga je projekt „Aqua adventures“ u sklopu prekogranične suradnje sa Mađarskom.“ (I1). Projekt je realiziran putem prekograničnog programa Interreg V-A Mađarska – Hrvatska 2014. – 2020. komponente 2.1.2. turističke atrakcije (URL 24). Navedeni projekt je 01. 11. 2020.

javno predstavljen na konferenciji za novinare od strane Grada Preloga (URL 24). Grad Prelog na tome projektu surađuje sa mađarskom općinom Kistolmács u iznosu od oko 5 milijuna kuna, dok iznos čitavog projekta iznosi oko milijardu kuna (URL 24). Cilj ovog projekta je povećanje turističkog i gospodarskog rasta te društvenog napretka obiju regija kroz turizam na vodi, okolišno obrazovanje te prekograničnu suradnju. Projekt se kod nas bazira na uređenju zapadnog dijela sportsko-rekreacijske zone „Marina“ (URL 24 i sl.18). Uredit će se pristupne staze te postaviti 60 drvenih nadstrešnica s pripadajućim sadržajem za odmor turista (URL 24). Tamo već postoje drvene kućice za odmor koje su izgradili stanovnici Grada za potrebe odmora. U sklopu kampa bit će i sanitarni kompleks kao i drvene promatračnice za monitoring autohtonih vrsta ptica sa ovoga područja te čamci za tu svrhu (URL 24). Kako bi se dodatno upotpunila turistička ponuda, Grad Prelog će u sklopu toga organizirati preko desetak turističkih manifestacija te studijska putovanja (URL 24).

Da je prostor „Marine“ pogodan za to, dokazuje i DPU sportsko-rekreacijske zone Prelog iz 2013. godine. Prema spomenutome DPU-u, područje obuhvata nalazi se u jugozapadno od Preloga te se prostire na otprilike 68 ha (URBIA d.o.o. Čakovec, 2013). Promatrani prostor se inače sastoji od nekoliko izdvojenih područja namijenjenih sportsko-rekreacijskim i turističkim sadržajima. Prvo je područje visoke obale unutar inundacije AH Dubrava namijenjen rekreacijskim i turističkim sadržajima – tzv. „Preloška marina“, drugo je nasip s vodenim površinama drenažnog kanala uz akumulaciju, treće je područje rekreacijsko - turističkih servisa izvan inundacije, sjeverno od „Marine“ te kao četvrti dio, dio vodne površine namijenjen uređenju ribnjaka i rekreacijsko područje uz ribnjak, na lokaciji Drežnjak (URBIA d.o.o. Čakovec, 2013). Promatrani prostor sastoji se od šest manjih zona, svaka drugačije namjene površina. Na DPU-u iz 2013. godine se jasno vidi da okosnicu ove sportsko-rekreacijske zone čini LC-20039. Južno od nje unutar zone 1 smjestilo bi se tih 60 drvenih nadstrešnica na prostoru rekreacijsko-turističke namjene – izletničko područje (T1) zajedno sa par sanitarnih grupa (SG) jednim objektom ugostiteljske namjene (K1) te okvirnim granicama kupališta (KU) (sl.18). Unutar zone 2 nalazi se zmajarski klub s uzletno-sletnom stazom, dok u zoni 3, već postojeći, kafić „Marina“ – ugostiteljska namjena (K1) te sportsko-rekreacijska namjena - sportsko igralište (R2) zajedno sa vodenom površinom – barom (R1) (sl.18). Unutar zone 4 je luka posebne namjene – marina za mala plovila (L1), dok je unutar zone 5 luka posebne namjene – nautički klub – privezište (L2) i privezište za čamce (L3) (sl.18). Preostale zone,

zona 6 i zona 7, locirane su uz cestu prema naselju Otok. Zona 6 ima sportsko-rekreacijsku namjenu - prostor ribičkog i lovačkog društva (R2), a zona 7 je prostor gospodarske šume (Š1) (sl.18). Oko njih je ogromna površina sportsko-rekreacijske namjene (R1) (sl.18). Osim što veliki udio na „Marini“ zauzimaju zaštitne šume, velik dio, naravno, otpada i na vodenu površinu – akumulacija HE Dubrava – dublji dijelovi jezera (AH) (sl.18).

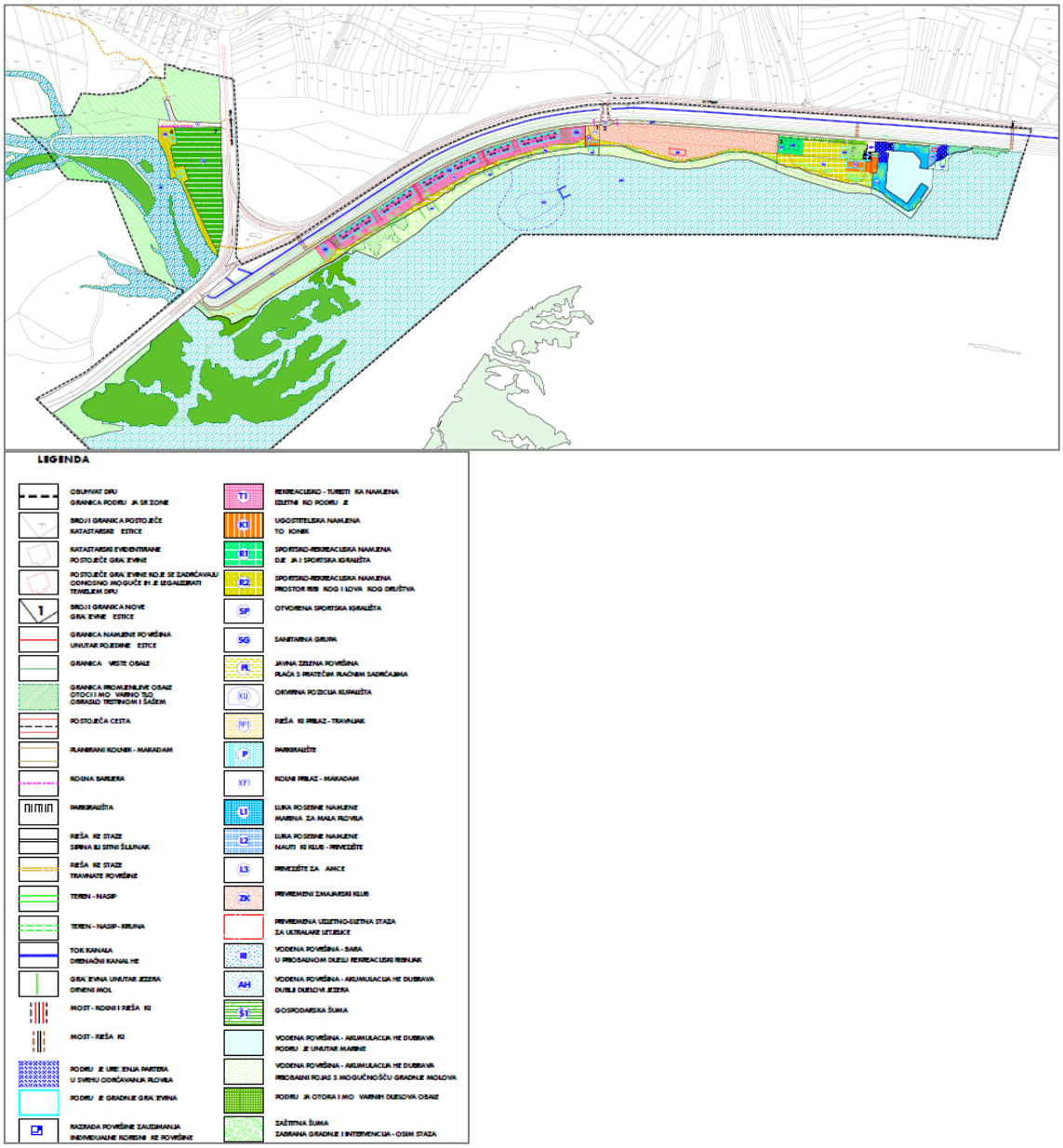

Sl.18: Namjena površina na području sportsko-rekreacijske zone „Marina“ u Prelogu

Izvor: URBIA d.o.o. Čakovec, 2013.

Na pitanje gdje najviše provodi svoje slobodno vrijeme, stanovnik Oporovca kaže: „S obitelji često odem na „Marinu“. Većinom prošećemo šetnicom uz Dravu, ali posjetimo i

tamošnji kafić. Prijatelji nam imaju gumeni čamac pa znamo otići i na rafting po Dravi. Primjećujem da se taj prostor sve više turistički razvija.“ (I4). Isto tako daje osvrt na prethodno spomenuti projekt „Aqua adventures“: „Čuo sam da se na mjestu drvenih kućica za odmor, uz samu rijeku, namjeravaju izgraditi bungalovi koji će nuditi mogućnost noćenja u turističke svrhe. Ljudi koji trenutno tamo imaju drvene kućice za odmor oni bi nakon dovršenog projekta isto imali pravo korištenja tih bungalova. Za drvene kućice koje se trenutno nalaze tamo ljudi plaćaju 360 kn godišnje. Nakon izgradnje bungalova cijena sigurno više ne bi bila tako niska. Osim bungalova, uredila bi se sama obala i poboljšala šetnica uz rijeku, modernizirala staza za letjelice koja tamo već postoji te uredilo pristanište za brodice i čamce. Taj projekt financiran od stane Grada te bi trebao započeti 2021. godine.“ (I4). Spominje i neke manifestacija koje se održavaju na „Marini“: „Često odem pogledati natjecanja čamcima poput „Maratona lađa“ ili „Lova na labuđe pero“. Jedne godine sam bio promatrač spusta drvenim fljojsem od „Marine“ do ušća Mure u Dravu kod Legrada (I4). Osim gore navedenih, na prostoru Zone, 2019. godine, održana su još događanja poput konjičkih utrka, motorijade, ribičkih natjecanja, gradske biciklijade i slično koja privlače ljude sa područja Grada, ali i okolice (URL 17). Od sportskih aktivnosti, koja se ne vežu uz samu Zonu, ističu se speedway utrke po kojima je Prelog poznat još od 1964. godine (I4). Od 2009. godine Prelog nema speedway staze ni svoj stadion te se natjecanja tamo službeno više ne održavaju (URL 25). Te iste godine su Grad Prelog i „Speedway klub Prelog“ pokušali ishoditi dozvolu za otkup zemljišta za novi speedway stadion što je propalo (URL 25). Želja tog kluba je u skorije vrijeme stvoriti „Priločki moto centar“ koji bi objedinjavao sve moto sportove (URL 25). Na tu temu djelatnica gradske uprave Grada Preloga kaže: „Da postoji mogućnost prijave na natječaj tog tipa poput izgradnje Muzeja speedway kluba ili slično, Grad bi prijavio takav projekt. Trenutno ne postoji takav raspis natječaja. Jedino znam da će Grad vlastitim sredstvima izgraditi spomenik speedwayu, dok stazu vjerujem da neće s obzirom na blizinu stadiona „Millenium“ u Donjem Kraljevcu koji je nadaleko poznat po ovoj vrsti sporta.“ (I1). Djelatnica gradske uprave Grada Preloga, kao realiziran projekt na području Grada ističe i projekt „Happy bike“ kao dio projekta DESCO, prekograničnog programa s Mađarskom (I1). Tim projektom je uspostavljena prekogranična biciklistička staza koja spaja tri naselja, Ludbreg, Prelog u Hrvatskoj sa Letenjem u Mađarskoj (URL 26). Europskim novcem, spomenuta tri naselja, uredila su cestovnu infrastrukturu, dok je u Oporovcu otvoreno multifunkcionalno odmorište za bicikliste (URL 26). Adaptiran je i uređen stari

dio doma kulture u Oporovcu koji cikloturistima, osim odmora, nudi i servis za bicikle (URL 26). Grad Prelog je izgradio i biciklističku traku dijelom dravskog nasipa. Niz rutu postavljene su i interpretacijske staze koje prikazuju elemente prirodne i kulturne baštine. Projekt je ukupne vrijednosti oko milijun eura, od čega je 85 posto sufinancirano sredstvima EU, dok preostali dio sufinanciraju partneri na projektu (URL 26). Na Grad Prelog tako otpada oko 280 tisuća eura, a iz gradskog proračuna projekt je sufinanciran s oko 42 tisuća eura (URL 26). Sredstvima ovog projekta je financirana i projektna dokumentacija za pješačko-biciklističku traku Oporovec-Draškovec. Kada je riječ o turističkim potencijalima ostalih naselja unutra Grada, stanovnik Oporovca ističe: „Svima, na području Grada i šire, je poznat projekt izgradnje geotermalne energane u Draškovcu koji ni dan nadan nije još realiziran. Prvotno se govorilo da će tamo biti toplana koja bi energijom opskrbljivala tamošnja kućanstva, a zatim lječilišni kompleks koji bi isto počivao na toj vodenoj pari koja izvire iz podzemlja. Neko vrijeme su radovi bili u tijeku, dok danas se tamo ništa ne radi. Moja pretpostavka je da možda nedostaje resursa za pokretanje i opstanak samog projekta ili nedostaje novčanih sredstava. Čuo sam da je u podzemlju izmjerena temperatura vode od 80 ^{o}C što daje neku nadu.“ (I4). Djelatnica gradske uprave Grada Preloga za taj projekt kaže: „To je čisto privatna investicija tvrtke AAT Geothermae iz Draškovca te Grad Prelog nema ništa s time jer se radi o privatnome zemljištu i on samo sudjeluje u lobiranju.“ (I1). Inače je ideja na prostoru Draškovca stvoriti kompleks otvorenog i zatvorenog kupališta s wellness i lječilišnim centrom „Hortus croatiae“ zajedno s geotermalnom energanom (URL 17). Godine 2019. je potpisan sporazum o geotermalnoj energani u Draškovcu te bi to polako moglo i krenuti u realizaciju (URL 17). Prema publikaciji „Priločki list“ iz 2019. godine, to je jedini projekt EU odobren sa područja istočne i srednje Europe namijenjen isključivo za financiranje inovativne ekološki prihvatljive tehnologije. Realizacija projekta, u iznosu više od 600 milijuna kuna, dovela bi do otvaranja od 400 do 500 novih radnih mjesta (URL 17).

Prema II. izmjena i dopunama DPU-a područja lječilišno-turističkog kompleksa Draškovec iz 2016. godine, područje obuhvata nalazi se zapadno od naselja Draškovec te južno od državne ceste D-20 - Čakovec – Prelog – Donja Dubrava te obuhvaća 30,50 ha građevinskog zemljišta (URBIA d.o.o. Čakovec, 2016). Veliki dio površine zauzima građevinska čestica sportsko-rekreacijske namjene - termalno kupalište s pratećim uslužnim, ugostiteljskim i sportsko-rekreacijskim sadržajem (R6) (sl.19). Na to se odmah nastavlja rudarski dio, odnosno prostor za smještaj rudarskih objekata i postrojenja za

pridobivanje i zbrinjavanje geotermalne sirovina (E2) te čestica ugostiteljsko-turističke namjene - hotelski kompleks (T1) (sl.19). Na sam samome južnome dijelu prostornog obuhvata smjestila se čestica gospodarske namjene – poslovna, pretežito uslužna (K1) (sl.19). Na samome zapadnome dijelu se smjestio proizvodno – energetski dio, odnosno prostor za smještaj postrojenja za proizvodnju energije (I1) s parkingom (P) (sl.19). Sjevernim dijelom te uz istočni rub prostornog obuhvata prolazi spomenuta državna cesta D-20 (sl.19).

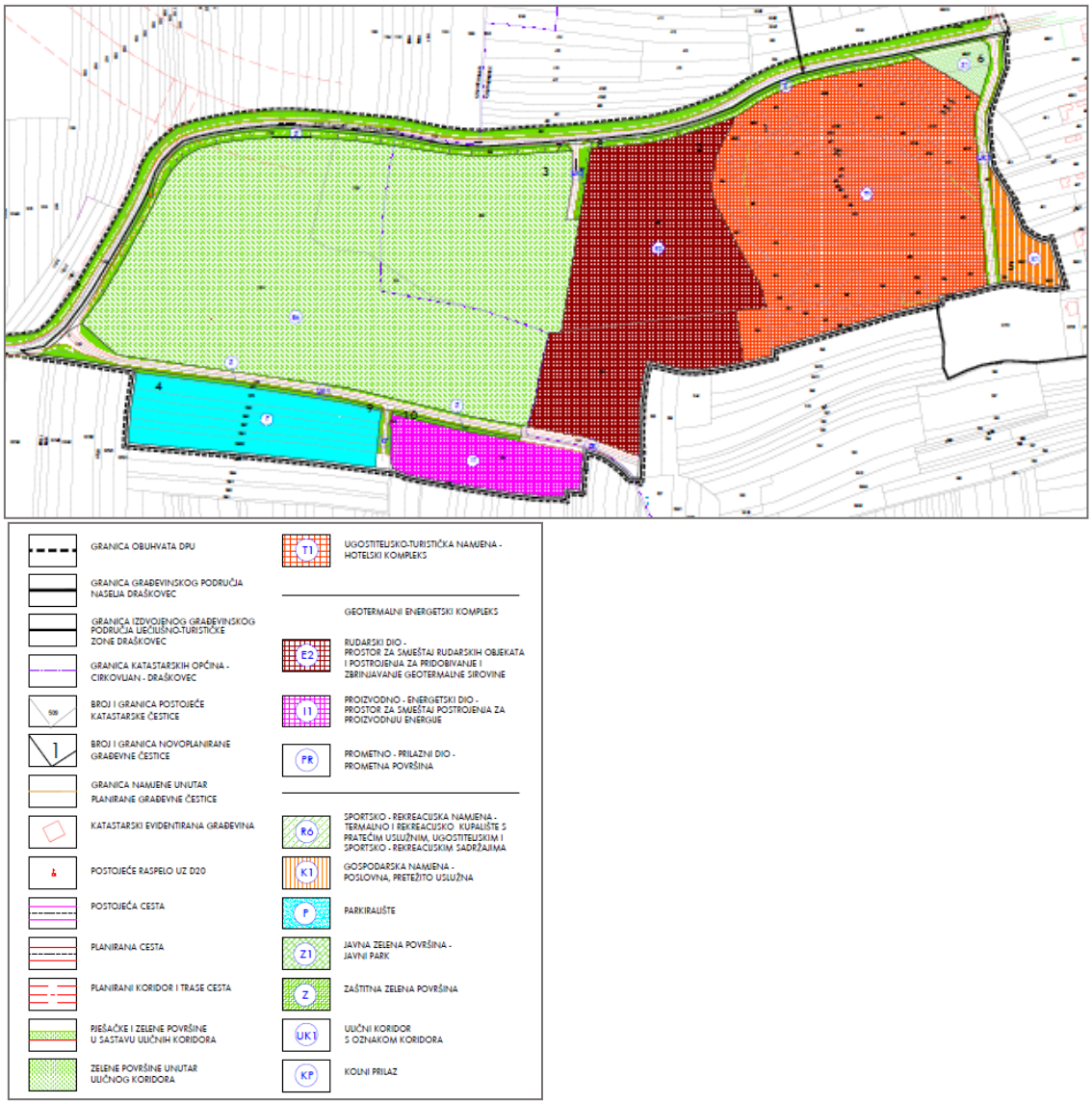

Sl.19: Namjena površina turističko-lječilišnog kompleksa Draškovec

Izvor: URBIA d.o.o. Čakovec, 2016.

Osim rijeke Drave i akumulacijskog jezera Dubrava, na području Grada postoji i nekoliko ribnjaka gdje većinom stanovnici Grada provode svoje slobodno vrijeme, no oni nisu

striktno turistički opremljeni. O tome djelatnica gradske uprave Grada Preloga kaže: „Grad bi možda i uredio ribnjake kao kupališne zone sa turističko-ugostiteljskim objektima, no problem je njihovo vlasništvo. Oni znaju biti vlasništvo Hrvatskih šuma ili pak privatno vlasništvo tako da to remeti mogućnost prijave takvih projekata. Ti ribnjaci su zasad jedino mjesta sportskog ribolova te tijekom ljetnih mjeseci kupališta za stanovništvo pojedinih naselja Grada.“ (I1).

3.2.6. PROMETNI SUSTAV

Glavnu okosnicu Grada Preloga čini državna cesta D-20 te brojne županijske i lokalne ceste. Državna cesta D-20 je bitna iz razloga što je ona longitudinalna veza čitavog donjeg Međimurja, odnosno spaja prometne tokove iz Slovenije i Grada Čakovca na zapadu, dok se na istoku veže prema Koprivnici, odnosno Mađarskoj (Kos i dr., 2015). Važna je i blizina autoceste A4 (Zagreb-Goričan) te magistralne pruge M-501 (Mursko Središće (DG) - Čakovec – Kotoriba – Murakeresztur (DG)).

Postojeći cestovni prometni sustav na području Grada Preloga se sastoji od:

- državne ceste D-20; Varaždin (D-2) – Nedelišće – Čakovec – Prelog - Donja Dubrava – Đelekovec - Drnje (D-41)
- Ž-2026 Čvor Goričan (D3) – Goričan – Donji Kraljevec – Prelog – Otok (Ž-2071)
- Ž-2071 Otok (ŽC-2023) – Hrženica
- Ž-2038 Donji Kraljevec – Draškovec (D-20)
- Ž-2039 Draškovec (D-20) – Oporovec - prometnica Hemuševec – Goričan
- L-20037 Orehovica (ŽC-2022) –Podbrest – Otok (ŽC-2033)
- L-20038 Prelog (D-20) - cesta uz akumulaciju
- L-20039 HE Dubrava – Donja Dubrava (D-20)
- L-20041 željeznički kolodvor Donji Mihaljevec – Čukovec – Donji Mihaljevec (D-209)
- L-20042 Čukovec (LC-20041) – D-20

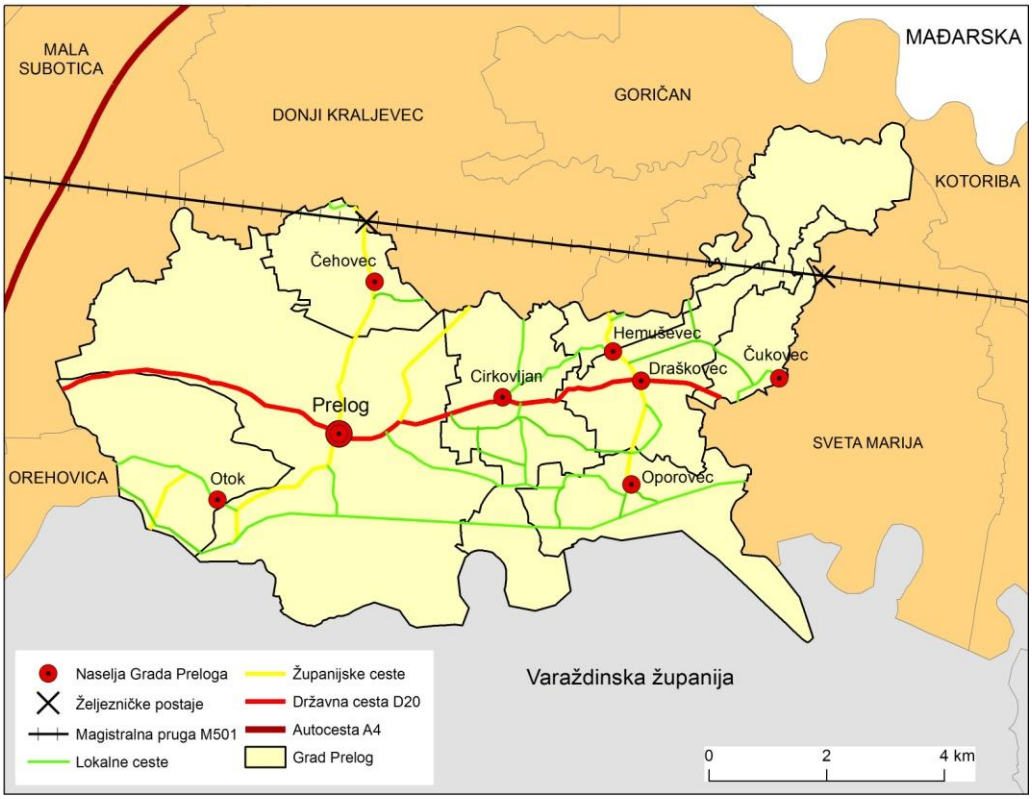

Sl.20: Prometni sustav na području Grada Preloga

Izvor: URL 1

Državna cesta ima veliko značenje za Grad Prelog (sl.20) što se može zamijetiti i tijekom prethodnih istraživanih odlomaka. Za industrijsku zonu Prelog - Sjever veliki značaj ima županijska cesta koja se proteže od Otoka na jugu i centra Preloga pa sve do Donjeg Kraljevca i Goričana na sjeveru, a prolazi direktno kroz zonu, dok za Industrijsku zonu Prelog- Istok veliki značaj, osim same državne ceste koja prolazi kroz nju, ima i županijska cesta koja sa D-20 skreće prema Donjem Kraljevcu (sl.20). Značajna je i županijska cesta koja spaja naselja Oporovec, Draškovec i Hemuševec i nastavlja se sve do Goričana (sl.19). Od lokalnih cesta veliki značaj ima cesta uz akumulaciju na samom jugu gradskog naselja Prelog (sl.19). Ona se prema istoku proteže sve do općine Donja Dubrava, dok prema zapadu prema Varaždinskoj županiji, sa ogrankom prema Hrženici u Koprivničko-križevačkoj županiji (ŽC Otok – Hrženica) (sl.20). Prema DGDP-u najopterećenija je cestovna prometnica državna cesta D-20 (dionica Čakovečka – Glavna – Kralja Zvonimira) koja se proteže u smjeru zapad-istok jer njome dnevno prođe 4 000 - 8 000 vozila (Kos i dr., 2015). Po velikom intenzitetu vozila je poznato i raskrižje Glavne ulice – Franje Glada – Ludbreška ulica (Kos i dr., 2015). Za opterećenje prometnica je velikim dijelom kriv kamionski promet: „Unutar Preloga nema zabrane za vozila dostave, no

kamioni u tranzitu bi u pravilu trebali izbjegavati centar grada te koristiti lokalnu cestu uz HE Dubrava. Primjer je tvrtka „Eurobeton“ (industrijska zona Prelog - Istok) čijih je 50 kamiona nekad znalo proći središtem grada i to svaki s 20-30 tona pijeska i šljunka. Danas se njihova ruta prebacila izvan grada na poljske putove kako bi se rasteretile prometnice u centru koje ne mogu podnijeti takve tonaže.“ (I4). O toj temi govori i predstavnik jedne od tvrtki unutar gospodarske zone Prelog – Sjever: „Mi godišnje imamo nekih 2 000-3 000 kamiona koji dođu i odu iz Preloga. Danas, svi oni moraju proći kroz centar Preloga. Potrebno je naći način kako rasteretiti centar u pogledu toga. Mi jesmo jedan od najvećih entiteta na području Preloga po broju kamiona, ali osim naših kamiona centrom prolaze i kamioni ostalih firmi iz industrijske zone Prelog - Istok. Rješenje problema za sve nas trebao bi donijeti sam Grad.“ (I5). Za ostale cestovne prometnice se može reći da su srednjeg i slabijeg opterećenja. Na pitanje prometne povezanosti unutar Grada, stanovnik Oporovca kaže da je ona dobra, no nije zadovoljan kvalitetom samih cesta u Gradu, izuzev Preloga (I4). Kaže da kada se radi na rekonstrukciji ceste u Prelogu povlači se cjelokupni novi sloj ceste, dok se u ostalim naseljima rade samo asfaltne zakrpe (I4). Na temu parkinga stanovnik Oporovca kaže: „On se prvotno naplaćivao, no danas je uveden besplatan prvi sat. Unutar jednog sata se s lakoćom odrade sve obaveze s obzirom na dostupnost svih važnijih gradskih funkcija.“ (I4). Parking se, sa svojih 308 parkirnih mjesta od kojih su 20 namijenjena invalidima, smjestio u užem središtu grada (Kos i dr., 2015). U Prelogu ne postoji klasični javni gradski prijevoz putnika nego je on ograničen na prigradski te međugradski s Čakovcem (Kos i dr, 2015). Sva autobusna stajališta se nalaze na Glavnoj ulici. Stanovnik Oporovca na temu autobusnog prijevoza kaže: „Podržavam autobusni prijevoz u Prelogu, ali smatram da polasci autobusa trebaju biti učestaliji i da vozni red treba bolje prilagoditi radnicima koji možda na posao u Prelog ne dolaze automobilom, pogotovo oni koji rade u industrijskoj zoni kao i djeci koja autobusom dolaze u školu u Prelog.“ (I4). Osvrnuo se i na željeznički prijevoz koji smatra da koristi prilično malo ljudi s područja Grada: „U sklopu Grada, postoji željeznička postaja u Čehovcu. U okolici Grada željeznička postaja je u susjednoj općini Donji Kraljevec te u općini Sveta Marija (naselje Donji Mihaljevec).“ (I4). Grad Prelog predstavlja vrlo pogodno područje za razvitak biciklističkog prometa, pogotovo zbog konfiguracije terena gradskog područja. Stanovnik Oporovca za biciklistički promet kaže: „Na području Grada treba proširiti postojeće te usustaviti biciklističke staze. Ne postoji biciklistička mreža, već zasebni biciklistički potezi unutar naselja.“ (I4). Pješački se pak promet odvija paralelno s

intenzivnim motornim prometom, na pješačkim površinama nedovoljno sigurnim za pješake (Kos i dr. 2015). Pješački tokovi su prekinuti intenzivnim prometom na državnoj cesti, posebno u središtu Grada. Stanje sigurnosti prometa najviše je ugroženo tranzitnim prometom na Glavnoj ulici (Kos i dr., 2015). O stanju sigurnosti u prometu u središtu Preloga stanovnik Oporovca govori: „Dobra stvar je postojanje semaforiziranih raskršća kod hotela „Prelog“ (Glavna – Sajmišna) te kod srednje škole Prelog (Glavna – Franje Glada – Ludbreška). Isto bi trebalo napraviti i kod Trga Sv. Florijana čime bi se povećala sigurnost zbog nepreglednog zavoja.“ (I4). U Prelogu postoje i dvoja kružna raskršća koja povećavaju sigurnost u prometu, jedno u sjevernoj gospodarskoj zoni, a drugo u Ulici Kneza Domagoja (Kos i dr., 2015). Unatoč spomenutih par dobrih stavki u prometnome sustavu na području Grada, ne smiju se zanemariti dva ključna problema koje su tijekom intervjua naveli i stanovnik Oporovca (I4), a i predstavnik jedne od tvrtki unutar gospodarske zone Prelog – Sjever (I5). Poznato je da teretni tranzitni promet iznosi i više od 2/3 ukupnog prometa koji ulazi u Grad i da državna cesta D-20 to ne može podnijeti jer je u tome toku veliki udio teških teretnih vozila (>20%) (Kos i dr., 2015). Teški teret prolazi i transverzalno od južne lokalne ceste uz HE Dubrava preko Sajmišne ceste na Glavnu cestu (Kos i dr. 2015). Najviše zbog ta dva spomenuta problema potrebno je napraviti Sjevernu i Istočnu zaobilaznicu, a u budućnosti možda i Zapadnu obilaznicu Preloga (Kos i dr., 2015). Time bi Grad Prelog zatvorio vanjski prometni prsten i omogućila bi se bolja prometna povezanost poduzetničkih te industrijskih zona. Izgradnja Sjeverne obilaznice također bi pomogla rasterećivanju Glavne ulice, odnosno D-20. O Sjevernoj obilaznici kao jednoj od prioritetnih prometnih stavki ne samo u Gradu Prelogu, već na području čitavog Donjeg Međimurja, raspravljalo se u srpnju 2020. godine na sastanku gradske uprave u Prelogu (URL 27). Trasa obilaznice (6 835 m) kretala bi se od D-20 (zapadno od ulaska u Prelog), poljoprivrednim zemljištem sjeverno od naseljenog područja Preloga, preko županijske ceste ŽC-2026 te nastavljala prema naselju Cirkovljan kojeg bi obilazila sa sjeverne strane te bi se istočno od Cirkovljana spajala na postojeću trasu D-20 (sl.6). Vrijednost projekta bila bi oko 60 milijuna kuna, a građevinski radovi neće započeti prije proljeća 2021. godine (URL 27). Tek nakon što bi se ona izgradila, moglo bi se pristupiti dogradnji cestovne mreže, odnosno unutarnjeg prstena oko središta Grada (Kos i dr., 2015). Kada bi se to usustavilo, Kos i skupina autora, predlažu i zatvaranja Glavne ulice u cijelosti za motorizirani promet uvođenjem „Space share“ sustava. U tome sustavu kružna raskrižja bi se napravila na počecima novog trga, dok bi se

unutargradski promet odvijao unutargradskim prstenom (Kos i dr., 2015). Sadašnja D-20 bi bila Sjeverna obilaznica te bi ključnu ulogu imala Glavna ulica koja bi u cijelosti bila semaforizirana. Kod planiranja novih ulica i prometnih koridora, pažnja bi se posvetila i biciklističkim stazama te parkirališnim mjestima (Kos i dr. 2015). Ispitala bi se i mogućnost uvođenja linija javnog gradskog prijevoza te sustava jednosmjernih ulica (Kos i dr., 2015). Na projekt Sjeverne zaobilaznice osvrnula se i djelatnica gradske uprave Grada Preloga: „To je isključivo državna investicija od strane Ministarstva prometa i infrastrukture. Trasa Sjeverne zaobilaznice prolazi kroz privatna zemljišta te upravo otkup zemljišta od fizičkih osoba predstavlja problem u realizaciji toga projekta. Mi kao Grad, nemamo nadležnost nad državnim cestama, a upravo je D-20 žila kucavica projekta oko Sjeverne zaobilaznice.“ (I1).

3.2.7. GOSPODARENJE OTPADOM

Dio projekata komunalne infrastrukture na području Grada Preloga realizira se preko gradskog komunalnog poduzeća PRE-KOM. Na to djelatnica gradske uprave Grada Preloga kaže: „Tvrtka PRE-KOM nije u vlasništvu Grada. Grad je suvlasnik tvrtke kao i ostale JLS na području kojih se obavlja ta djelatnost. S obzirom na veličinu i broj stanovnika Grad ima najveći udio u svojem vlasništvu u usporedbi s drugim JLS-ovima.“(I1). Tvrtka PRE-KOM održava komunalne objekte i odvozi otpad, ali i obavlja druge komunalne poslove poput upravljanja grobljima i tržnicom, pogrebnih usluga, dimnjačarske službe, održavanja javnih parkirališta i zelenih površina i slično (Feletar i dr., 2015). Poduzeće je osnovano 2002. godine, a 2014. su ga dokapitalizirale donjomeđimurske općine Goričan, Donji Kraljevec, Sveta Marija, Donji Vidovec, Donja Dubrava i Kotoriba. Od međimurskih općina, osim njih, u nadležnosti PRE-KOM-a je i općina Belica, Dekanovec, Domašinec te dvije općine iz Varaždinske županije, Martijanec i Podturen (Feletar i dr., 2015). Suvremen način gospodarenja otpadom uveden je još 2006. godine (Feletar i dr., 2015). U opremu za zbrinjavanje otpada tvrtke PRE-KOM, u razdoblju od 2006. do 2014., uloženo je oko 20 milijuna kuna (Feletar i dr., 2015). U srpnju 2020. godine je održana konferencija projekta „Opremanje i modernizacija kompostane Prelog“ (URL 28). Ovim projektom ona će biti uređena prema vrhunskim, europskim, standardima, a kapacitet će se povećati na 7200 t/god. (URL 28). Ona trenutno proizvodi kvalitetan kompost koji se prodaje na našem području, ali i izvozi u Sloveniju. Putem projekta nabavit će se novi učinkovitiji, ekološki prihvatljiviji, strojevi te se osigurati sredstva za plaće zaposlenika. Vrijednost projekta je 4,2 milijuna kuna, dok

bespovratna sredstva iznose 50 % (URL 28). Djelatnica gradske uprave Grada Preloga osvrnula se na natječaje i projekte vezane uz gospodarenje otpadom: „Problem u reciklažnim dvorištima te kompostanama je da novcem iz EU fondova rade profit. U tome slučaju potrebno im je odbiti određeni iznos od sufinanciranja pa je to ujedno i problem s prijavom na natječaje. Sve ovisi o vrsti natječaja te kako Ministarstvo odluči. Grad na ovu temu ne može prijavljivati projekte jer tvrtka nije u našem vlasništvu.“ (I1). U tvrtki PRE-KOM je 2014. godine bio zaposlen 61 radnik (Feletar i dr., 2015). Oko 50 % njih je na posao dolazilo iz okolnih naselja (Feletar i dr., 2015). Godine 2019. tvrtka je zapošljavala 89 radnika, što je veliko povećanje unutar pet godina djelovanja (URL 6). Mini sortirnica, reciklažno dvorište, skladište i garaža su smješteni unutar Poduzetničkog centra Prelog u sklopu Gospodarske zone Prelog – Sjever (sl.9), dok se upravni odjel nalazi u Ulici kralja Zvonimira (sl.8 – svjetloružičasto). Na pitanje da li je zadovoljan gospodarenjem otpadom u Gradu stanovnik Oporovca kaže: „Zadovoljan sam ulaganjima u samo infrastrukturu gospodarenja otpadom i osobno podupirem razvrstavanje otpada po kojem je Grad Prelog poznat u Republici Hrvatskoj. Postoji mjesečni raspored kada se prikuplja određena vrsta otpada te kante posebnih boja za određenu vrstu, za mješoviti otpad te biootpad. Otpad se mora odlagati u zato predviđene vreće. Postoje vreće za plastiku, papir, staklo, tetrapak te metalnu ambalažu. Onaj tko ne želi kantu za biootpad može dobiti kompostaru gdje odlaže smeće koja je biorazgradivo. (I4). Prema rezultatima Ministarstva zaštite okoliša i energetike na području gospodarenja otpadom u 2018. godini JLS-ovi iz grupacije PRE-KOM-a nose lidersku poziciju između 556 JLS-ova u čitavoj Hrvatskoj (URL 17). Prema statističkim podacima koje su objavili, sedam JLS-ova, pod upravom PRE-KOM-a, među 10 je najboljih te su svi oni plasirani među 30 najboljih u Hrvatskoj (URL 17). Grad Prelog se po tome nalazi na 2. mjestu s 68,86 % odvojeno sakupljenog i obrađenog otpada (URL 17). Unutar 10 najboljih, osim Grada Preloga, su općine Belica (1.), Donja Dubrava (4.), Sveta Marija (5.), Domašinec (6.), Dekanovec (7.) i Goričan (9.), dok preostale, u nadležnosti PRE-KOM-a, ne prelaze granicu od 50 % odvojeno sakupljenog i obrađenog otpada (URL 17). Cilj je da se u narednim godinama ta granica prijeđe. Za Hrvatsku ona trenutno iznosi slabih 11 % (URL 17). I u 2019. godini, grupacija PRE-KOM-a je zadržala lidersku poziciju u Hrvatskoj (URL 28).

Što se projekata vezanih uz gospodarenje otpadom tiče, Grad Prelog je u suradnji sa svojim partnerima u projektu, općinama Kotoriba, Donja Dubrava, Donji Vidovec, Sveta Marija, Goričan, Donji Kraljevec, Belica, Dekanovec, Domašinec, Martijanec, Podturen i

Pribislavec pokrenuo projekt „Ne dvoji nego smeće odvoji" koji je trajao u razdoblju od lipnja 2018. do veljače 2020. (URL 29). Ukupna vrijednost projekta je oko 1,2 milijuna kuna, no dio je sufinancirala EU iz Europskog kohezijskog fonda (URL 29). Namjera projekta su edukativno – informativne aktivnosti o održivom gospodarenju otpadom s ciljem ostvarivanja pozitivnih dugoročnih posljedica kod djece vrtićke i školske dobi, mladih, umirovljenika, osoba s invaliditetom, odgojno-obrazovnih institucija i ostale šire zajednice. Dokaz uspješnosti projekta su statistički pokazatelji prethodno spomenuti od strane Ministarstva zaštite okoliša i energetike.

3.2.8. GRADSKA UPRAVA I UPRAVLJANJE PROSTOROM

Ljubomir Kolarek gradonačelnik je Grada Preloga još od 2013. godine (Feletar i dr., 2015). U lokalnoj politici je više od 20 godina, a ranije je bio i zamjenik gradonačelnika (Feletar i dr., 2015). Da on i njegov tim brinu o dobrobiti zajednice i napretku čitavog Grada govore spomenuti projekti kroz čitav ovaj rad. Tijekom intervjua, djelatnica gradske uprave Grada Preloga, detaljno je objasnila o kojim je projektima riječ te njihovu funkciju: „Treba razlikovati projekte koje mi pišemo, tj. koje Grad provodi i koji se prijavljuju na javne pozive od strane Europske unije ili državne razine od projekata koje provode pojedine firme same unutar sebe te neko djelovanje jednostavno nazovu projekt.“ (I1). Djelatnica gradske uprave Grada Preloga osvrnula se i na tematiku projekata koje Grad provodi: „Ciljevi i potrebe razvoja Europske unije definirani su Strategijom Europske unije u pojedinom projektnome razdoblju. Trenutno završavamo projektno razdoblje 2014.-2020. te krećemo u projektno razdoblje 2021.-2027. Ne ovisi o nama koje će tematike biti projekti, već se gledaju potrebe društva te nedostaci nekog prostora te se odlučuje sukladno tome koji će natječaji biti raspisani u pojedinom projektnom razdoblju.“ (I1). Na pitanje otkad Grad intenzivno provodi projekte, djelatnica gradske uprave Grada Preloga kaže:„ Intenzivno to traje od 2015., odnosno 2016. godine kada sam i ja sama zaposlena tamo. Godišnje prijavljujemo oko 20 projekata koji nisu financirani samo uz Europske unije, već su raspisi i od strane nacionalnih tijela koji to rade iz vlastitog proračuna. Od EU projekata tu su prekogranični sa Slovenijom i Mađarskom te oni koje raspisuje Ministarstvo. Kod nekih projekata, kao dokaz naše učinkovitosti, su raspisani trajni pozivi bez krajnjeg roka s visokim iznosima gdje je bitno da se samo zadovolji bodovni prag. Dokaz tome je nedavni javni poziv za energetsku obnovu obiteljskih kuća na području Grada kod kojeg su u dvije minute raspodijeljena sva novčana sredstva. S dolaskom HDZ-a na vlast otvoreno je više poziva te je ojačala svijest da trošenje europskih

sredstava može pokrenuti ekonomiju Grada iz razloga jer je preko Ministarstava to sve išlo znatno sporije. I danas je Ministarstvo zaštite okoliša i energetike jako nezainteresirano i tromo kada su projekti u pitanju, dok Ministarstvo socijalne politike odlično funkcionira.“(I1). Stanovnika Oporovca se pitalo što općenito misli o djelovanju gradske uprave: „Vidim da se gradonačelnik i njegov tim trudi pravilno usmjeriti razvoj čitavog Grada. S obzirom da je Prelog industrijski grad, trude se što više privući nove investitore i dati stanovništvu ovoga kraja mogućnost zaposlenja. Sve što rade, rade za dobrobit zajednice. Investitorima čak daju neke uvjete vezane za plaću. Kod prijašnje vlasti su investitori također bili privučeni ulagati u ovaj prostor, no radnici su radili za minimalac. Grad je fokus stavljao na pomaganje investitorima kada su u pitanju papirologija i kupnja zemljišta, dok su prava radnika bila u drugome planu. Danas je određena minimalna plaća za radnika u proizvodnji od 5 000 kn te se ispod toga ne ide (I4).

Intervju je proveden i s predstavnicom javnoga sektora koja je trenutno zaposlena u Javnoj ustanovi za razvoj Međimurske županije – REDEA. Obavljen je iz razloga jer je bilo potrebno proučiti gdje je na polju prijave i provedbe projekata, na području Međimurske županije, Grad Prelog. Na pitanje da li su u skorije vrijeme provodili projekte s područja Grada, djelatnica REDEA-e je odgovorila: „REDEA je nastala 2004. godine i prvotno je poslovala kao trgovačko društvo, odnosno REDEA d.o.o. Kasnije nam je Zakonom o regionalnome razvoju, koji je 2018. godine stupio na snagu, dodijeljena funkcija regionalnog koordinatora. U skladu s time, poduzetnicima i poljoprivrednicima više ne smijemo pisati projekte, tj. ne smijemo više raditi za privatne firme. U obzir dolaze samo općine, gradovi i javne ustanove. Za pisanje i provedbu projekata Grad Čakovec ima Razvojnu agenciju Grada Čakovca- ČAKRA. Grad Prelog je također jak i samostalan što se EU projekata tiče. Rijetko kad od nas traži pomoć te projekte prijavljuju među prvima. Sjećam se dok smo na samim počecima provodili razne edukativne radionice da su k nama dolazili i predstavnici Grada Preloga gdje su postepeno učili. Mi kao regionalni koordinatori pružamo tehničku pomoć i više smo kao savjetnici jer nam je cilj da osposobimo JLS-ove na tome polju da s vremenom postanu neovisni i konkurentniji. Za razliku od Murskog Središća, Grad Prelog je napredniji na polju projektnog razmišljanja i djelovanja.“ (I3). Rekla je da uloga regionalnog koordinatora traje četiri godine, u njihovom slučaju od stupanja Zakona na snagu. (I3). Kad im se ta funkcija uzme, moći će opet pisat projekte za privatne firme pa tako i za poduzetnike te poljoprivrednike s područja Grada Preloga, no smatra da do toga neće doći jer neće biti potrebe. (I3).

3.3. CENTRALITET NASELJA

Analizom gospodarskog razvoja na bazi novih djelatnosti sekundarnog, tercijarnog i kvartarnog sektora osvjetljava se posljedično širenje gravitacijske zone Preloga i njegovog neposrednog utjecaja na prostor Grada, na pripadajućih sedam naselja. Ta gravitacijska zona se isprepliće sa zonama većih centara poput Koprivnice i Čakovca. S vremenom Prelog potiče svojevrsnu polarizaciju donjomeđimurskog prostora kao protuteža županijskom središtu, Čakovcu, u gospodarskom, ali i kulturološkom smislu. Jačanje centra i njegovih funkcija, širenje zone utjecaja, mijenja se i odnos centra i periferije, odnosno mijenja se i urbanizira njegova bliža okolica.

3.3.1. VAŽNOST RAZVITKA FUNKCIJA GRADA PRELOGA

Analiza gradskih funkcija pomaže u razumijevanju složenih pojava i procesa koji se dešavaju između grada i njegove okolice, odnosno periferije. Najznačajniji pokazatelj tih odnosa su dnevne migracije. U nastavku je prikazano gravitacijsko područje Preloga (sl.21) prema rezultatima ankete provedene u rujnu 2014. godine. U istraživanju je obuhvaćeno 112 naselja iz kojih, barem jedna osoba, dnevno migrira na posao u Prelog. Vidljivo je da je gravitacijsko područje Preloga dosta veliko jer se proteže i na susjednu Varaždinsku, gdje je utjecaj nešto veći, te Koprivničko-križevačku županiju. U potpoglavlju, u sklopu industrijskih zona, spomenuto je 15 naselja iz kojih na posao u Prelog dolazi najviše dnevnih migranata. Na kartografskome prikazu je jasno vidljivo da na posao u Prelog, na dnevnoj bazi, najviše dolaze radnici iz naselja u sastavu Grada Preloga te čitavog Donjeg Međimurja, koja su ujedno i u sastavu LAG-a Mura-Drava (sl.21). Kada su u pitanju veći centri u susjedstvu, velik broj njih dolazi iz Čakovca pa tek onda iz Varaždina te Ludbrega, dok iz Koprivnice dolazi njih najmanje (sl.21).

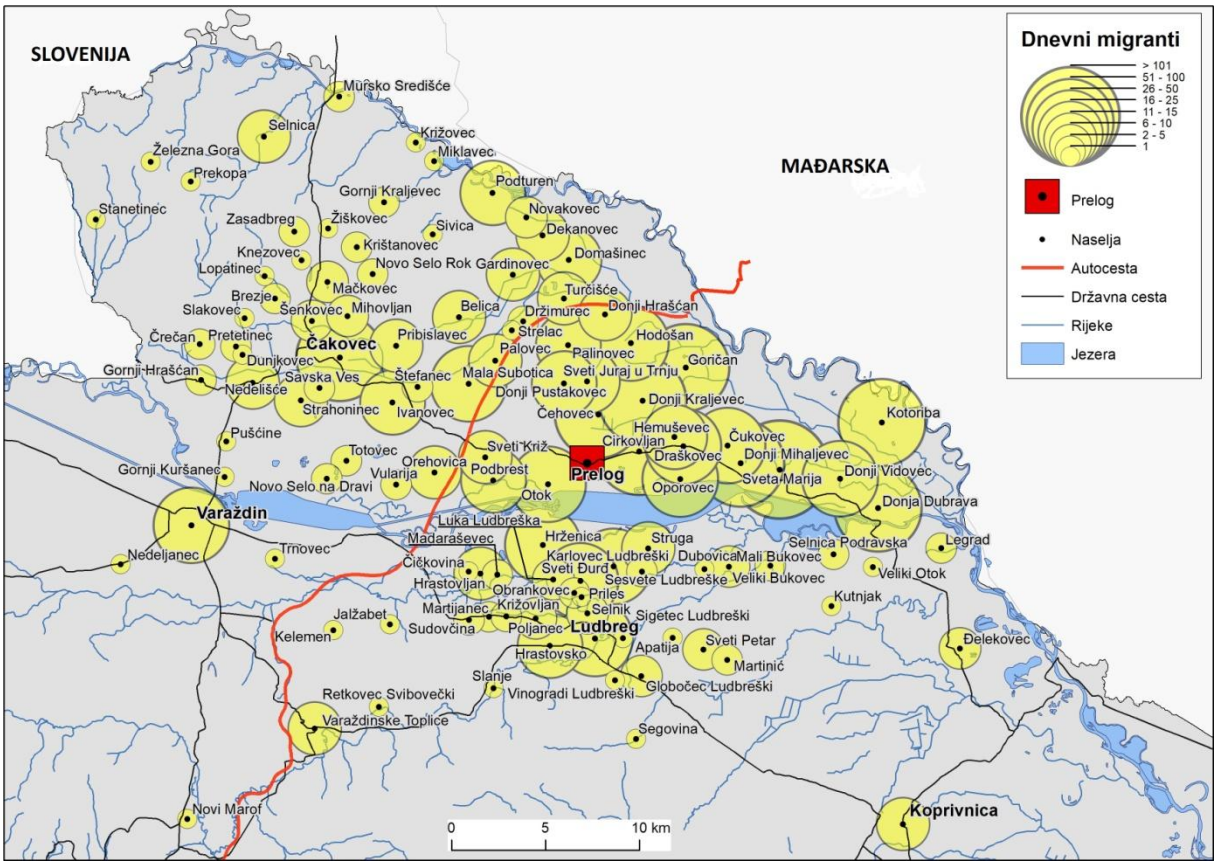

Sl.21: Gravitacijsko područje Preloga 2014. godine

Izvor: URL 1; Feletar i dr., 2015.

U funkcionalnoj mreži Međimurske županije Grad Prelog je postepeno dobivao na važnosti. Prije par desetljeća on se nije ni pojavljivao na kartografskim prikazima vezanim uz kriterijske funkcije srednjih gradova (Zimmermann, 1999). To ujedno govori o dubini i transformacije te brzom gospodarskome razvoju Grada Preloga. Prema analizi funkcija naselja Središnje Hrvatske, Prelog spada u kategoriju slabijeg subregionalnog centra (Lukić, 2012). Okružen je regionalnim centrima Varaždinom i Čakovcem te slabijim regionalnim centrom Koprivnicom. Ta analiza se temeljila na određenim kriterijima izdvajanja centralnih naselja Hrvatske iz 2008. godine, tako da bi neko naselje imalo status subregionalnog centra moralo se zadovoljiti određene uvjete (Lukić, 2012). Subregionalni centar morao je zadovoljiti sve obavezne i eventualne funkcije naselja 4. reda, odnosno imati sagrađenu srednju školu, dom zdravlja ili veći broj ordinacija, prekršajni sud, supermarket ili veći broj supereta, eventualno hipermarket te ostale eventualne funkcije poput općinskog suda i slično (Lukić, 2012). Prema tim kriterijima je izdvojeno pedesetak slabijih subregionalnih centara na području Hrvatske, među kojima je bio i Grad Prelog (Feletar, 2013). Prelog je od trenutka provođenja analize iz 2008. godine do danas dobio

srednju školu čime je njegov centralitet zasigurno porastao. Tom dodatnom funkcijom, on se penje na ljestvici značaja unutar Međimurske županije te time jača utjecaj na gravitacijsku zonu i čitavo Donje Međimurje. Jačom funkcijom obrazovanja dolazi u rang s Krapinom, Ludbregom, Križevcima i Ivancem (Feletar, 2013). Čak se unutar PP Međimurske županije, pod odjeljkom o funkcijama gradova, navodi da Prelog svojim upravnim, gospodarskim, kulturnim i središnjim funkcijama postaje ključni nositelj razvoja čitave Županije (Zavod za prostorno uređenje Međimurske županije, 2001).

Sl.22: Centralitet naselja Međimurske županije

Izvor: URL 1

Na temelju kriterija izdvajanja centralnih naselja Hrvatske iz 2008. godine, u sklopu rada, napravljeno je istraživanje centraliteta naselja unutar Međimurske županije. Cilj je bio istražiti stupanj centraliteta svih naselja na području Međimurske županije. Prema istraživanju, unutar Međimurske županije, Čakovcu je pripao epitet regionalnog, dok Prelogu subregionalnog centra (sl.22). Na području Županije, izdvojena su tri lokalna centra te 17 područnih centara (sl.22). Na pitanje što Prelog izdvaja pred regionalnim, odnosno županijskim središtem, stanovnik Oporovca je odgovorio: „Čakovec prednjači

površinom i brojem stanovnika, no rekao bih da se Prelog možda bolje razvija nego Čakovec. Prelog je u prednosti pred Čakovcem jer je u Prelogu bolja investicijska klima i više investitora ulaže u otvaranje novih tvornica. Čakovec kao županijsko središte ima veći izbor trgovina, šoping centar, fakultete, gradske bazene te bolnicu.“ (I4). Da bi neko naselje bio regionalni centar mora imati sve obavezne i eventualne funkcije poput subregionalnog centra te opću bolnicu, općinski ili županijski sud, visoko učilište ili podružnicu, zatim hipermarket ili veći broj supermarketa, specijalizirane prodavaonice, 100 i više prodavaonica te eventualno trgovački sud (Lukić, 2012). Nesumnjivo je da Čakovec to sve i ima, no i značaj Preloga unutar Županije je velik s obzirom da se ubrzano razvija i širi. Dobivanjem srednje škole, Prelog kao subregionalni centar, samo je još dodatno ojačao svoje značenje.

4. SOCIJALNO-PROSTORNA STRUKTURA GRADA PRELOGA

Stanovništvo grada nosilac je promjena u njegovoj prostornoj strukturi te njegova razvoja. Ono se može promatrati s više aspekata. Demografski aspekt uključuje analizu razvoja stanovništva, njegovu strukturu po dobi, spolu, jeziku, vjeri, podrijetlu, obrazovanju, zaposlenosti i obiteljskom statusu (Vresk, 2002). Ono uključuje i prostornu mobilnost, stalnu i dnevnu (Vresk, 2002). U ovome radu, osvrt će biti samo na nekim od gore navedenih sastavnica demografskoga aspekta s obzirom na prethodno obrađene tematike.

4.1. STANOVNIŠTVO GRADA PRELOGA OD 1857. DO DANAS

Prvi sveobuhvatni popis po naseljima u trojednoj Kraljevini Hrvatskoj proveden je 1857. godine i to u vrijeme vladavine bana Josipa Jelačića (Feletar i dr., 2015). Tada je Međimurje upravno i pripalo u sastav Hrvatske (Feletar i dr., 2015). Kasniji popisi su se, uz nekoliko izuzetaka, odvijali svakih deset godina, dok je zadnji bio 2011. godine.

Kretanje apsolutnog broja stanovnika u naseljima Grada Preloga ovisi ne samo o gospodarskom, već i o političkome stanju. Uz to, tu su još stanje zdravstvene zaštite, socijale, obrazovanja, kulture, sporta, komunalne infrastrukture i slično.

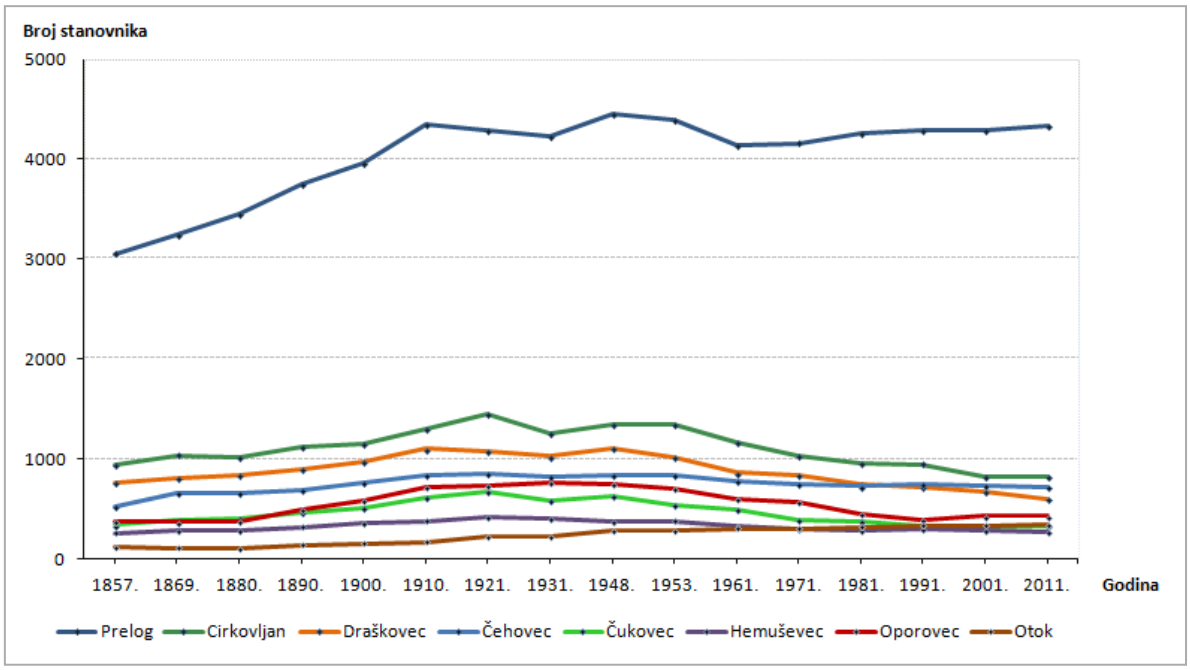

Sl.23: Kretanje broja stanovnika u naseljima Grada Preloga od 1857. do 2011. godine

Izvor: URL 30; URL 31

U drugoj polovici 19. stoljeća te početkom 20. stoljeća, Međimurje (posebno velika naselja u Donjem Međimurju) je prostor visoke agrarne gustoće naseljenosti (Feletar i dr., 2015). S vremenom se sve više razvija agrarna proizvodnja, ali i obrt, manufaktura, trgovina i promet tako da se to odražava i na broj stanovnika. U vrijeme napretka agrara, obrta, prvih manufaktura i prometa, Prelog bilježi konstantan porast kada je u pitanju broj stanovnika (sl.23). Godine 1857., u osam naselja u sklopu Grada Preloga, živjelo je 6 357 stanovnika, dok 1910. godine njih 9 450 (Feletar i dr., 2015). Nakon toga dolazi razdoblje demografske stagnacije te tijekom popisa 1948. godine, na području Grada, živi 9 756 stanovnika (Feletar i dr., 2015). U doba intenzivne industrijalizacije, javljaju se manji proizvodni pogoni, dok agrar propada. To je ujedno i razlog kontinuiranog pada broja stanovnika sve do danas. Na području Grada Preloga 2011. godine živi 7 815 stanovnika (Feletar i dr., 2015). Prelog je poseban iz razloga jer je on je jedini, od bivših kotara na području sjeverozapadne Hrvatske, koji ima tako slab demografski rast u posljednjih 150 godina (Feletar i dr., 2015). Danas dolazi do promjene upravo zbog razvitka gospodarstva. Prelog je zapravo primjer kako gospodarski napredak i odgovarajuća demografska politika mogu pozitivno utjecati na tokove prirodnog prirasta te migracija.

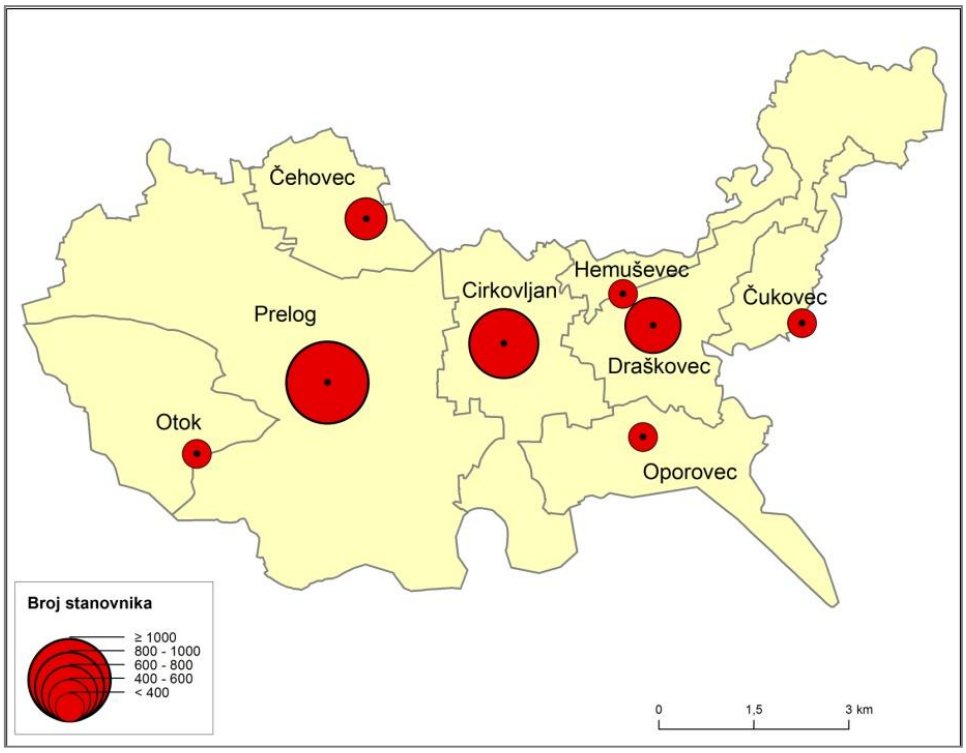

Sl.24: Broj stanovnika u naseljima Grada Preloga 1857. godine

Izvor: URL 30

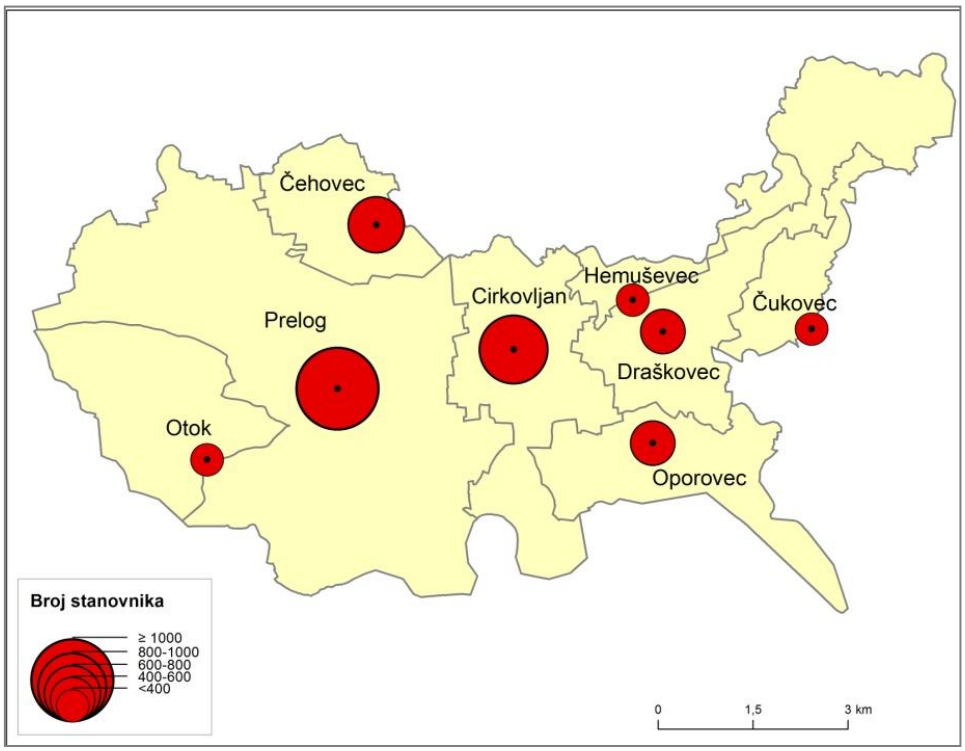

Sl.25: Broj stanovnika u naseljima Grada Preloga 2011. godine

Izvor: URL 31

Najznačajnije promjene, od svih osam naselja u sastavu Grada, se dešavaju na području Preloga. Prelog, ujedno i najveće naselje, najsnažnije utječe na demografski razvoj Grada. U Prelogu, broj stanovnika sve više raste od 1857. godine (tab.11). Te godine je Prelog u ukupnom broju stanovnika Grada sudjelovao s 48 %, dok kod zadnjeg popisa, 2011. godine, ta brojka iznosi 55 % (tab.11). U promatranome razdoblju od 1857. do 2011., porastao je i udio stanovništva Otoka (1,8 na 4,3 %) te Čehovca (8,2 na 9,2 %) (tab.11). Udjeli ostalih naselja su u padu. U segmentu pada ističu se Cirkovljan (14,7 na 10,5 %), zatim Čukovec (5,3 na 4,2 %), Draškovec (12 na 7,6 %), Hemuševec (4,1 na 3,4 %) te Oporovec (5,9 na 5,4 %) (tab.11). Iz kartografskih je prikaza je jasno vidljivo da u današnje vrijeme rastu (ili barem stagniraju) Prelog te njegova najbliža naselja, dok u ostalim naseljima dolazi do blage depopulacije (sl.24 i sl.25).

Tab.11: Kretanje broja stanovnika u naseljima Grada Preloga 1857. i 2011. godine

	1857.	**2011.**	**2011./1857.**	
			Broj	**Posto**
Međimurska županija	55 412	113 804	+58 392	+105,4
Grad PRELOG	6 357	7 851	+1 161	18,3
Udio u Međimurskoj županiji	11,5	6,6	-	-
PRELOG	3 049	4 324	+1 275	+41,8
Udio u Gradu	48	55	-	-
CIRKOVLJAN	936	818	-118	-12,6
Udio u Gradu	14,7	10,5	-	-
DRAŠKOVEC	764	595	-169	-22,1
Udio u Gradu	12	7,6	-	-
ČEHOVEC	519	720	+201	+38,7
Udio u Gradu	8	9	-	-
ČUKOVEC	335	332	-2	-0,6
Udio u Gradu	5,3	4,2	-	-
HEMUŠEVEC	260	266	+6	+2,3
Udio u Gradu	4,1	3,4	-	-
OPOROVEC	378	425	+47	+12,4
Udio u Gradu	5,9	5,4	-	-
OTOK	116	335	+219	+188,8
Udio u Gradu	1,8	4,3	-	-

Izvor: URL 30; URL 31

4.1.1. PRIRODNO KRETANJE STANOVNIŠTVA

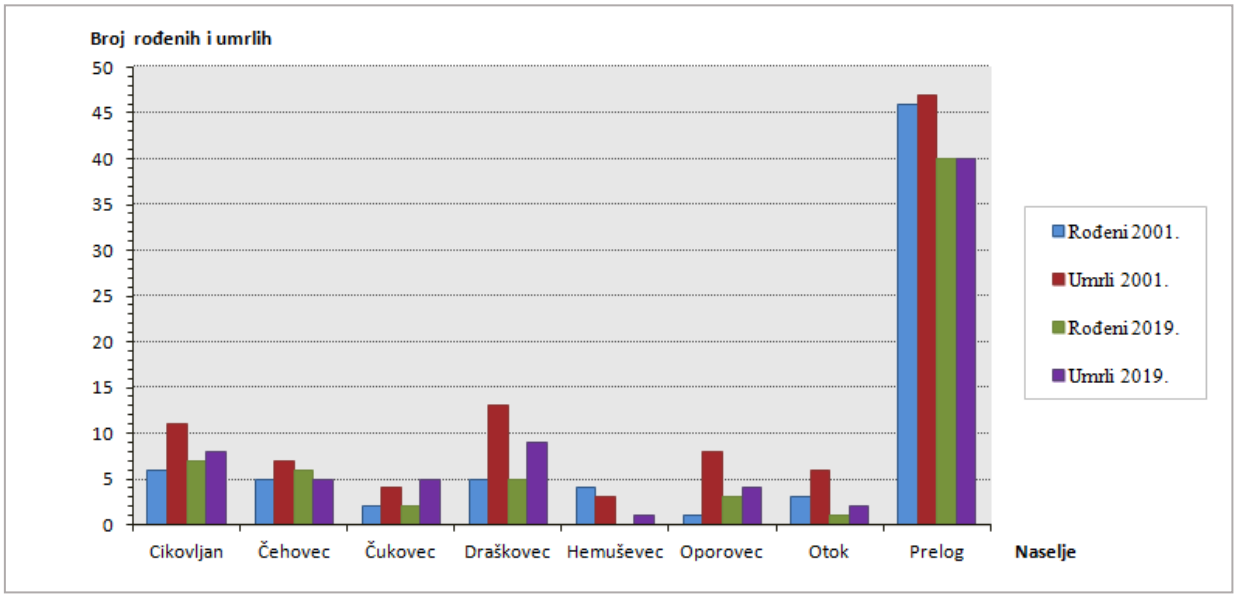

Sl.26: Broj rođenih i umrlih u naseljima Grada Preloga 2001. i 2019. godine

Izvor: URL 32

Što se prirodnog kretanja tiče, mortalitet je u obje promatrane godine, 2001. i 2019., u većini promatranih naselja na području Grada, veći od samog nataliteta (sl.26). Prirodni prirast je na području čitavog Grada Preloga negativan (sl.26). Brojčano se jedino ističe gradsko naselje Prelog, no ni on sam nema pozitivne pokazatelje prirodnog kretanja stanovništva na području Grada (sl.26). Vidljivo je istodobno smanjenje i broja umrlih, ali i broja rođenih 2019. u odnosu na 2001. godinu (sl.26). Negativno je što 2019. godine naselje Hemuševec nije imalo nijednog rođenog (sl.26). Sa stabilnim gospodarskim razvojem, koji je prisutan na području Grada, snižava se automatski i stopa nezaposlenosti te se potiču pozitivna prirodna kretanja. Iz prethodnog poglavlja, na temelju veličine gravitacijskog područja Preloga 2014. godine, vidljivo je da dnevne migracije imaju jako veliko značenje za Prelog te Prelog kao centar rada time potiče i pojavu preseljenja u samo mjesto zaposlenja. Demografsku situaciju na području Grada Preloga komentirala je i djelatnica gradske uprave Grada Preloga, uspoređujući ga s Gradom Čakovcem: „Čakovec se isto promovira kao grad s najboljim životnom standardom na području Međimurja. Tamo stambena politika isto počiva na ponudi velikog broja stanova te daje mogućnosti podizanja povoljnih stambenih kredita te brzog useljenja u iste. Stanogradnja je ta koja je privukla mlade obitelji da se presele tamo. I u tome slučaju, periferija se prazni, tj. ostala naselja u sastavu Grada Čakovca doživljavaju negativni prirodni prirast. Ista stvar se dešava i na području Grada Preloga. To što Čakovec radi čitavom Međimurju na polju

stanogradnje, to Prelog radi čitavom Donjem Međimurju s prodajom zemljišnih parcela za gradnju stambenih jedinica.“ (I1).

4.1.2. STAROSNA, SPOLNA, OBRAZOVNA I DRUGE STRUKTURE STANOVNIŠTVA

Stalni pad nataliteta te (uglavnom) negativni prirast rezultira i ubrzanim pogoršanjem starosne strukture stanovništva. Stoga se i na prostoru Donjeg Međimurja javlja proces starenja stanovništva, odnosno senilizacije. To je uvelike vidljivo kroz strukturu dobno-spolne piramide. U njima je najučestalija starosna grupa od 65 godina na dalje, dok je mladog stanovništva, starog do 20 godina, sve manje. Može se reći da je radni kontingent na području Grada primjereno zastupljen (19-65 godina).

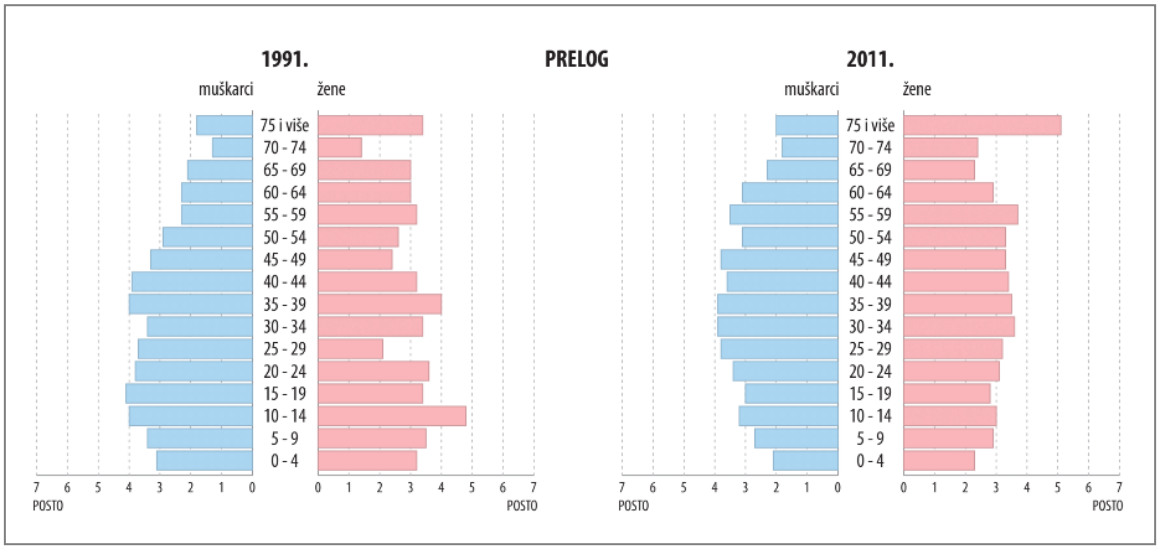

Sl.27: Dobno-spolna piramida Preloga 1991. i 2011.godine

Izvor: Feletar i dr., 2015.

Usporedbom popisa 1991. i 2011. vidljiv je trend ubrzanja procesa senilizacije u Prelogu. Najviše je izraženo smanjivanje najmlađih grupa stanovništva. U Prelogu, starosna grupa od 0 do 4 godine sudjelovala je u ukupnom broju stanovništva naselja s 6,3 %, dok se 2011. godine taj udio smanjio na 4,6 % (sl.27). U najstarijoj grupi – više od 75 godina, dolazi do povećanja udjela s obzirom na prethodnu promatranu godinu. U razdoblju od 1991. do 2011. godine u toj grupi je sudjelovanje u ukupnom stanovništvu poraslo s 5,2 % na 7,1 % (sl.27). Može se reći da se u svim naseljima Grada Preloga dobno-spolna piramida polako okreće naglavce, tj. sve je manje mladog, a sve više starog stanovništva. U Prelogu sve više raste udio stanovništva u grupi starijih od 65 godina što dokazuje

povećanje brojki udjela s 13 % 1991. na 15,9 % 2011. godine (sl.27). Udio mladog stanovništva do 19 godina se pak smanjio s 29,5 % na 22 % (sl.27). Kada se u obzir uzmu sva naselja u sastavu Grada, situacija na tome polju je jedino povoljnija bila u Oporovcu gdje se zadnjih godina više ljudi rađa nego što umire pa njega karakteriziraju pozitivna prirodna kretanja u odnosu na druga naselja pa tako i sam Prelog. Najbrojnija je ipak starosna grupa radnog stanovništva, starosti od 20 do 65 godina. Upravo je kod njih, na primjeru Preloga, vidljivo povećanje udjela. Godine 1991., udio je iznosio 57,5 %, dok 2011. on iznosi 62,1 % (sl.27). Može se zaključiti da brže opadanje nataliteta te porast staroga stanovništva mogu jedino dovesti do smanjenja radnog kontingenta u budućnosti, s trendom ubrzanja. Ovakva demografska kretanja zovu na uzbunu te iziskuju hitne efikasne mjere demografske politike kako bi se stanje popravilo te izbjeglo duboku depopulaciju pa i izumiranje. Nije da se ne poduzima ništa kako bi se revitaliziralo stanovništvo Grada Preloga.

Unutar potpoglavlja o stanovanju na području Grada, spomenuto je da Grad osigurava stambene kredite mladim obiteljima, odnosno sufinancira gradnju kuće/kupovine stana ili osigurava povlaštene stambene kredite. Još jedna od mjera pronatalitetne populacijske politike su i jednokratne novčane pomoći namijenjene opremi novorođenog djeteta. Na tu temu, stanovnik Oporovca prema vlastitome iskustvu govori: „Grad je u 2019. godini odlučio dati jednokratnu novčanu pomoć u iznosu od 1 500 kuna za prvo, 2 000 kn drugo te 2 500 kuna za treće dijete.“ (I4). Za četvrto dijete Grad inače daje 4 000 kuna, dok za peto dijete 5 000 kuna jednokratne novčane pomoći (URL 17). Roditelji, kao podnositelji zahtjeva, imaju pravo i na poklon bon za novorođeno dijete u visini od 500 kn (URL 17). U 2019. godini je tako podijeljeno 27 pomoći za prvo dijete, 26 za drugo, 13 za treće te jedna pomoć za peto dijete u obitelji (URL 17). To je ukupno 164 000 kuna za jednokratne novčane pomoći u tu svrhu na području Grada (URL 17).

Tab.12: Kontingenti stanovništva, fertilno razdoblje, prosječna starost, indeks starenja i koeficijent starosti 2011. godine u Gradu Prelogu i Međimurskoj županiji

GP/ MŽ	Ukupno	Mlado stanovništvo (0-19 g.)		Radno stanovništvo (20-65 g.)		Žene u fertilnoj dobi (15-49 g.)		Staro stanovništvo (više od 65 g.)		Prosj. starost	Indeks starenja	Koef. starosti
		Broj	Posto	Broj	Posto	Broj	Posto	Broj	Posto			
GP	7 815	1 674	21,4	5 313	68	1 759	44,6	1 298	16,6	41,1	106,2	22,8
MŽ	113 804	26 192	23	76 834	67,5	26 302	45,2	17 749	15,6	40	91,8	21,1

Izvor: Feletar i dr., 2015.

Prema tablici 12, udio mladog stanovništva u ukupnoj starosnoj strukturi Grada Preloga nešto je ispod prosjeka Međimurske županije. Godine 2011., udio mladog stanovništva je u Gradu Prelogu iznosio 21,4 %, dok na razini Županije 23 % (tab.12). To se odnosi i na sudjelovanje broja žena u fertilnoj dobi u Gradu Prelogu (44,6 %) nasuprot Međimurske županije (45,2 %). Udio starog stanovništva Grada Preloga malo je viši od prosjeka Županije, isto kao i radno sposobnog stanovništva (tab.12). Stanovnici Grada Preloga, 2011. godine, imaju prosječnu starost od 40,1 godinu, dok ona na razini Županije iznosi 40 godina. Očekivano prosječno trajanje života u naseljima Grada Preloga može se reći da je negdje u prosjeku Hrvatske. Situacija je u Gradu Prelogu, u odnosu na županijsku razinu, nepovoljnija upravo zbog izrazitijeg procesa senilizacije. Kao što je i na dobno-spolnoj piramidi Preloga vidljivo, prednjači skupina starog stanovništva nasuprot mladog što je situacija na području čitava Grada, samo što je u Međimurskoj županiji manje izražena. To odmah rezultira i visokim vrijednostima koeficijenta starosti te indeksa starenja nasuprot županijskoj razini (tab.12). Iako je situacija u Gradu u promatranim godinama nepovoljnija o županijske razine, ona se polako popravlja uz pomoć prethodno navedenih mjera pronatalitetne politike.

Analizirana je i struktura stanovništva prema školskoj spremi. Danas praktički više nema nepismenog stanovnika. Potpuno osmogodišnje osnovno obrazovanje obuhvatilo je cjelokupnu populaciju od 1970-ih, dok u zadnjih dvadesetak godina dominira srednjoškolsko obrazovanje. U novije vrijeme raste sudjelovanje stanovništva s višim i visokim obrazovanjem.

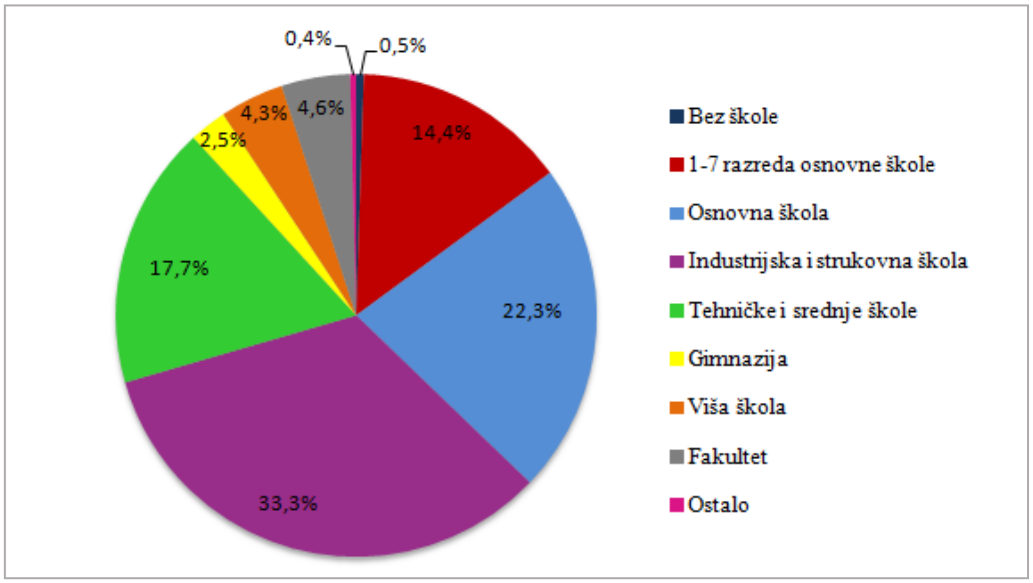

Sl.28: Stanovništvo Grada Preloga starije od 15 godina prema postignutoj školskoj spremi 2011. godine

Izvor: URL 33

U ovom slučaju još je jednom dokazano, uz spomenuta istraživanja unutar potpoglavlja o odgoju i obrazovanju, da najviše stanovnika Grada Preloga završava industrijsku te strukovne škole (33,3 %) njegujući tako poduzetničku tradiciju Preloga te se ujedno i zapošljavaju u Prelogu u djelatnostima sekundarnoga sektora (sl.28). Velik dio stanovnika završava i tehničku ili slične srednje škole (17,7 %). Popis stanovništva 2011. godine, na području Grada Preloga, zabilježio je 0,5% stanovnika od ukupnog broja stanovnika starijeg od 15 godina koji uopće nemaju završenu nikakvu školu (sl.28). Onih s potpuno završnom osnovnom školom ima 22,3 %, dok onih sa završenih sedam razreda osnovne škole 14,4 %. Gimnaziju je te godine završilo 2,5 % stanovnika starijih od 15 godina (sl.28). Završeno srednje obrazovanje ima 53,5 % stanovnika Grada Preloga. U porastu je i broj stanovnika s višim te visokim obrazovanjem. U Prelogu ne postoji fakultet koji bi omogućavao obrazovanje stanovnika Grada na toj razini, no to ne znači da se oni ne školuju u nekim od susjednih gradskih centara te naposljetku zapošljavaju u Prelogu na

nekom od uredskih poslova unutar industrijske zone ili zasebnim poduzećima na području Grada. Godine 2011., udio osoba s višom školom je iznosio 4,3 %, dok onih s fakultetom 4,6 % (sl.28). U Gradu Prelogu je stanovalo i 9 magistara znanosti te 3 doktora znanosti (0,4 %). U Prelogu zapravo radi znatno više školovanih kadrova upravo zbog razvijenih dnevnih migracija jer velik broj ljudi na posao dolazi iz okolnih naselja i gradova što je već prije dokazano veličinom gravitacijskog područja Prelog prema broju dnevnih migranata 2014. godine (sl.20). Činjenica je da Prelogu nedostaju visokoobrazovani kadrovi. U nekim razvijenim područjima na njih otpada i više od 25 % od ukupnog broja stanovnika (Feletar i dr., 2015). Veća je obrazovanost stanovništva u gradskome naselju Prelog, koji je i ujedno glavni centar rada, dok su okolna ruralna naselja slabija po tome pitanju.

U nastavku su analizirana i migracijska obilježja stanovništva Grada Preloga 2011. godine kako bi se vidjelo koliki je udio autohtonog stanovništva, tj. koji su rođeni u naselju u kojem i danas žive. Tijekom zadnjeg popisa stanovništva, takvih je bilo 61,2 % (sl.29). Zapravo se 38,8 % sadašnjih stanovnika naselja Grada Preloga doselilo iz drugih naselja i krajeva. Kada su unutargradske migracije u pitanju taj udio iznosi 10,2 %, a iz područja Međimurske županije 13,4 % (sl.29). Manji postotak se odnosi na dolazak iz neke druge županije (5,3 %) te iz inozemstva (9,8 %). Taj podatak ide u prilog činjenici da je Grad Prelog, kroz njegovu noviju povijest, bio izrazito područje emigracije, više nego imigracije. To se danas dosta mijenja paralelno sa značajnom urbanizacijom i gospodarskim razvojem Preloga, uz brojne mjere vezane uz stanovanje i demografiju koje zapravo privlače ljude na trajno nastanjivanje u Prelogu, ponajviše s prostora Donjeg Međimurja.

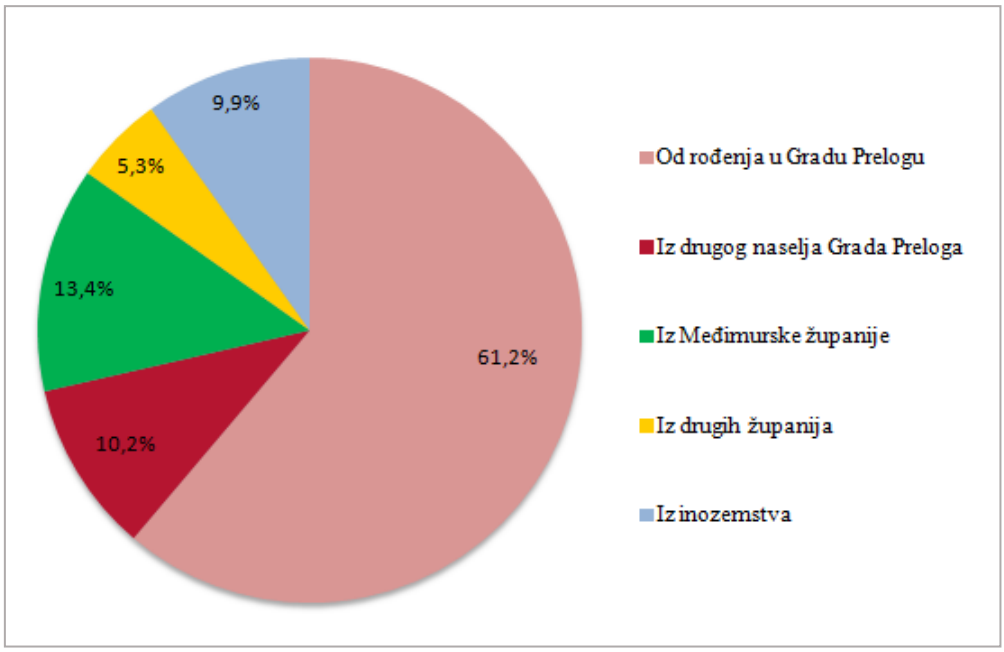

Sl.29: Stanovništvo Grada Preloga prema migracijskim obilježjima 2011. godine

Izvor: URL 34

4.1.3. DEMOGRAFSKI POTENCIJALI GRADA PRELOGA

Iako se može reći da područje Grada Preloga nosi karakteristiku dobrih demografskih resursa, razlike su izrazite unutar pojedinih naselja Grada. Najpovoljniju situaciju ima gradsko naselje Prelog (tip B) i naselja Čehovec i Cirkovljan (tip C) (sl.30). Cirkovljan i Čehovec su granični slučajevi između tipa C i tipa D. Nepovoljnija je situacija na području Draškovca, Hemuševca te Čukovca (tip D), dok vrlo slabe demografske resurse pokazuju Oporovec i Otok (tip E) (sl.30). Tip A i tip F ne nosi nijedno naselje unutar Grada.

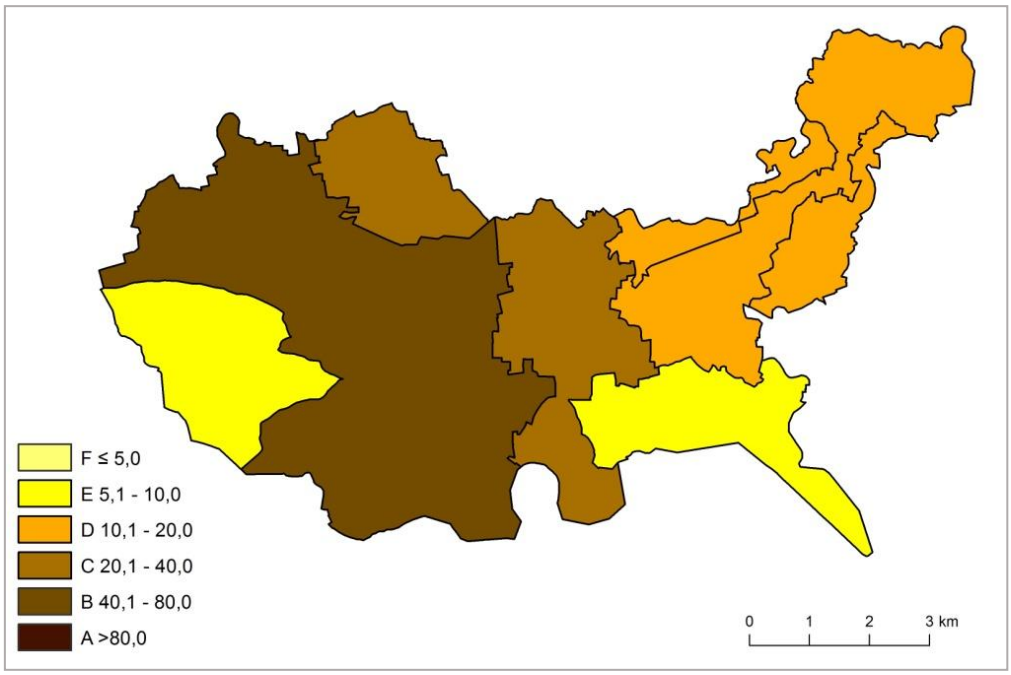

Sl.30: Tipologija naselja Grada Preloga prema indeksu demografskih resursa (IDER), 2011. godine

Izvor: URL 1; Kavran-Matjačić, 2016.

Tab.13: Tipologija naselja Grada Preloga prema indeksu demografskih resursa, 2011. godine

	k	I dem	I o	I der	TIP
Cirkovljan	0,025	180,5	692,4	21,82	C
Čehovec	0,025	173,9	651,5	20,63	C
Čukovec	0,025	261,3	196,4	11,44	D
Draškovec	0,025	21,9	776	19,95	D
Hemuševec	0,025	422,5	292,8	17,88	D
Oporovec	0,025	54,8	297,6	8,81	E
Otok	0,025	313,8	51,8	9,14	E
Prelog	0,05	227,4	1009,7	61,86	B

Izvor: Kavran-Matjačić, 2016.

Najpovoljnija je situacija u Prelogu, u kojem indeks demografskih resursa iznosi 61,86, dok u Oporovcu i Otoku ne prelazi 10 (tab.13). Vidljiva je promjena ovoga pokazatelja u usporedbi s podacima Popisa stanovništva 2001. godine. Prema tim podacima, na području Grada Preloga ne postoji tip B (Kavran-Matjačić, 2016). Cjelokupno područje Grada bilježilo je tip D, Prelog tip C, Otok tip D, ostala naselja tip E, izuzev Čukovca sa tipom F (Kavran-Matjačić, 2016). U suvremenom razdoblju je vidljivo poboljšanje demografskih resursa na području Grada. Sva naselja bilježe poboljšanje indeksa demografskih resursa

izuzev Oporovca kod kojeg nema promjene te Otoka koji bilježi pad ovog indeksa. Rezultat poboljšanja indeksa demografskih resursa može se naći u gospodarskoj krizi jer se mlado školovano stanovništvo, ako ne nađe posao izvan Međimurske županije, vraća kući. Tu je još i mjera koju provodi HZZO- Stručno osposobljavanje za rad bez zasnivanja radnog odnosa povodom koje se isto vraćaju kući nakon što to obave u roku od godinu dana. Tome svemu svjedoči i podatak da čak 13,5 % nezaposlenih u Gradu je visokoobrazovano stanovništvo. Jasno je da bez obzira na to što je indeks demografskih resursa poboljšan, brojni drugi demografski i gospodarski čimbenici mogu vrlo brzo i lako to poljuljati.

5. GRAD PRELOG UNUTAR LAG-A MURA-DRAVA

LAG Mura-Drava proteže se na površini od 287,94 km² te obuhvaća 7 općina i jedan upravni grad u Međimurskoj županiji (Donja Dubrava, Donji Kraljevec, Donji Vidovec, Goričan, Kotoriba, Orehovica, Sveta Marija i Grad Prelog) te općinu Legrad u Koprivničko-križevačkoj županiji (sl.31). Sukladno statističkim podacima DZS-a, na području LAG-a je, u ukupno 30 naselja, 2011. godine obitavalo 29 083 stanovnika, dok je prosječna gustoća naseljenosti bila 101,0 st./km² (tab.15). LAG se nalazi na krajnjem sjevernom dijelu Republike Hrvatske, na području Međimurske i Koprivničko-križevačke županije (sl.31). Rijeke Mura i Drava ga omeđuju sa sjeverne i južne strane dajući mu tako specifična prirodna i geografska obilježja (sl.31). Od susjednih država graniči s Mađarskom, dok od LAG-ova, s LAG-om Izvor na jugu te sa LAG-om Podravina na jugoistoku.

Tab.14: Površina, broj stanovnika, gustoća naseljenosti i naselja LAG-a Mura-Drava, 2011. godine

JLS	Površina (km²)	Gustoća naseljenosti (st/km²)	Broj stanovnika 2011.	Naselja u sklopu JLS
Donja Dubrava	19,16	100,21	1 920	Donja Dubrava
Donji Kraljevec	36	129,42	4 659	Donji Hrašćan, Donji Kraljevec, Donji Pustakovec, Hodošan, Palinovec, Sveti Juraj u Trnju
Donji Vidovec	13,64	102,56	1 399	Donji Vidovec

Goričan	21,56	130,94	2 823	Goričan
Kotoriba	26,58	121,29	3 224	Kotoriba
Legrad	62,62	35,79	2 241	Antolovec, Kutnjak, Legrad, Mali Otok, Selnica Podravska, Veliki Otok, Zablatje
Orehovica	21,32	125,94	2 685	Orehovica, Podbrest, Vularija
Prelog	63,66	122,76	7 815	Cirkovljan, Čehovec, Čukovec, Draškovec, Hemuševec, Oporovec, Otok,Prelog
Sveta Marija	23,40	99,02	2 317	Donji Mihaljevec, Sveta Marija
UKUPNO LAG	**287,94**	**101**	**29 083**	**-**

Izvor: URL 35

Sl.31: Prostorni obuhvat LAG-a Mura-Drava

Izvor: URL 1

Na pitanje da u kratkim crtama predstavi LAG Mura-Drava, predstavnik LAG-a je odgovorio: „Lokalna akcijska grupa Mura-Drava osnovana je 2012. godine od strane 9 JLS-ova. Cilj LAG-a je uspostaviti sinergiju lokalne zajednice s višim upravnim razinama provedbom lokalnih razvojnih strategija (LRS-ova). LAG Mura-Drava nastoji svojim članovima i stanovništvu na tome području omogućiti što bolje životne uvjete. To trenutno ostvarujemo kroz „Program ruralnog razvoja“ (PRR) te LRS-ovi počivaju na PRR-u.“ (I2). Predstavnik LAG-a je također rekao da članom LAG-a ne može postati fizička osoba, već se učlaniti mogu udruge, obrti, OPG-ovi, tvrtke, javne ustanove, JLS-ovi i slično (I2). O članstvu još govori: „Trenutno LAG broji 70-ak članova koji su ravnomjerno podijeljeni između civilnog i gospodarskog sektora. Najviše se baziramo na OPG-ove iz razloga što je PRR formiran na način da vučemo sredstva upravo za njih. U sljedećem razdoblju planira se na nacionalnoj razini proširiti i na Europski socijalni fond pa će se udruge lakše moći uključiti te će se i za njih raspisivati natječaji.“ (I2). Na pitanje da objasni tvrdnju da „LAG Mura-Drava počiva na načelima LEADER pristupa“, odgovorio je: Agencija za plaćanje u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnome razvoju (APPRR) je uz Ministarstvo poljoprivrede naša krovna organizacija. Oni nam dosta uvjetuju i mi raspisujemo natječaje sukladno njima na državnoj razini isto kao i svi ostali LAG-ovi u Republici Hrvatskoj. To načelno nije loše jer smo trenutno u fazi prilagodbe te kod nas to baš i ne funkcionira kako bi zapravo trebalo jer smo relativno novi u svemu tome. Naše glavne mrežne potpore su i Hrvatska mreža za ruralni razvoj (HMRR) te LEADER mreža Hrvatske (LMH) koje nam pomažu u sakupljanju dokumentacije te ostalim pravnim poslovima. (I2). Osvrnuo se i na raspisivanje natječaje: „Druge države imaju veću autonomiju u raspisivanju i provođenju natječaja za razliku od nas. Mi smo LRS prilagodili našem području na način da raspisujemo mjere za koje znamo da ima interesa za njih. Pokazalo se da smo prilično dobro detektirali sve to te smo sredstva prilično dobro raspodijelili. Neke mjere smo morali maknuti i prilagođavati zbog državne situacije jer se neke nisu čak ni na državnoj razini raspisivale. LEADER pristup, odnosno mogućnost da mi raspisujemo natječaje za OPG-ove i općine unutar LAG-a Mura-Drava, je definitivno dobar jer mi sami znamo što ljudima treba i pomažemo im novčano da ostvare željeni razvoj te se odmah razvija cijelo naše područje.“ (I2). Kaže da trenutno nisu ni na kakvim projektima izvan mjere LEADER (I2). Na pitanje kako dugo već raspisuju natječaje kaže: „U ovom razdoblju smo tek ušli u raspisivanje natječaja. Na polju turizma raspisujemo natječaje unutar podmjere 19.3., a na

polju poljoprivrede unutar podmjere 19.2. Nedavno smo imali natječaj za male poljoprivrednike. U tu svrhu smo dodijelili sredstva 16 malim poljoprivrednim gospodarstvima koja razvijaju neko svoje poslovanje. Dodjela sredstava se bazirala na bodovanju prema određenim kriterijima koje prijavitelj mora uvažiti (razina obrazovanja, inovativnost, dob, vrsta investicije i slično). To se može preslikati i na natječaje vezane uz turizam.“ (I2). Na pitanje da pobliže objasni dva prioritetna cilja na kojem počiva njihova LRS govori: „Prvi cilj je vezan uz razvoj poljoprivrede, a drugi uz razvoj JLS-ova. Jačanje konkurentnosti poljoprivredne proizvodnje, odnosno omogućiti OPG-ovima bolju konkurentnost na tržištu, bolju kvalitetu proizvoda te bolji plasman na tržište. Kada je u pitanju razvoj JLS-ova, tu se baziramo na poboljšanje životnih uvjeta kroz infrastrukturne projekte.“ (I2) Neke od sastanaka skupštine LAG-a Mura-Drava pohađala je i djelatnica REDEA-e zastupajući općinu Kotoriba kada je u pitanju bio infrastrukturni projekt na području navedene općine (I3). Riječ je bila o rekonstrukciji i opremanju sportskih terena u Kotoribi te je ona zastupala općinu koja se javila na mjeru 3P1-M1 “Razvoj i modernizacija društvene infrastrukture” iz LRS, a koja je sukladna tipu podmjere 7.4.1. “Ulaganja u pokretanje, poboljšanje ili proširenje lokalnih temeljnih usluga za ruralno stanovništvo, uključujući slobodno vrijeme i kulturne aktivnosti te povezanu infrastrukturu” iz PPR-a te je time općina ostvarila 296 500 kn. (URL 36). Kao predstavnik građanstva općine Kotoriba, djelatnica REDEA-e, o djelovanju LAG-a kaže: „Iz perspektive stanovnika, ja djelovanje LAG-a ni ne primjećujem, osim koristi koju imaju članovi poput OPG-ova i udruga na području Općine. Dosta ljudi ni ne zna što je zapravo LAG i koja mu je funkcija. To toliko ne pripisujem lošem upravljanju LAG-a, već samoj Općini koja dovoljno ne iskorištava potencijale razvoja preko LAG-a čiji je član.“(I3). Predstavnik LAG-a, tijekom intervjua, ističe kako su im trenutno najznačajniji projekti suradnje s ostalim LAG-ovima na teritoriju sjeverozapadne Hrvatske, ali i šire, te ne zaboravlja pojasniti i gdje je Grad Prelog u svemu tome: „Što se JLS-ova tiče, trenutno je raspisan 5. LAG natječaj iz LRS LAG-a za razdoblje od 2014.-2020. godine, za mjeru 2P1-M1 “Razvoj i modernizacija društvene infrastrukture“ koja je sukladna podmjeri 7.4.1. iz PPR-a. Na našim internetskim stranicama imamo ažuriran popis svih natječaja koji su dosad prošli. Oni se više-manje baziraju na infrastrukturnim projektima na području određenih općina, odnosno Grada Preloga, no dosta njih se tiče i OPG-ova. Kao primjer infrastrukturnog projekta je financiranje rekonstrukcije sportskog objekta u Draškovcu od strane Grada Preloga. Projekt je prijavljen na istu mjeru kao i infrastrukturni projekt ranije

spomenut za Kotoribu gdje je Grad Prelog ostvario isti iznos kao i općina Kotoriba. Dosta se OPG-ova iz Grada Preloga javlja na naše natječaje“. (I2). Na pitanje da li se Grad Prelog unutar LAG-a po nečemu ističe, predstavnik LAG-a objašnjava: „Na samim počecima, uprava LAG-a Mura-Drava jest prvotno bila smještena u Prelogu, no danas je ona u Donjem Vidovcu iz razloga jer se htjela postići decentralizacija upravnih funkcija, a i Donji Vidovec je svim JLS-ovima unutar LAG-a prometno dostupniji. Sve JLS unutar LAG-a imaju jednaku funkciju i značaj. Sa svima surađujemo na jednakoj razini i nikoga ne diskriminiramo, već prevladava uzajamna korist. Sve to funkcionira na isti način kao i kod ostalih. Grad Prelog se normalno prijavljuje na natječaje i ostvaruje sredstva kojima dalje raspolaže na određen način.“ (I2).

Jedan od OPG-ova koji se redovito javlja na natječaje LAG-a Mura-Drava i njegov je član od samoga osnutka 2012. godine je jedan OPG iz Svete Marije (I6). Na području Donjeg Međimurja oni djeluju još ranijih 2000-ih godina, no službeno kao OPG djeluju od 2006. godine (I6). Prvenstveno se bave ekološkom proizvodnjom jabuka te ratarskih kultura poput pira, heljde, prosa te kukuruza (I6). Njima vođenje OPG-a nije primarna djelatnost, već samo dodatni izvor prihoda (I6). Na pitanje kako funkcionira prodaja proizvoda predstavnik OPG-a iz Svete Marije kaže: „Zainteresirani naruče proizvode putem društvenih mreža pa dolaze direktno uz prethodni dogovori ili im mi dostavimo robu.“(I6). Kažu da nemaju kušaonicu koja bi im dobro došla jer za to trenutno nemaju novčane, a ni organizacijske mogućnosti (I6). Isto tako nemaju ni smještajne kapacitete u sklopu svog OPG-a: „Više puta smo razmišljali o tome i mislimo da bi time naše djelovanje još više dobilo na važnosti, no financijski je to nama trenutno neizvedivo. Ako će se objaviti natječaj na tu temu, prijaviti ćemo se jer je u proteklih dvije godine fokus bio na malim poljoprivrednicima, dok za ovu temu to nije relevantno jer se takav projekt treba prijaviti u svrhu turističke nadogradnje na OPG-ovima koja trenutno zbog cijele situacije u državi nije prioritet. Problem je i lokalne samouprave koja nije fleksibilna na tome polju jer ne prepoznaje turistički potencijal u tome aspektu ruralnog turizma. U Gornjem Međimurju, koje je turistički prepoznatljivo, osim popularnih kuća za odmor, OPG-ovi se polako okreću pružanju usluge smještaja.“(I6). Na pitanje kako promoviraju svoje proizvode te vrše marketing kažu: „Prije cijele ove pandemije Covid-19, bili smo vrlo aktivni na sajmovima i manifestacijama gdje su klijenti mogli direktno stupiti u kontakt s nama te kušati naše proizvode. Marketing vršimo i putem interneta, društvenih mreža, letaka, brošura i slično. Probali smo čak, što se brendiranja proizvoda tiče, surađivati s

Turističkom zajednicom Međimurske županije, no trenutno ne postoji projekt kojim bi se zaštitio naš domaći autohtoni proizvod. Usmena predaja i preporuke imaju veliku ulogu u našem poslovnom uspjehu. Sa sigurnošću mogu reći da ljudi prepoznaju kvalitetu naših proizvoda koji nose oznaku eko certifikata. Od oznaka izdvajam oznaku „Plavi ceker, certifikat za jabučni sok od strane Grada Zagreba te certifikat za biodinamički proizvod od strane centra Rudolfa Steinera koja još nije službena.“(I6). Na pitanje koliki im je godišnji financijski doprinos kaže: „Prethodne tri godine su bile vrlo loše po prinosima tako nismo zaradili koliko smo očekivali. U normalnim uvjetima i okolnostima, godišnja zarada bi bila oko 40 000 kn. Od 10 000 do 20 000 kn bi bila godišnja zarada od samih proizvoda plus poticaji u iznosu od 15 000 do 20 000 kn.“(I6). Na pitanje koje su projekte nedavno proveli kako bi poboljšali svoje poslovanje rekli su: „Osim primarne proizvodnje, fokus smo ove godine stavili na preradu. U tu svrhu smo se javili na natječaj LAG-a Mura-Drava u sklopu podmjere 6.3.1. „Potpora razvoju malih poljoprivrednih gospodarstava“, gdje smo osim njihove novčane pomoći (111 678 kn) koristili i svoj dio novaca. Povodom spomenute mjere, preko LAG-a, nam je lakše bilo postići cilj iz razloga je jer to državna mjera koja je prebačena na LAG i lakše je bilo aplicirati nego na državnoj razini jer, iako su kriteriji isti, konkurencija je puno veća. Jedan od problema je taj što smo mi razvijeniji te time automatski dobivamo manje bodova. Još jedan od projekata, koji smo ostvarili preko Ministarstva turizma, je nadstrešnica u našem voćnjaku „Škrinjica zdravlja“ gdje možemo primiti grupe do 20-ak ljudi te prezentirati svoje proizvode posjetiteljima i demonstrirati im naš radu u voćnjaku. Osim rada u voćnjaku, mogu iz prve ruke vidjeti tradicionalno pečenje kruha pomoću krušne peći koju smo nabavili samo u tu svrhu isto preko Ministarstva turizma. Preko Turističke zajednice Međimurske županije uspjeli smo nabaviti mlin na kamen i stara kola pomoću kojih pokušavamo posjetiteljima približiti stare zanate te tradicionalnu proizvodnju i način života ovoga kraja. Ovisno o projektu dobije se određena svota kojom se onda raspolaže. Mi smo dosad aplicirali projekte do 15 000 eura, no ima i onih projekata koji idu i do 50 000 eura.“(I6). Kao najznačajniji projekt izdvajaju manifestaciju „Jeden grunt“: „Ona je osmišljena na način da se, na godišnjoj bazi, više puta mijenjaju lokacije samog održavanja i svaki put na prostoru drugog OPG-a. Manifestacija bi ove godine bila održana treći put. Prve godine su u pitanju bile dvije lokacije, prošle godine tri, a ove bi bile četiri. Svaki OPG ponudi tada neko svoje tradicionalno jelo, degustiraju se proizvodi uz mogućnost kupnje. Dosad smo bili kod jednog OPG-a u Goričanu, zatim jednog OPG-a u Oporovcu i kod nas. U budućnosti

mislimo, u sklopu navedene manifestacije, surađivati i s jednim OPG-om iz Čukovca, ali nas je pandemija Covid-19 ove godine spriječila u tome.“(I6). Na pitanje da izraze mišljenje o važnosti svog OPG-a na lokalnoj i regionalnoj razini izjavili su: „Smatram da smo se dugogodišnjim djelovanjem izborili i zaslužili, poput OPG-ova s kojima surađujemo na području Donjeg Međimurja, regionalno značenje i važnost na teritoriju čitave Županije. Smatramo da smo se upravo odnosom prema radu, ali i kvalitetom proizvoda izdvojili u usporedbi s drugim OPG-ovima na ovome prostoru.“(I6). Iako smatraju da funkcioniraju vrlo dobro, izdvajaju neke negativnosti: „Nemoguće je čuti da neki OPG s ovoga područja može živjeti od toga jer su prevelike fluktuacije prihoda. Međimurska županija ne pridonosi turističkome marketingu te nije financijska potpora u tome smislu tako da smo mi doslovno prepušteni sami sebi. Negativnost je i ova pandemija Covid-19 zbog koje ljudi baš i ne dolaze k nama jer izbjegavaju direktne kontakte čime se automatski odgađa manifestacija „Jeden grunt“ koja nam uvelike donosi prihode od proizvodnje, ali i slabi marketinški dio jer klijenti gube kontinuitet poslovanja. Problem je što kod nas prodaja na kućnome pragu poput ove naše manifestacije „Jeden grunt“ nije baš popularna i nema veliki značaj kao na primjer u Austriji i drugim europskim zemljama.“(I6). Kao prednost izdvajaju članstvo unutar LAG-a te smatraju da ono uvelike doprinosi njihovom napretku i značaju: „Kao članovi LAG-a plaćamo članarinu, a oni nam zauzvrat daju mogućnost sudjelovanja u dogovoru o iznosima samih natječaja te direktni uvid u državne natječaje koji će biti raspisani tako da smo u stalnome toku. Šalju nam i obavijesti o manifestacijama koje slijede te nam članarina pokriva dijelove troškova sudjelovanja na istima.“(I6). Na pitanje da objasne da li se neka JLS ističe unutar LAG-a kažu: „Kao primjer ću uzeti bodovanje kod apliciranja na neki od natječaja. Unutar LAG-a je jedino općina Legrad slabije razvijena pa time dobiva više bodova te više novčanih sredstava od drugih JLS-ova. Grad Prelog time dobiva manje bodova i manje novčanih sredstava jer je najrazvijeniji na području LAG-a. Kod ostalih JLS-ova nema neke prevelike razlike u bodovanju jer su svi ravnopravni. Mi automatski dobivamo više bodova baš zbog bavljenja ekološkom proizvodnjom.“(I6).

Za prijavu na pojedine natječaje koje raspisuje LAG Mura-Drava nije postavljen uvjet članstva tako se na jedan od natječaja prijavio i jedan OPG s područja Hemuševca koji nije njegov član (I1). Uvjet za prijavu je samo bio da je OPG registriran na području LAG-a, točnije, ovaj je na području Grada Preloga (I1). Taj OPG iz Hemuševca se javio na mjeru 1P1-M1 „Poticanje ulaganja u povećanje kapaciteta, modernizacija i opremanje malih

OPG-ova“ iz LRS-a koja je istovjetna podmjeri 6.3.1. „Potpora razvoju malih OPG-ova“ iz PPR-a (URL 36). Tim putem oni su osigurali poljoprivrednu mehanizaciju, strojeve i opremu u iznosu od oko 110 000 kn s obzirom da se bave uzgojem ukrasnog bilja te božićnih jelki (URL 36).

Osim projekata LAG-a te istraživanja djelovanja odabranih članova na njegovom području, intervjuima je cilj bio i istražiti svakodnevne životne navike iz aspekta građanstva koje živi u okolici Grada Preloga te uvidjeti koliko zapravo njima znači blizina Preloga te time stvoriti širu sliku međudjelovanja Grada i okolice. Predstavniku LAG-a je postavljeno pitanje da objasni kakav je prema njemu život unutar općine Donji Kraljevec s obzirom da tamo živi: „Općina Donji Kraljevec je poprilično razvijena što se infrastrukture tiče, ali i funkcija. Prelog mi za razliku od mjesta stanovanja pruža neke administrativne funkcije poput javnih bilježnika, katastra, gruntovnice, FINA-e, HZZO-a i sličnih ustanova koje moja općina ne posjeduje, kao ni srednju školu. Od ostalih funkcija imamo sve, od banke, pošte, zdravstvene ambulante i dućana. Govori se da će u Donji Kraljevec uskoro doći Spar pa će općina dodatno dobiti na važnosti. Prednost je i ta što nam je Prelog prometno dostupan i dobra je kvaliteta cesta između Preloga i Donjeg Kraljevca. Autobusni prijevoz nije zadovoljavajući i kultura te vrste prijevoza u našoj općini baš i nije zaživjela zbog željeznice. Dobra je povezanost Donjeg Kraljevca i Donjeg Vidovca jer svakodnevno autom na posao putujem 15 minuta. Smatram da ću još brže stići na posao sa završetkom Sjeverne zaobilaznice Preloga (I2). Nije baš mogao izdvojiti neke negativnosti života u ruralnom području manjeg grada: „Naše ruralno područje nije baš tipično ruralno područje i mislim da mi graničimo s nekim urbanim standardima. Ljudi u zadnje vrijeme iz gradova preseljavaju u ruralnu sredinu što zapravo govori o porastu važnosti ruralnosti kao novog načina života. Što se udaljenosti do većih gradskih središta unutar Županije tiče, ne možemo reći da nam je velik problem ako smo do Čakovca, županijskog središta, udaljeni 15 minuta vožnje automobilom ili do Preloga oko 5 minuta. Te sve relacije su relativno male i neke izražene negativnosti života u ruralnom području ne vidim. Jedino što Prelogu nedostaje su fakulteti, ali oni postoje u Čakovcu. Kao što sam rekao, prometna povezanost je dobra i to zapravo nije neka negativnost s obzirom na samu veličinu Preloga te krajnjih potreba za time. Kao negativnost u prometnome smislu je zastarjelost i nedostatak ulaganja u željeznički promet te manjak linija u autobusnome prijevozu kao i rijetki polasci tako da nam je mobilnost ograničena ako ne posjedujemo automobil.“ (I2). Na pitanje da na svoj način objasni kooperaciju Grada Preloga sa svojom okolicom rekao je: „Čim je razvijenija

okolica, time se i sam grad bolje razvija. Prodaja poljoprivrednih proizvoda iz OPG-ova u okolici u hipermarkete u samome gradu bio bi odličan primjer koristi okolice od grada. Kod nas još ne funkcionira i nije zaživjelo tako da poveznica u tome ne postoji. Koliko ja znam iz povijesti projekata koje LAG provodi vezano uz OPG-ove i plasman njihovih proizvoda oni na tržištu djeluju zasebno. Mislim da KTC i Konzum kao veći hipermarketi u Prelogu nemaju ugovore takvog tipa s OPG-ovima na području LAG-a. KTC nije iz Preloga nego je njegovo sjedište u Podravini, točnije u Križevcima. Drugo da baš postoji neki naš trgovački lanac. Koliko znam, KTC, ako i otkupljuje, to radi za Križevce i onda se to distribuira po ostalim mjestima u kojima se KTC nalazi. Područje općine Donji Kraljevec se zajedno s Gradom Prelogom dobro razvija te to predstavlja dobru investicijsku klimu za tvrtke koje su spremne ulagati u taj prostor. Dosta se stanovništva iz okolice trajno nastanjuje u Prelogu tako što kupuju gradilišta te podižu stambene kuće. Što se turizma tiče, ugostiteljski objekti te objekti koji nude smještaj nisu previše povezani na području LAG-a. Kada turist dođe na područje Donjeg Međimurja ne nudi mu se svojevrsni turistički aranžman svih vrsta ugostiteljskih objekata te smještaja kako bi što kvalitetnije upoznao prostor u kojem boravi. To je zasad sve u fazi razvitka, no teži se upravo tome. Gornje Međimurje je u turističkoj prednosti jer oni, za razliku od nas, imaju središnju točku koja sve to prikuplja. Mi nemamo ni smještajne kapacitete kod OPG-ova i atraktivne turističke proizvode koji bi privlačiti turiste i posjetitelje na ovaj prostor. Nije da u Donjem Međimurju nemamo potencijala za turizam samo nedostaje kooperacija između organizacija koje bi sve to mogle načelno dovesti do savršenstva. Turistička zajednica Međimurske županije trebala bi surađivati sa svakom jedinicom lokalne samouprave zasebno te u budućnosti osnovati turističku zajednicu Donjeg Međimurja koja bi bila zadužena za to.“ (I2).

Svakodnevni život unutar općine Kotoriba, opisala je i djelatnica REDEA-e, osvrnuvši se ujedno i na gradske funkcije Preloga: „Nedavno sam u Prelogu koristila porezno i zdravstveno osiguranje jer u Kotoribi nemamo mogućnost toga. Za kupovinu namirnica odlazim u Koprivnicu koja mi je prometno dostupnija, a ima i veći izbor dućana. To sve obavljam automobilom, dok autobus uopće ne koristim zbog željeznice koju koristim isključivo do posla u Čakovcu, ali za željeznički promet nemam neke pozitivne stvari za izdvojiti. Kada poželim mir i imam potrebu za rekreacijom odem na vožnju biciklom pokraj Drave, dok u Prelog na „Marinu“ nemam naviku otići zbog udaljenosti“ (I3). Na pitanje da li vidi neke konkretne veze između grada i okolice, djelatnica REDEA-e kaže:

„Industrijski i poduzetnički aspekt Preloga je već svima poznat. Poveznica je vidljiva i na polju cikloturizma kroz primjer biciklističkih ruta poput Dravske biciklističke rute koja je istoimena ruti EuroVelo 13, a koja prolazi i područjem Donjeg Međimurja, tj. JLS-ovima u sastavu LAG-a Mura-Drava.“ (I3). Stanovanje u Kotoribi opisuje: „Živim u stanu blizu željezničkog kolodvora. Na režije mi mjesečno otpadne do 1000 kn ljeti, dok zimi i do 1400 kn. Mjesečno na kupovinu namirnica potrošim oko 800 kn te minimalno oko 500 kn na kućnog ljubimca. Znači otprilike trećina prihoda ide na stvari vezane uz kućanstvo, dok još oko 500 kn za kartu za vlak. Troškovi su prihvatljivi s obzirom a lokaciju, ali najveći problem u Kotoribi predstavlja veliki broj pripadnika romske nacionalne manjine, čak više od 10 % u ukupnom stanovništvu Općine, koji često narušavaju javni red i mir te dolaze u sukobe sa tamošnjim stanovništvom. Zbog toga smatram da je Kotoriba nepoželjna lokacija za stanovanje.“ (I3). Na pitanje koje sve funkcije Kotoriba pruža, kaže: „Od financijskih ustanova koristim PBZ, iako većinu toga obavim putem internet bankarstva te postoji FINA. Ukoliko imam nekih zdravstvenih problema hitna ima svoju ispostavu u Kotoribi. Od dućana posjećujem Metss, Konzum, cvjećaru i mesnicu. Ostale usluge poput doktora i zubara koristim izvan Kotoribe. Imamo i vrtić te osnovnu školu.“ (I3).

O stanovanju u okolici Grada Preloga, unutar općine Sveta Marija, predstavnik OPG-a je rekao: „Prelog je administrativno središte tako da to po sebi dosta govori. U selu nam za svakodnevno funkcioniranje fali banka, dok nam restorani ili veći dućani ne trebaju na svakodnevnoj bazi. Namirnice većinom nabavljamo u Čakovcu jer mi supruga tamo radi, ali velikim dijelom i u Koprivnici koja je od nas udaljena nekih 20 km. Do Preloga imamo 12 km, ali tamo nema velike ponude dućana. Primijetio sam da starija populacija u selu posjećuje hipermarkete u Prelogu, dok mi mobilniji imamo veću mogućnost izbora na drugim lokacijama. Negativna strana stanovanja u okolici Grada Preloga je to što Prelog „isisava“ stanovništvo sa sela, no ne u velikoj mjeri kao veći gradovi poput Koprivnice ili Čakovca. Na području Donjeg Međimurja prevladavaju gomilasta naselja i velika gustoća naseljenosti što rezultira kompaktnošću prostora. U mjestu stanovanja, ali i u Gradu Prelogu, nam nedostaje društvenih sadržaja, pogotovo za djecu. Zato moj sin satove plivanja pohađa u Čakovcu i Koprivnici, dok kćer glazbenu školu u Koprivnici. Prometna povezanost javnim prijevozom je dosta loša jer je moj sin do škole u Varaždinu čak dva put morao presjedati na vlak i željeznička stanica je unutar naše Općine čak 5 km izvan naselja. Autobusni prijevoz je isto loš jer danas na području Međimurja koordinira više privatnih autobusnih prijevoznika te je time manja frekventnost linija prijevoza. S obzirom

da smo zaljubljenici u prirodu, osim što planinarimo, često odemo na vožnju čamcem po Dravi. Ljeti znamo otići na Dravu na kupanje jer su nedavno napravili kupalište te drveni vidikovac na kupalištu u Svetoj Mariji.“ (I6). Na pitanje zašto su odabrali život na selu predstavnik OPG-a kaže: „Nikad nisam htio živjeti u gradu upravo zbog okruženja, iako sve ima svoje prednosti. Smatram da Prelog ne opravdava trenutnu cijenu gradilišta jer nema sve centralne funkcije koje imaju okolni veći gradovi. Mislim da je Prelog prenaglo urbaniziran te mu taj nagli razvoj sam nameće neke zahtjeve s kojima se on sam još ne može nositi. Za usporedbu, kumovi su u Prelogu, unutar stambenog naselja Jug, gradilište pred 20 godina, kupili za 8 000 eura. Danas se u Svetoj Mariji građevinsko zemljište može naći za te novce, dok su se cijene građevinskih zemljišta u Prelogu povećale na 15 000 - 20 000 eura, ovisno o lokaciji. Značajna je novčana razlika u usporedbi s već izgrađenim kućama. Jedan mladi bračni par je u Prelogu nedavno kupio staru kuću u iznosu od 60 000 eura. U vrijeme ove pandemije Covid-19 su se baš istaknuli limiti gradova pa tako i Preloga. S uvođenjem propusnica čovjek nije smio napustiti mjesto stanovanja, a u gradovima su još i zatvorili dosta objekata tako da su ti ljudi bili osuđeni na život u „četiri zida“. Mi imamo ogroman vrt, dvorište i svu tu prekrasnu prirodu oko nas tako da smo mi, na selu, te restrikcije lakše podnosili.“ (I6). Predstavnik OPG-a se osvrnuo na Prelog kao centar rada: „Prelog je danas preuzeo funkciju rada koja je nekad bila raspodijeljena na više lokacija po Županiji. Donji Kraljevec i danas može značajem parirati Prelogu jer ima jaku metalsku industriju, čak jaču od Preloga. On počiva na nasljeđu tvrtki Rade Končar i Fermont još iz doba Jugoslavije. Nekad su po zapošljavanju bile jake i Kotoriba i Donja Dubrava tako da se sam utjecaj Preloga nije osjećao u mjeri kao danas. Kotoriba je nekad imala MTČ i Međimurjeplet, a danas radni kontinuitet pokušava održati na čelu s tvrtkom Muraplast. Ostale su općine Donjeg Međimurja izgubile tu moć. Možda je taj sistem decentralizacije centara rada prije bio bolji jer danas centralizacija negativno utječe na periferiju.“ (I6). Na pitanje da ponudi svoje mišljenje u vezi stupnja razvoja okolice Grada Preloga je rekao: „Kotoriba i Goričan se uz Donji Kraljevec ističu po broju stanovnika, no opet je pitanje koliko naselja pojedina općina ima pa to ujedno i uvjetuje njen razvoj. Po meni manja općina ima manju snagu razvoja. Najslabijoj općini mislim da pripada općina Donji Vidovec s istoimenim naseljem. Po meni općine Donjeg Međimurja, u velikoj većini, imaju isti standard života.“ (I6).

Tablice 15 i 16 zapravo pojašnjavaju tu tematiku. Unutar LAG-a najveću površinu zauzima Grad Prelog te općina Legrad, dok najmanju općina Donji Vidovec (tab.15). Prema

statističkim podacima DZS-a iz 2011. godine, najveći broj stanovnika ima Grad Prelog pa ga slijede općina Donji Kraljevec, Kotoriba i Goričan (tab.15). Općina Donji Vidovec se ističe najmanjim brojem stanovnika (tab.15). Koliki je zapravo stupanj razvijenosti LAG-Mura-Drava vidljivo je kroz indeks razvijenosti. Sukladno tom pokazatelju, općina Legrad spada u II. skupinu indeksa razvijenosti, općine Donja Dubrava, Donji Vidovec i Orehovica u III. skupinu, općine Goričan i Kotoriba u IV. skupinu, općine Donji Kraljevec i Sveta Marija u V. skupinu, dok se Grad Prelog nalazi u VI. skupini indeksa razvijenosti (tab.15). Prema prosječnim vrijednostima, područje LAG-a može se svrstati u IV. kategoriju s indeksom razvijenosti od 96,76 % (tab.16).

Tab.15: Indeks razvijenosti jedinica lokalne samouprave LAG-a Mura-Drava za 2018. godinu

JLS	**Prosj. dohodak po stan.**	**Prosj. izvorni prihodi po stan.**	**Prosj. stopa nezapos.**	**Opće kretanje stan. (2016./2006.)**	**Indeks starenja (2011.)**	**Stupanj obraz. (VSS, 20-65) (2011.)**	**Indeks razvijenosti JLS/skupina**
Donja Dubrava	98,78	94,14	106,51	94,33	97,5	96,64	97,81%/3
Donji Kraljevec	100,03	94,57	108,98	99,08	100,56	99,41	100,25%/5
Donji Vidovec	95,21	93,76	106,56	97,26	100,27	94,78	97,77%/3
Goričan	97,20	93,94	107,89	98,24	105,27	92,99	98,95%/4
Kotoriba	96,51	94,49	101,02	104,56	105,36	95,59	99,40%/4
Legrad	95,79	97,38	104,6	92,81	90,71	92,21	95,36%/2
Orehovica	83,68	93,16	95,98	111,77	108,08	89,47	96,01%/3
Prelog	102,70	96,96	109,84	103,56	103,8	99,86	102,63%/6
Sveta Marija	103,46	94,73	109,05	99,8	103,16	95,15	100,64%/5
UKUPNO LAG	97,04	94,79	105,6	100,16	101,63	95,12	98,76%/4

Izvor: URL 35

6. ZAKLJUČAK

Već na samome početku rada potvrđena je hipoteza da je Grad Prelog kombinacija gradske sredine i ruralnog prostora, odnosno da je prostor Grada Preloga heterogen ili mozaičan. U prilog tome idu brojni modeli ruralno-urbane diferencijacije na području Hrvatske. Kod svih je Prelog definiran kao gradsko područje, dok su preostala naselja u

sklopu Grada izdvojena kao ruralna područja čija detaljna razdioba varira ovisno o autoru i parametrima koje oni uzimaju u obzir kod njihova određivanja. Kakav god prostor bio, on ne može funkcionirati bez stanovništva. Od svih naselja na području Grada, najviše se ističe Prelog. Osim po veličini, ističe se po stalnom porastu broja stanovnika još od 1857. godine. Naselja koja su bliže Prelogu rastu poput njega ili barem stagniraju, dok ostala naselja Grada, udaljenija od Preloga, doživljavaju blagu depopulaciju. Zato Grad Prelog mjerama pronatalitetne politike, poput jednokratne novčane pomoći za novorođeno dijete, nastoji stabilizirati demografsku situaciju na svome području. Prelog se pred ostalim naseljima ističe i s najvećom vrijednošću indeksa demografskih resursa, dok nakon njega najveću vrijednost imaju njemu najbliža naselja. Zato se potvrđuje hipoteza da unatoč tome što su demografski trendovi lošiji na području čitavog Grada, povoljniji su u gradskome naselju Prelog u usporedbi s ostalim ruralnim naseljima u sastavu Grada.

Došlo se do zaključka da su Prelog i okolica (ostalih sedam naselja u njegovom sastavu) te njegova šira okolica u stalnom međudjelovanju te da ovise jedno o drugome. Fokus je najprije stavljen na centralne funkcije Preloga. Da je Prelog vrlo jak centar rada dokazuje njegova veličina gravitacijskog područja. Zaključak je da Prelog raspolaže brojnim tvrtkama u kojima se u velikoj mjeri zapošljava stanovništvo njegove uže, ali i šire okolice. Iz tog razloga je Prelog centar privlačenja radne snage iz ruralne okolice koja se bazira na nepoljoprivrednim djelatnostima. Prelog ima i jaku funkciju stanovanja. U prilog tome ide mnoštvo kupljenih zemljišnih parcela u sklopu stambene zone Jug u Prelogu unatrag nekoliko godina. Programom POS se nastoji privući mlade obitelji s djecom na trajno nastanjivanje u Prelog. Osim što rade u Prelogu, ljudi su se počeli trajno nastanjivati u mjestu rada tako da se danas funkcija rada gotovo izjednačuje s funkcijom stanovanja. Autohtonih stanovnika u Prelogu ima sve manje jer se oni trajno nastanjuju u Čakovcu koji isto daje povoljne stambene kredite mladim obiteljima. U Prelogu se posljednjih godina naseljava stanovništvo srednjeg staleža s nižim novčanim primanjima iz čitavog Donjeg Međimurja, posebice iz općine Goričan. Uslužna funkcija Preloga je dobra, s obzirom na njegovu veličinu, a mnoge usluge nisu ni potrebne s obzirom na blizinu županijskog središta. Od uslužnih djelatnosti se u Prelogu ističu financijske ustanove (banke), trgovine (supermarketi, specijalizirane prodavaonice i prodavaonice mješovite robe), obrazovne (srednja škola, osnovne škole i vrtići), zdravstvene ustanove te objekti u svrhu turizma poput ugostiteljskih objekata (kafići i restorani) te objekata koji nude smještaj (hoteli i

prenoćišta). U usporedbi s uslužnom, jača je proizvodna funkcija koja se veže uz gospodarsku i industrijsku zonu na rubu Preloga.

Da je Prelog grad pozitivne poduzetničke klime te kvalitetne poduzetničke infrastrukture dokazuju stalna ulaganja u Gospodarsku zonu Prelog – Sjever te nedavno oformljen Poduzetnički centar Prelog tako da se i ta hipoteza potvrđuje. Prelog je jedan od rijetkih gradova u Hrvatskoj koji ima toliko stranih investitora na svome području. O uspješnosti tih zona te koliko pridonose Gradu na godišnjoj bazi, govori i podatak o njihovom godišnjem prihodu. Prema podacima DZS-a u Prelogu najveći udio zaposlenih otpada na sekundarni sektor (prerađivačka industrija i proizvodno obrtništvo). Prema podacima FINA-e, svake se godine broj poduzetnika u Prelogu povećava. Ono što pridonosi dodatnom razvoju industrijske proizvodnje u Prelogu je i podatak da u srednjoj školi u Prelogu više djece upisuje tehnička, industrijska i obrtnička zanimanja nego gimnaziju što je u skladu sa poviješću toga prostora te tradicijom bavljenja industrijom u Prelogu. U najvećoj mjeri na kraju i završavaju te vrste škola. Sve gore navedeno dokazuje da je Prelog centar za proizvodnju te distribuciju robe i usluga ruralnoj okolici.

Poveznice su istražene i na temelju projekata. Na polju obrazovanja bitan je EU projekt - „Za obitelj“ u kojem sudjeluje nekoliko vrtića sa područja Donjeg Međimurja. Nedavno obnovljen gradski vrtić u Prelogu dokaz je povećanja broja djece potpomognut prethodno spomenutim mjerama stambene politike. Na polju turizma bitan je EU projekt -„Aqua adventures“ baziran na obnovi dijela sportsko-rekreacijske zone „Marina“ u Prelogu koji će pridonijeti jačanju vidljivosti Preloga kao turistički prepoznatljive destinacije, ne samo na županijskoj razini, nego i šire. Korist okolice od grada je tu vidljiva jer većina ispitanika svoje slobodno vrijeme provodi upravo na „Marini“ u Prelogu u svrhu izletničkog turizma. EU projektom –„Happy bike“ se nastoji unaprijediti cikloturizam u Donjem Međimurju. Važan je jer se većina ispitanika izjasnila da voli voziti bicikl i boraviti u prirodi. Privatni projekt turističko-lječilišnog kompleksa u Draškovcu stagnira i pitanje je da li će se uopće realizirati. Grad i šira okolica imali bi veliku korist i od tog projekta otvaranjem novih radnih mjesta i novim mogućnostima zaposlenja. Na području Grada Preloga, osim poslovnog i sportskog turizma, trebalo bi razvijati i lovački te ribolovni turizam, nastaviti ulagati u cikloturizam koji bi se prebacio na poljske putove te robinzonski turizam potaknut prirodnim ljepotama Drave, njenih akumulacijskih jezera te ribnjaka. Turiste bi trebalo smještati u kampove, prvenstveno robinzonske, tradicionalne kuće te im omogućiti smještaj na OPG-ovima i plovnim objektima na Dravi. Projekt tvrtke PRE-KOM – „Ne

dvoji nego smeće odvoji" je važan jer informira širu društvenu zajednicu o održivom gospodarenju otpadom. Navedeni projekti su dokaz da je Prelog samostalan i napredan na polju projektnog razmišljanja i djelovanja. Potvrđuju i da je intenzitet međudjelovanja između Preloga i njegove okolice dosta jak te da su veze između Preloga i okolice dvosmjerne. Time je i potvrđena hipoteza da okolica ipak ima veće koristi od Preloga nego Prelog od nje same.

Proučavani su i procesi na području LAG-a Mura-Drava. Prema indeksu razvijenosti Grad Prelog se ističe pred ostalim JLS-ovima. Viši indeks razvijenosti imaju susjedne općine Grada Preloga u usporedbi s onima u istočnom dijelu Međimurja ili u Koprivničko-križevačkoj županiji tako da se potvrđuje hipoteza da Grad Prelog ima veći značaj od ostalih JLS-ova na području LAG-a. U prilog tome ide i stupanj centraliteta naselja gdje je Prelog definiran kao subregionalni centar što podrazumijeva posjedovanje srednje škole čime mu značaj raste na razini čitave Međimurske županije. Akteri kao korist od Preloga, pogotovo iz općina Donji Kraljevec i Sveta Marija, ističu njegove administrativne funkcije kao i dobru cestovnu povezanost s Prelogom te okolnim većim gradskim središtima u blizini. Kao negativnost na razini Grada ističu nedovoljno razvijen autobusni promet te zastarjeli željeznički promet. Isto tako i centralizaciju rada u Prelogu na razini čitave Međimurske županije sa negativnim procesom „isisavanja“ stanovništva iz okolice što se tiče rada, ali i stanovanja. Oni koji žive u krajnjim istočnim općinama Donjeg Međimurja, poput općine Kotoriba, često i ne koriste funkcije Preloga, osim administrativnog tipa, jer u većoj mjeri gravitiraju većim gradskim središtima u blizini (Koprivnica) koja su im prometno dostupnija ili pak nude više funkcija. Od gradskih funkcija, tim ljudima najviše nedostaje društvenih sadržaja (sport, ples i glazba). Zato se hipoteza, da se naselja unutar Grada bolje razvijaju te imaju više mogućnosti za napredak nego ruralni prostor oko samoga Grada, djelomično potvrđuje. Razlog tome je što dosta ispitanika baš i ne koristi gradske funkcije Preloga, osim administrativnih, već više gravitira okolnim većim gradskim središtima. Prednost naselja u sastavu Grada je što su im funkcije prometno dostupnije i imaju više izbora i mogućnosti što se tiče posla, veći izbor dućan, opskrbnih funkcija, obrazovnih institucija i slično.

Fokus je stavljen i na projekte koje provodi LAG Mura-Drava. Kada se Grad Prelog i ostale JLS javljaju na natječaje LAG-a tada su svi u ravnopravnom položaju tako da se djelomično opovrgava hipoteza da Grad Prelog ima veći značaj od ostalih JLS-ova na području LAG-a. Nekad je imao veći značaj jer je uprava LAG-a bila smještena u Prelogu,

a danas je u Donjem Vidovcu. Osim dobrog djelovanja uprave LAG-a treba spomenuti i dobro djelovanje Gradske uprave Grada Preloga bez kojeg se ne bi razvijao ni on sam, a ni njegova šira okolica. Upravo je u gradu smještena lokalna uprava otkuda se upravlja lokalnim politikama i regulativama što je primjer povezanosti grada i okolice. Primjer dobrog djelovanja na području LAG-a je OPG iz općine Sveta Marija koji se javio na nekoliko natječaja LAG-a. Njima je lokacija u okolici Grada Preloga ključna zbog lakše distribucije poljoprivrednih proizvoda, a i boljeg kontakta s potrošačima iz razloga jer puno njihovih klijenata dolazi s područja Grada Preloga, ali i čitave Međimurske županije. Okolica tada ima korist od Preloga jer on poljoprivrednicima služi kao tržište poljoprivrednih proizvoda. Poveznica je i manifestacija „Jeden grunt“ u čiju je organizaciju uključeno nekoliko OPG-ova s područja Donjeg Međimurja. Dobra poveznica grada sa okolicom bi bila i direktna distribucija poljoprivrednih proizvoda iz OPG-ova sa područja LAG-a u supermarkete u Prelogu ili u većem gradskom središtu poput Koprivnice, no to još uvijek nije zaživjelo jer OPG-ovi na području Donjeg Međimurja još uvijek djeluju zasebno bez financijske potpore lokalne ili pak županijske razine. U turizmu još uvijek ne postoji sabirna točka koja bi upravljala turističkom ponudom i potražnjom na području Donjeg Međimurja iz razloga jer se prostor Donjeg Međimurja manifestira više kao poljoprivredni i industrijski kraj, a manje kao turistički.

Iako je tokom rada više puta naglašen veći značaj grada u usporedbi sa okolicom, to ne znači da okolica nema neku svrhu. Ruralni prostori služe za daljnji urbani razvoj gradskog prostora te daljnje širenje prometne mreže. Oni su središta poljoprivredne proizvodnje te brojnih prirodnih i kulturnih vrijednosti.

U Hrvatskoj se malo pažnje pridaje malim gradovima za razliku od istraživane Češke ili Rumunjske. Ako i ima istraživanja tog tipa, ona su već zastarjela. Možda razlog leži u tome što i Europska unija malim gradovima pridaje malo pažnje u urbanoj strukturi. Možda bi se situacija promijenila i u Hrvatskoj da Europska unija shvati da su mali gradovi, zajedno sa srednje velikim gradovima, nosioci teritorijalne polarizacije velikih gradova i da se na taj način jedino može ostvariti decentralizacija te ravnomjeran urbani razvoj europskog teritorija.

LITERATURA

1. Berry, B., J., L., 1963: *Commercial Structure and Commercial Blight*, Department od Geography, University of Chicago

2. Bryant C.R., 1989: Entrepreneurs in the rural environment, *Journal of Rural Studies*, 5(4), 337-348

3. Davies, L., R., 1976: *Marketing Geography with special reference to retailing*, Routledge, London

4. Feletar, P., 2013: Stanje i perspektive ruralnog prostora Grada Preloga, *Donjomeđimurski zbornik*, 1(1), 190-207

5. Feletar D., Feletar P., Hranjec S., Klašan V., Petrić H., Razum S., Somek P., Tomičić Ž., 2015: *750 godina Grada Preloga - povijesno-geografska monografija 1264.-2014.*, Meridijani, Zagreb

6. Gradečak, Ivan. Turistička zajednica Grada Preloga. Osobna poruka. (23.10.2020.)

7. Halfacree, K., 2006: Rural space: constructing a three-fold architecture. U. P. Cloke, T. Marsden i P.H. Mooney, (ur.) *Handbook of Rural Studies*. London. Sage Publications Ltd, 44-62

8. Hodžić, A., 2006: *Selo kao izbor?*, Institut za društvena istraživanja, Zagreb

9. Stoica, I.-V., T., Tulla, F.,A., Zamfir. D., Petrisor, A., 2020: Exploring the Urban Strength of Small Towns in Romania, *Social Indicators Research*, 1-33

10. Kavran-Matjačić, M., 2016: Demografski i gospodarski potencijali Grada Preloga, *Donjomeđimurski zbornik*, 3(3), 5-16

11. Kos, G., Milojević, D., Feletar, P., 2015: Valorizacija i razvitak cestovnog prometnog sustava Grada Preloga, *Donjomeđimurski zbornik*, 2(2), 55-69

12. Leeuwen, E.S. van, 2010: *Urban-Rural Interactions: Towns as Focus Points in Rural Development*, Physica Verlag, Heidelberg

13. Lukić, A., 2012: *Mozaik izvan grada: tipologija ruralnih i urbaniziranih naselja Hrvatske*, Meridijani, Zagreb

14. Marinović-Uzelac, A., 2002: Morfološki tipovi hrvatskog sela. U M. Štambuk, I. Rogić i A. Mišetić, (ur.) *Prostor iza: kako modernizacija mijenja hrvatsko selo*, Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, 131-153

15. Najman, K., 2016: Turizam u lokalnoj zajednici – primjer grada Preloga, Sveučilište Sjever, Varaždin, Diplomski rad

16. Noronha, T. de Vaz, Leuween, M. van, Nijkamp, P., 2013: *Towns in a Rural World*, Ashgate, England

17. Poredoš, Željko. Gradska uprava Grada Preloga: Upravni odjel za gospodarstvo i financije. Osobna poruka. (27.10.2020.)

18. Šundalić, A., 2006: Evolucija seljačkog posjeda i njezin utjecaj na seoski okoliš. U M. Štambuk, I. Rogić i A. Mišetić, (ur.) *Prostor iza: kako modernizacija mijenja hrvatsko selo*. Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, 199-219

19. URBIA d.o.o. Čakovec, 2003: Prostorni plan uređenja Grada Preloga, Grad Prelog

20. URBIA d.o.o. Čakovec, 2004: Detaljni plan uređenja gospodarsko-stambene zone Hemuševec-Draškovec, Grad Prelog

21. URBIA d.o.o. Čakovec, 2013: Detaljni plan uređenja sportsko-rekreacijske zone Prelog, Grad Prelog

22. URBIA d.o.o. Čakovec, 2015: III. Izmjena i dopuna urbanističkog plana „Industrijske zone“ u Prelogu, Grad Prelog

23. URBIA d.o.o. Čakovec, 2015: V. Izmjena i dopuna detaljnog plana uređenja gospodarske zone u Prelogu – Sjever, Grad Prelog

24. URBIA d.o.o. Čakovec, 2016: II. Izmjena i dopuna detaljnog plana uređenja područja lječilišno-turističkog kompleksa Draškovec, Grad Prelog

25. URBIA d.o.o. Čakovec, 2020: IV. Izmjena i dopuna detaljnog plana uređenja dijela naselja Jug u Prelogu, Grad Prelog

26. Vaishar, A., Zapletalova, J., 2008: Small towns as centres of rural micro-regions, *European Countryside*, 2, 70-81

27. Vresk, M., 2002: *Grad i urbanizacija*; *Osnove urbane geografije*, Školska knjiga, Zagreb

28. Vučetić, R., 2009: Trgovište Prelog - obilježja povijesnog razvoja, *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 33, 179-190

29. Zavod za prostorno uređenje Međimurske županije, 2001: Prostorni plan Međimurske županije, Čakovec

30. Zimmerman, R., 1999: Prijedlog određivanja središnjih gradova u Republici Hrvatskoj, *Društvena istraživanja*, 1 (39), 21-43

IZVORI

URL 1: DGU, 2013: Središnji registar prostornih podataka, *https://www.arcgis.com/home/item.html?id=1ee4166881b745788364ccd7871473b5*, (17.09.2020.)

URL 2: ISPU, 2020: Namjena površina na području Međimurske županije, *https://ispu.mgipu.hr/*, (16.09.2020.)

URL 3: DGU, 2015: Digitalni ortofoto u mjerilu 1:5000, 2017. godine – WMS, *http://registri.nipp.hr/izvori/view.php?id=373*, (16.09.2020.)

URL 4: DZS, 2001: Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2011: Zaposleni prema područjima djelatnosti, starosti i spolu po gradovima/općinama, *https://www.dzs.hr/Hrv/censuses/Census2001/Popis/Hdefault.html*, (17.09.2020.)

URL 5: DZS, 2011: Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2011: Zaposleni prema područjima djelatnosti, starosti i spolu po gradovima/općinama, *https://www.dzs.hr/hrv/censuses/census2011/results/censustabsxls.htm*, (17.09.2020.)

URL 6: FINA, 2020: Registar godišnjih financijskih izvještaja, *http://rgfi.fina.hr/JavnaObjava-web/jsp/prijavaKorisnika.jsp*, (17.09.2020.)

URL 7: Narodne Novine, 2009: Pravilnik o klasifikaciji prodavaonica i drugih oblika trgovine na malo, *https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2009_03_39_889.html*, (16.09.2020.)

URL 8: Sjever, hr., 2020: Radovi na proširenju Gospodarske zone Sjever u Prelogu, *https://sjever.hr/2020/05/05/radovi-na-prosirenju-gospodarske-zone-sjever-u-prelogu/*, (16.09.2020.)

URL 9: Grad Prelog, 2020: Poduzetnički centar Prelog, *https://www.pc-prelog.com/*, (16.09.2020.)

URL 10: Srednja škola Prelog, 2020: Povijest, *http://ss-prelog.skole.hr/skola/povijest*, (16.09.2020.)

URL 11: Čakovec, 2009: Međimurska županija u brojkama 2008., *http://www.udu-mz.hr/?task=group&gid=9&aid=117*, (16.09.2020.)

URL 12: Čakovec, 2018: Međimurska županija u brojkama 2019., *http://www.udu-mz.hr/?gid=3&aid=544*, (16.09.2020.)

URL 13: Osnovna škola Prelog, 2020: Djelatnici, *http://os-prelog.skole.hr/skola/djelatnici*, (16.09.2020.)

URL 14: Osnovna škola Draškovec, 2020: Djelatnici, *http://os-draskovec.skole.hr/skola/djelatnici*, (16.09.2020.)

URL 15: Osnovna škola Prelog, 2020: O školi, *http://os-prelog.skole.hr/skola*, (16.09.2020.)

URL 16: Prelog, 2018: Strategija razvoja Grada Preloga 2018.-2028., *https://www.prelog.hr/articlefiles/5180_26303_nacrt-strategije-razvoja-grada-preloga-od-2018-do-2028-godine.pdf*, (16.09.2020.)

URL 17: Grad Prelog, 2019: Priločki list broj 19., *https://www.prelog.hr/?task=mmk&stask=fa&aid=2*, (16.09.2020.)

URL 18: Grad Prelog, 2020: Projekt „Za obitelj“, *https://www.prelog.hr/eu-projekti/projekt-za-obitelj/g78*, (16.09.2020.)

URL 19: Grad Prelog, 2019: Subvencioniranje stambenih kredita mladim obiteljima, *https://www.prelog.hr/uprava/novosti/subvencioniranje-stambenih-kredita-mladim-obiteljima/a5491*, (16.09.2020.)

URL 20: APN, 2018: Put do stana: općenito o programu POS-a, *http://apn.hr/izgradnja-i-prodaja-stanova-pos/put-do-stana*. (16.09.2020.)

URL 21: Sjever, hr, 2020: U Prelogu počinje izgradnja 20-ak POS stanova – investicija vrijedna 12 milijuna kuna, *https://sjever.hr/2020/05/25/u-prelogu-pocinje-gradnja-20-ak-pos-stanova-investicija-vrijedna-12-milijuna-kuna/*, (16.09.2020.)

URL 22: Regionalni tjednik, 2020: POS stanovi u Prelogu prve stanare trebali bi dobiti za 18 mjeseci, *https://regionalni.com/foto-pos-stanovi-u-prelogu-prve-stanare-trebali-bi-dobiti-za-18-mjeseci/*, (16.09.2020.)

URL 23: Međimurske novine, 2020: Za pola sata prodano svih 18 gradilišta na preloškom Jugu, *https://www.mnovine.hr/medimurje/za-pol-sata-prodano-svih-18-gradilista-na-preloskom-jugu/*, (16.09.2020.)

URL 24: eMedjimurje, 2020: Pet milijuna kuna za uređenje Marine u sklopu projekta „Aqua adventures“, *https://emedjimurje.net.hr/vijesti/grad-prelog/3819906/ovo-izgleda-odlicno-pet-milijuna-kuna-za-uredjenje-marine-u-sklopu-projekta-aqua-adventures-3819906/*, (16.09.2020.)

URL 25: Speedway klub Prelog, 2009: Arhiva novosti 2008, *http://www.speedway-klub-prelog.hr/index.html*, (16.09.2020.)

URL 26: Studiom, hr, 2019: Happy bike: U Oporovcu otvoreno odmorište za bicikliste, *http://www.studiom.hr/happy-bike-u-oporovcu-otvoreno-odmoriste-za-bicikliste/*, (16.09.2020.)

URL 27: Grad Prelog, 2020: Obilaznica Preloga sve bliže realizaciji, *https://www.prelog.hr/obilaznica-preloga-sve-blize-realizaciji/a6175*, (16.09.2020

URL 28: Grad Prelog, 2020: Održana početna konferencija projekta modernizacije Kompostane Prelog, *https://www.prelog.hr/?task=group&gid=2&aid=6170*, (16.09.2020.)

URL 29: Grad Prelog, 2020: Završna konferencija projekta „Ne dvoji nego smeće odvoji“, *https://www.prelog.hr/zavrsna-konferencija-projekta-ne-dvoji-nego-smece-odvoji/a5968*, (16.09.2020.)

URL 30: Državni zavod za statistiku, n.d: Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857.-2001.,*https://www.dzs.hr/hrv/dbhomepages/naselja%20i%20stanovnistvo%20republike%20hrvatske/Naselja%20i%20stanovnistvo%20Republike%20Hrvatske.htm*, (16.09.2020.)

URL 31: Državni zavod za statistiku, 2011: Stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima, *https://www.dzs.hr/hrv/censuses/census2011/results/censustabsxls.htm*, (16.09.2020.)

URL 32: Medjimurska-zupanija, hr, 2020: Podaci iz matičnih ureda – broj rođenih i umrlih *https://medjimurska-zupanija.hr/2020/01/27/podaci-iz-maticnih-ureda-za-2019-godinu/*, (16.09.2020.)

URL 33: Državni zavod za statistiku, 2011: Stanovništvo staro 15 i više godina prema najvišoj završenoj školi, starosti i spolu po gradovima/općinama, *https://www.dzs.hr/*, (16.09.2020.)

URL 34: Državni zavod za statistiku, 2011: Stanovništvo prema migracijskim obilježjima i spolu po gradovima/općinama, *https://www.dzs.hr/*, (16.09.2020.)

URL 35: LAG Mura-Drava, 2020: Lokalna razvojna strategija LAG-a Mura-Drava od 2014. Do 2020., *http://www.lag-muradrava.hr/lrs-2014-2020/*, (16.09.2020.)

URL 36: LAG Mura-Drava, 2020: Natječaji, *http://www.lag-muradrava.hr/category/lag-natjecaji/*, (16.09.2020.)

URL 37: IRMO, 2019: Prijedlog nove NUTS 2 klasifikacije u Republici Hrvatskoj, *https://razvoj.gov.hr/UserDocsImages//Vijesti%20-%20dokumenti//NUTS2_final.pdf*, (16.09.2020.)

URL 38: EUROSTAT, 2019: Priručnik teritorijalne tipologije, *https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Territorial_typologies_manual*, (10.10.2020.)

PRILOZI

POPIS SLIKA

Sl.1: Grad Prelog unutar administrativno-teritorijalnog ustroja Međimurske županije
Sl.2: Naselja u sastavu Grada Preloga
Sl.3: Indeks urbane snage (IUS) na području Rumunjske 2017. godine
Sl.4: Tipovi ruralnih i urbaniziranih naselja u Međimurskoj županiji
Sl.5: Tipovi ruralnih i urbaniziranih naselja na području Grada Preloga
Sl.6: Načini iskorištavanja prostora u Gradu Prelogu
Sl.7: Uslužne djelatnosti u Prelogu
Sl.8: Poslovne djelatnosti u Prelogu u Glavnoj ulici te dijelu Sajmišne ulice
Sl.9: Proizvodne djelatnosti u Prelogu
Sl.10: Namjena površina u Industrijskoj zoni Prelog – Istok
Sl.11: Namjena površina unutar gospodarske zone Prelog – Sjever
Sl.12: Gospodarsko-stambena zona Hemuševec-Draškovec
Sl.13: Namjena površina u gospodarsko-stambenoj zoni Hemuševec-Draškovec
Sl.14: Namjena površina u stambenoj zoni Jug u Prelogu
Sl.15: Noćenja turista prema državama u Gradu Prelogu, 01.01.2015. - 30.09.2020.
Sl.16: Turistički pokazatelji prema vrsti smještaja u Gradu Prelogu, 01.01.2015. – 30.09.2020.
Sl.17: Objekti u funkciji turizma u Prelogu
Sl.18: Namjena površina na području sportsko-rekreacijske zone „Marina“ u Prelogu
Sl.19: Namjena površina turističko-lječilišnog kompleksa Draškovec
Sl.20: Prometni sustav na području Grada Preloga
Sl.21: Gravitacijsko područje Preloga 2014. godine
Sl.22: Centralitet naselja Međimurske županije
Sl.23: Kretanje broja stanovnika u naseljima Grada Preloga od 1857. do 2011. godine
Sl.24: Broj stanovnika u naseljima Grada Preloga 1857. godine
Sl.25: Broj stanovnika u naseljima Grada Preloga 2011. godine
Sl.26: Broj rođenih i umrlih u naseljima Grada Preloga 2001. i 2019. godine
Sl.27: Dobno-spolna piramida Preloga 1991. i 2011.godine
Sl.28: Stanovništvo Grada Preloga starije od 15 godina prema postignutoj školskoj spremi 2011. godine

Sl.29: Stanovništvo Grada Preloga prema migracijskim obilježjima 2011. godine
Sl.30: Tipologija naselja Grada Preloga prema indeksu demografski resursa (IDER), 2011. godine
Sl.31: Prostorni obuhvat LAG-a Mura-Drava

POPIS TABLICA

Tab.1: Češki sustav naselja iz 2001. godine
Tab.2: Djelatnosti gospodarskih subjekata na području Grada Preloga 2015,. 2017. i 2019. godine
Tab.3: Struktura gospodarskih subjekata na području Grada Preloga i Međimurske županije 2019. godine
Tab.4: Broj poduzetnika u Gradu Prelogu i Međimurskoj županiji 2019. godine (prema veličini)
Tab.5: Dnevne migracije u veće tvrtke u Prelogu 2014. godine
Tab.6: Naselja s najviše dnevnih migranata u veće priločke tvrtke 2014. godine
Tab.7: Aktivni poduzetnici u Gospodarskoj zoni Prelog – Sjever 2016. godine
Tab.8: Stanovi prema načinu korištenja 2011. godine u Gradu Prelogu i Međimurskoj županiji
Tab.9: Turistički pokazatelji u Gradu Prelogu, 01.01.2015. - 30.09.2020.
Tab.10: Turistički pokazatelji prema vrsti smještaja u Gradu Prelogu, 01.01.2015. - 30.09.2020
Tab.11: Kretanje broja stanovnika u naseljima Grada Preloga 1857. i 2011. godine
Tab.12: Kontingenti stanovništva, fertilno razdoblje, prosječna starost, indeks starenja i koeficijent starosti 2011. godine u Gradu Prelogu i Međimurskoj županiji
Tab.13: Tipologija naselja Grada Preloga prema indeksu demografskih resursa, 2011. godine
Tab.14: Površina, broj stanovnika, gustoća naseljenosti i naselja LAG-a Mura-Drava, 2011. godine
Tab.15: Indeks razvijenosti jedinica lokalne samouprave LAG-a Mura-Drava za 2018. godinu